

2025/1

XXXIV. évfolyam

POLITIKATUDOMÁNYI SZEMLE

Az MTA Politikatudományi Bizottsága
és a HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont –
MTA Kiváló Kutatóhely referált folyóirata

© HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont,
MTA Kiváló Kutatóhely, 2025
© A folyóiratban publikáló szerzők, 2025

Kiadja a HUN-REN TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
A kiadásért felel a HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont főigazgatója

A folyóirat megjelenetését a HUN-REN Központ támogatja

ISSN 1216-1438 (Nyomtatott)
ISSN 2064-6550 (Online)

A folyóiratot az MTMT indexeli, és a REAL archiválja.

Megjelenik a Compositio Libri Kft. gondozásában
Tördelő- és olvasószerkesztő: Kardos Gábor

Nyomás és kötés: Multiszolg Bt.

A szerkesztőség címe: 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.
Postacím: 1453 Budapest, Pf. 25.
Telefon: 224-6724
Honlap: www.poltudszemle.hu
E-mail: posze@tk.hu
Szerkesztőségi titkár: D. Nagy Judit
Szerkesztőségi asszisztens: Hadászi Szabolcs
Szerkesztőségi fogadóóra: kedden 9–13 óra között

TARTALOM

NEGATÍV KAMPÁNY ÉS VIZUÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ

- *Juhász Vanessza*: Influenszer politikusok és politikai influenszerek.
A Megafon negatív kampányának argumentatív vizsgálata
a közösségi médiában 7
- *Varga Dóra Eszter*: Férfi felségterületre lépve.
Novák Katalin vizuális önreprezentációjának
vizsgálata a Facebookon 31

EURÓPAI PARLAMENT

- *Brucker Balázs*: Az Európai Parlament Nemzeti Kisebbségügyi
Közös Munkacsoportjának szerepe
a kisebbségek érdekeinek védelmében (2004–2024) 67

VITA

- *Szabó Márton*: Magyar politikatudomány szükségessége és lehetősége 99

RECENZÍÓ

- *Kurucz Barnabás*: A magyar választáskutatás jövője.
(*Stefkovichs Ádám: Hova tovább, magyar választáskutatás?*) 125

- ÖSSZEFOGLALÓK 133

Szerkesztők:

Gyulai Attila (2022–, főszerkesztő 2024–)
Bene Márton (2023–)
Juhász Krisztina (2023–)
Molnár Gábor Tamás (2024–)

Szerkesztőbizottság:

Körösényi András (elnök)
Ágh Attila   Balogh László Levente
Balázs Zoltán   Láncki András
Balogh István   Papp Zsófia
Bayer József   Pálné Kovács Ilona
Boda Zsolt   Szabó Andrea
Bozóki András   Szabó Márton
Csizmadia Ervin   Szabó Máté
Enyedi Zsolt   Tóka Gábor

Alapító szerkesztők:

Bozóki András (1992–1999)
Szabó Márton (1992–1994)
Szabó Máté (1992–1999)

A folyóirat szerkesztői voltak:

Arató Krisztina (2019–2023)
Balázs Zoltán (2011–2012)
Boda Zsolt (2008–2018)
Csizmadia Ervin (2000–2013)
Fricz Tamás (1994–2013)
Kurtán Sándor (2000–2010)
Láncki András (2000–2002)
Szabó Andrea (2014–2024)
Szűcs Zoltán Gábor (2014–2021)

NEGATÍV KAMPÁNY ÉS VIZUÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ

Juhász Vanessza:

Influenszer politikusok és politikai influenszerek.
A Megafon negatív kampányának argumentatív vizsgálata
a közösségi médiában

Varga Dóra Eszter:

Férfi felségterületre lépve. Novák Katalin vizuális
önreprezentációjának vizsgálata a Facebookon

INFLUENSZER POLITIKUSOK ÉS POLITIKAI INFLUENZEREK

A Megafon negatív kampányának argumentatív vizsgálata a közösségi
médiában*

Juhász Vanessza

(ELTE ÁJK – Politikatudományi Doktori Iskola)

*A tanulmány beérkezett: 2024. november 12., opponálás: 2025. január 24.,
véglegesítve: 2025. február 7.*

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a politikai diskurzus manipulációjának lehetséges stratégiáit vizsgálja az érvelélmélet segítségével, valamint arra keresi a választ, hogy a politikai influenzerek milyen szerepet töltenek be a kampánykommunikációban a normatív üzenetek közvetítésével, illetve az érvelési hibák stratégiai használatával a 2020-ban létrejött Megafon ügynökség példáján keresztül. A kutatás a Megafon, a Fidesz Facebook-oldala, a párt képviselőjelöltjei, illetve az Orbán Viktor által közzé tett hirdetéseket hasonlítja össze a 2022-es országgyűlési választások kampányidőszakára. Az eredményekből kiderül, hogy a Megafon influenzerei értéktelített tartalmaikon keresztül komplex társadalmi és politikai kérdéseket egyszerűsítenek le és aktívan próbálják meggyőzni a választókat retorikailag megnyerő, ám manipulatív, hibás érvelésekkel. Ezzel szemben a kormánypárti politikusok bejegyzéseikben saját érdekeik bemutatására koncentrálnak és lényegesen kevesebb normatív állítást tesznek. Ezzel a bizonyítás kényszerét áthárítják az online véleményvezérekre, akiknek az a feladata, hogy a közösségi médiában megszervezzék és igazolják a kormány negatív kampányát.

Kulcsszavak: politikai kommunikáció ■ politikai diskurzus ■ Megafon, politikai influenzerek ■ politikai diskurzus ■ közösségi média ■ érvelés ■ érvelési hibák

A digitalizáció egyre nagyobb térnyerésével a közösségi oldalak nem csak a mindennapi életünk, hanem a politikai kommunikáció szerves részeivé is váltak, amelyek segítségével a sajtó közvetítőfunkcióját kikerülve, a politika szereplői közvetlenül is el tudták juttatni üzeneteiket a választók tömegeihez. Éppen ezért a pártok és a politikusok az alapvetően ingyenesen használható olda-

* A kutatás az MTA Lendület programjának támogatásával, a PRiSMA – Political Representation in the Age of Social Media Lendület-kutatócsoport keretében készült (LP2024-2/2024).

lakon hatalmas összegeket költenek hirdetésekre, illetve saját jelöltjeik online perszónájának kiépítésére is rendkívüli figyelmet fordítanak (Leerssen és mtsai., 2019; Edelson és mtsai., 2019). Ezen felül a közösségimédia-kommunikáció sajátosságaihoz is alkalmazkodniuk kell, amelyet önmediatizációval (Merkovity, 2016) tartalmaik perszonalizációjával és virálissá tételével érhetnek el (Bene, 2020), ennek során már-már önmaguk is úgynevezett influenszerré válnak (Szabó Palócz, 2024). Egy dologban azonban lényegesen különböznek a valódi online véleményvezérektől, ez pedig a hitelesség, vagy legalábbis annak látszata.

Az autentikus tartalmakat előtérbe helyező influenszerek komoly népszerűsége tetteket szert a közösségi médiában, majd fokozatosan az online politikai kommunikációban is egyre gyakoribban jelentek meg. A véleményvezérek kezdetben a tömegmédiából, az információ egyfajta „kétlépcsős áramlásával” (Katz–Lazarsfeld, 1955) közvetítették üzeneteiket saját követőbázisuk felé, egyfajta köztes kommunikációs szerepet betöltve. A közösségi média megjelenésével azután a modern, digitális véleményvezérek már önálló tartalmaikkal váltak népszerűvé az interneten. Az influenszerek hamar integráns részek lettek a különböző politikai kampányoknak és az online politikai diskurzusnak (Goodwin és mtsai., 2020). Azonban kérdéses, hogy pontosan mi is a szerepe ezeknek a bizonyos influenszereknek a diskurzus alakításában. Jelen kutatás a Megafon influenszerei, valamint a kormánypárti politikusok kommunikációs stratégiáját hasonlítja össze a 2022-es országgyűlési választási kampány Facebook-hirdetéseiben (N = 499) az érveléstudomány diszciplínái segítségével, kifejezetten az érvelési hibákra fókuszálva.

Az érvek jelenléte vagy hiánya, erőssége és minősége és ehhez kapcsolódóan a diskurzív térben elhangzó normatív állítások alátámasztására felhozott bizonyítékok mind fontos információkat szolgáltatnak a szereplők kommunikációs stratégiájáról. Az érvek magyarázatot is adnak az állítások, célok és motivációk mögé, egyfajta narratív keretbe helyezve azokat, amellyel könnyebben befogadhatóvá válnak a választók számára. A felhozott bizonyítékok és érvek hiánya, vagy azok hibás alkalmazása azonban elterelheti a dialógust annak eredeti céljáról, ezzel hátráltatva az álláspontok kritikai felülvizsgálatát (van Eemeren, 2002). Az érvelési hibák komoly manipulációs potenciált is hordoznak: stratégiai alkalmazásuk igen gyakori módszer a politika szereplői körében, amellyel azok képesek javukra befolyásolni a diskurzust (van Eemeren–Houtlosser, 2006, 387). Ellentétben a gyűlöletbeszéddel vagy az álhírek explicit formáival, az érvelési hibák a felszín alatt meghúzódó hibás logikai következtetések sorával jönnek létre, amelyek elsősorban nem mindig egyértelműek a választópolgárok számára. A tanulmány éppen ezért kifejezetten ezeket a bújtatott manipulatív stratégiákat és azok gyakoriságát vizsgálja, amelyek feltérképezéséhez az érvek logikai felülvizsgálatára van szükség.

A kutatás arra keresi a választ, hogy a pártok és politikusok, valamint az influenszerek milyen gyakran tesznek normatív állításokat a Facebookon (KK1)

illetve ezen állításokat követi-e valamilyen igazolási kísérlet érvelési hibák, vagy bizonyítékok formájában (KK2) továbbá, hogy pontosan milyen típusú bizonyítékok és érvelési hibák jellemzik a különböző szereplők kommunikációját (KK3). A tanulmány első részében a politikai influenzerekkel kapcsolatos szakirodalmi áttekintésre, illetve a Megafonhoz köthető aktorok¹ tevékenységének, valamint az ügynökség felépítésének bemutatására kerül sor. Az influenzerek ugyanis nem csupán szerves részei a kormány kampánykommunikációjának, de a Megafon esete egy nemzetközi szinten is egyedülálló, új jelenségről árulkodik a politikai kommunikációban: a kormány által létrehozott, támogatott és kiképzett influenzerekről, amelyek aktívan szerepet vállalnak a választási kampányban, erősítve a Fidesz–KDNP narratíváját az online térben (Bene–Juhász, 2024).

Az influenzerek bemutatását követő fejezetek az érveléstudomány kortárs diszciplínáit és azok alkalmazhatóságát járják körül a politikai diskurzuselemzésben. A módszertani áttekintés után a kutatás eredményeinek ismertetésére kerül sor, melyből tisztán kirajzolódik, hogy a digitális véleményvezérek erősen normatív hangvételű bejegyzéseikben a Fidesz–KDNP narratíváját erősítik, miközben hamis dilemmákkal és általánosítással komplex társadalmi és politikai kérdéseket egyszerűsítenek le. Szalmabáb és személyeskedő érveléseikben pedig kormánypárti médiumokat és néhány másodperces videofelvételt idéznek ellenzéki politikusoktól, hogy minél negatívabb színben tüntessék fel őket. Ezzel szemben a kormánypárti politikusok bejegyzéseikben kevesebb normatív állítást tesznek, nem reflektálnak az aktuális politikai szereplőkre, inkább eredményeik számokkal való bemutatásával kívánják igazolni a kormány politikáját. Amíg a politika hagyományos szereplői saját érdekeik bemutatására koncentrálnak, addig a Megafon influenzereire hárul, hogy igazolják a kormány negatív kampányát, és meggyőzzék a választókat arról, hogy miért a Fidesz a legjobb választás.

A KÖZÖSSÉGI MÉDIAINFLUENZEREK ÉS FUNKCIÓJUK A POLITIKAI KAMPÁNYBAN

Napjaink közösségimédia-influenzerei sok tekintetben hasonlítanak a Lazarsfeld és munkatársai által korábban meghatározott, úgynevezett véleményvezérekre. Utóbbiak olyan befolyásos személyek, akik híreket és különböző tartalmakat fogyasztanak, amelyeket aztán a saját személyes hálózaton keresztül közvetítenek tovább az egyes csoportok számára. Mindez a kutatók szerint egy kétlépcsős információáramlás során történik, ahol a jólinformált és tájékozott polgárok egy kisebbsége (a véleményvezérek) egyedülálló befolyást gyakorol az információ terjesztésében, valamint mások befolyásolásában és meggyőzésében (Katz–Lazarsfeld, 1955; Lazarsfeld–Berelson–Gaudet, 1948).

Jelentős online közönségüknek köszönhetően a közösségimédia-influenszereket egyfajta online véleményvezéreknek is tekintik (Soares–Recuero–Zago, 2018; Acharoui et al., 2020; Dubois–Gaffney, 2014), azonban befolyásuk túlmutat saját személyes hálózatukon, ugyanis a közösségi oldalak segítségével képesek megsokszorozni követőtáborukat. Az utóbbi évtizedekben a médiakörnyezetben bekövetkezett technológiai változások új eszközöket és lehetőségeket is teremtettek az egyes közösségi hálókön (Mutz–Young, 2011), amelyekkel az influenszerek képesek lehetnek befolyásolni különböző társadalmi interakciókat, valamint meghatározhatják az online közbeszéd napirendjét is (Graham–Wright, 2014). A digitális véleményvezérek ráadásul a médiafogyasztást és a politikai viselkedést is befolyásolhatják, sőt, akár azt is, hogy a választók mire szavazzanak (Weeks és mtsai., 2015). Mindezek ellenére az eddigi kutatások még nem foglalkoztak az influenszerek tartalmainak érveléstechnikai vizsgálatával.

Az influenszerek sikere többek között abban rejlik, hogy közönségük más médiaszereplőkhöz képest megközelíthetőbbnek, szavahihetőbbek és megbízhatóbbnak találja őket, látszólag hiteles tartalmaik és véleményeik miatt (Schouten–Janssen–Verspaget, 2019). Bejegyzéseikben és videóikban ráadásul számos esetben leegyszerűsítenek bizonyos társadalmi és politikai jelenségeket is annak érdekében, hogy befogadhatóvá váljanak a szélesebb közönség számára (Bischof–Senninger, 2018), ezzel pedig növelhetik az érdeklődést bizonyos politikai kérdésekkel kapcsolatban (Schmuck és mtsai., 2022).

Nem véletlen, hogy az utóbbi években a közösségimédia-influenszerek trendszerűen helyet kaptak az online politikai kampányokban (Mahoney, 2022; Dunlea–Smith, 2021), ám az abban vállalt szerepük funkciója és intenzitása meglehetősen változó (Goodwin és mtsai., 2023). Akadnak olyan szereplők, akik a kampányok alatt díjazásban részesülnek, és olyanok is, akik önként, pusztán politikai meggyőződésből készítenek támogató tartalmakat. Sokan egy adott politikai kérdésben nyilvánítanak véleményt, míg mások nyíltan támogatnak egy adott jelöltet, vagy pártot. Mivel rengeteg fajta tartalomelőállító tevékenykedik a közösségi oldalakon, a politikai szervezetek gyakran használnak influenszer-menedzsmentplatformokat, ahol kiválaszthatják az üzenetük célközönségét, tartalmi stílust javasolhatnak és árajánlatokat kérhetnek az általuk szimpatikusnak talált influenszerektől (Goodwin és mtsai., 2023). A tartalom előállításának és elosztásának központi koordinálására szintén számos platform és ügynökség jött létre, amelyek lehetnek ideológiai alapon, alulról szerveződő „grassroot” struktúrájú, valamint függetlennek tűnő, de valójában felülről irányított szereplők. Ezen struktúrák között a külső szemlélő számára gyakran igen vékony a határ vonal, hiszen számos esetben az influenszerek nem teszik nyilvánossá a politikai szereplőkkel való együttműködésük valós mélységét (Goodwin és mtsai., 2023: 15.). Ez utóbbi működési

forma beilleszthető a digitális „astroturfing” jelenségébe is, amely során a politika szereplői olyan koordinált tevékenységet folytatnak az interneten, amik ugyan autentikus, alulról szerveződő jelenségnek tűnnek, a valóságban egy felülről koordinált, összehangolt kampány részeit képezik (Keller–Schoch–Stier–Yang, 2020). Számos jel mutat arra, hogy a 2020-ban létrejött Megafon, amely a közösségi oldalakon azzal a céllal kezdte meg tevékenységét hazánkban, hogy felvegye a harcot az állítólagos liberális médiatúlsúllyal, és ennek érdekében jobboldali online véleményvezéreket képezzen ki,² szintén az astroturfing-jelenség kategóriájába tartozik.

A MEGAFON-JELENSÉG

A Fidesz–KDNP 2010-es, első kétharmados választási győzelme után megkezdte a plurális médiatér fokozatos átformálását (Bajomi-Lázár, 2021). A kormány először a hagyományos médiumok (rádió, nyomtatott sajtó, tévé) terén biztosította dominanciáját, amelynek egyik szignifikáns pontja volt, hogy a korábban független regionális szerkesztőségek által birtokolt sajtótermékek 2018-ban a Közép Európai Sajtó és Média Alapítvány alá kerültek. Az online média két, egyik legjelentősebb hírportálja is kormánypárti befolyás alá került (az Origo 2015-ben, az Index 2020-ban). Ezzel szemben a közösségi médiának (különösen a Facebooknak) sikerült megmaradnia egy kormánytól független közegnek, ahol az ellenzéki politikusok átlagosan jobban teljesítettek kormánypárti ellenfeleiknél (Bene–Farkas, 2022). A 2019-es önkormányzati választásokon a Fidesz és jelöltjei relatív vereséget szenvedtek, révén, hogy a főváros és több vidéki önkormányzat is ellenzéki vezetés alá került, amelyek korábban a Fidesz–KDNP irányítása alatt álltak (Kovarek–Littvay, 2022). A választásokat követően több szakértő is megállapította, hogy az ellenzék sikere vélhetőleg az intenzív közösségi médiajelenlétben rejlett.³ A 2019-es kampány alatt ráadásul ellenzéki aktorok jóval több forrást is fordítottak a Facebook-kommunikációra, mint a kormánypárti jelöltek (Bene és mtsai., 2023). A Fidesz kétségkívül észlelte lemaradását a közösségi oldalakon, ám nem sokkal később egy példátlan új szereplő jelent meg az online politikai diskurzus színterén: a Megafon.

A 2020-ban megalakult ügynökség explicit céljául tűzte ki, hogy jobboldali-konzervatív politikai influenzereket neveljen ki és támogasson, és erősítse a kormánypárti hangokat a közösségi oldalakon.⁴ A Megafon kezdetben a kormánypárti platformokon ismert médiaszemélyiségekkel kezdett dolgozni és biztosított számukra forrást ahhoz, hogy saját követőtáborukat növeljék az online térben. Később már saját influenzereket „állított elő”, akik különböző tréningeken vettek részt a szervezeten belül, ahol megtanulták, hogyan kommunikálhatnak hatékonyan a Facebookon. Ezzel az ügynökség folyamatos

utánpótlást biztosított a kormánypárti online médiaszemélyiségekből, akik a Fidesz kommunikációs keretezésével összhangban állították elő saját tartalmaikat. 2022-re a Megafon messze a legnagyobb hirdetővé vált a vezető hazai közösségi oldalon, összesen 1,1 milliárd forintot költöttek az ügynökséghez köthető influenszerek tartalmainak reklámozására.⁵

Habár a Megafon formálisan független a politikai pártoktól és költségvetésük saját bevallásuk szerint magánadományokból származik, mégis a kormánypártokkal összhangban kommunikálnak, így joggal merülhet fel, hogy egy astroturf szervezetről van szó. Az ügynökséghez köthető influenszerek ráadásul rendszeresen kormányközeli szereplőkkel együtt jelennek meg a nyilvánosságban, vesznek részt szűk, párthoz köthető rendezvényeken, valamint a Lakmusz nevű tényfeltáró portál arról is beszámolt, hogy a Megafonnak címzett sajtómegkeresésüket az ügynökség egyenesen a Fidesz digitális igazgatójának, Dukász Magornak továbbította a válasz előtt.⁶ Az influenszerek tartalmi ráadásul nem csupán üzeneteikben, de még szóhasználatukban is erősen tükrözik a kormány kommunikációját. Kovács István, a Megafon alapítója korábban úgy nyilatkozott, a jobboldali, konzervatív hangokat szeretnék felerősíteni a közösségi médiában.⁷

A Megafon astroturf jellegét járja körül Bene Márton és jelen írás szerzőjének közös tanulmánya is, amely az influenszerek és a kormánypárti politikusok 2022-es országgyűlési választási kampányban közzétett hirdetéseit vizsgálja. A kutatás megállapítja, hogy az ügynökséghez köthető szereplők reflektálnak túlnyomó mértékben az ellenzéki politikusok mondanivalójára. Hirdetéseik döntő többsége az ellenzéki miniszterelnök-jelölttel kapcsolatban fogalmaz meg valamilyen üzenetet, illetve Gyurcsány Ferenc és más, az Összefogás pártjaihoz tartozó politikusok is gyakran fordulnak elő a tartalmakban. Az influenszereken kívül a Fidesz Facebook-oldala is viszonylag nagymértékben tesz említést az ellenzéki politikusokról, de még így is csak posztjaik kevesebb mint felében. Ezzel szemben a miniszterelnök és a Fidesz képviselőjelöltjei egyáltalán nem, vagy elhanyagolható mértékben említik meg az ellenoldal szereplőit. Utóbbiak hirdetéseikben jellemzően saját magukra és a kormánypárt teljesítményére koncentrálnak. A tanulmány kitér a tartalmakban megjelenő érzelmekre is: a Megafon hirdetéseinek túlnyomó részében felhasznál olyan negatív érzelmeket, mint a félelem vagy a harag, míg a képviselőjelöltek és Orbán Viktor kifejezetten a pozitív érzelmekre (lelkesedés, büszkeség) koncentrálnak (Bene–Juhász, 2024). A kormány a közösségi média kommunikációja során tehát kiszervezi a negatív kampányfunkciókat a Megafon influenszerei számára, akik egyfajta astroturf szereplőkként működve próbálják aláásni a Fidesz politikai kihívóit hirdetéseikben, míg a párt politikusai és a miniszterelnök a pozitív kampányra koncentrálnak tartalmaikban.

Az érzelmek vizsgálatából azonban még nem derül ki, hogy ezt pontosan milyen kommunikációs eszközökkel hajtják végre. Az érvelési stratégiájuk fel-

térképezésével azonban összetettebb képet kaphatunk a közösségi oldalon végbemenő manipulatív kampánystratégiák széles eszköztáráról, amelyekkel a politika szereplői nem csupán kijelölik ellenfeleiket, de magyarázatrendszerrel is alkotnak saját és kihívójuk cselekedetei, céljai és politikai ajánlatai mögé.

AZ ÉRVELÉSTUDOMÁNY ÉS AZ ONLINE POLITIKAI DISKURZUS

A normativitás elidegeníthetetlen eleme a politikai diskurzusnak, amellyel a szereplők nemcsak leírnak, de elő is írják bizonyos értékeket, illetve formálják is a kívánatos vagy nemkívánatos célokat és magatartásformákat a társadalomban (Habermas, 2006). Ha pedig egy politikai szereplő normatív állítását megindokolni kényszerül, mindenképpen valamilyen érvelés történik (Fairclough–Fairclough, 2011). Az értékközvetítő kijelentések esetében ráadásul különösen is fontos, hogy igazolás történjen, ugyanis amíg a pusztán információközlés esetében könnyen eldönthető, hogy egy állítás igaz vagy hamis („*Az ajkai és tapolcai Fidesz-irodáiban összegyűlt adományokat juttattuk el a Magyar Máltai Szeretetszolgálat helyi egységeihez [...]*”⁸), addig a normatív megnyilatkozások tekintetében azt is fontos megindokolni, hogy az üzenet tárgya miért kívánatos vagy nem kívánatos értékekkel rendelkezik („*Aki a békére és a biztonságra szavaz, az a Fideszre szavaz.*”⁹). Ebben lehetnek a szereplők segítségére a különböző érvelési stratégiák. A politikus elmondja, hogy az üzenet tárgya pozitív vagy negatív értékekkel rendelkezik, az érvek pedig meg is magyarázzák, hogy *miért*. Az argumentációs stratégiák abban is szerepet játszanak, hogy a politika és a média szereplői hogyan kereteznek bizonyos társadalmi problémákat a nyilvánosság felé a diskurzusban (de Vreese, 2005). Mivel a közösségi médián a konfrontatív, érzelmetlített bejegyzések nagyobb eséllyel váltanak ki felhasználói interakciókat (Burai–Bene, 2022), fontos megvizsgálnunk a normatív, értékelített kijelentések gyakoriságát ezeken a platformokon (KK1), illetve, hogy milyen rendszerességgel kísérik igazolásra tett kísérletek (KK2).

Napjainkban a negatív kampánnyal, gyűlöletbeszéddel, vagy álhírekkel foglalkozó kortárs, diszkurzív politikatudományi szakirodalom leginkább az explicit tartalmakra koncentrál, amelyekben a kontextuális információ, vagy a szöveges indikátorok egyszerűen azonosíthatóvá teszik ezen jelenségeket (Allcott–Gentzkow, 2017). A megtévesztő érvek viszont a manipuláció implicit retorikai és dialektikai eszközeiként is értelmezhetőek (Walton, 1987), amellyel az aktorok félrevezethetik a közönséget, hogy állításait könnyebben elfogadják, igaznak vélik (Wilson és mtsai. 2012). Az argumentumok kritikai felülvizsgálatával viszont világossá válnak azok az informális logikai hibák és érvelésdogmatikai kihágások, amelyek máskülönben hatásos eszközök lehetnek a választók tömegeinek befolyásolására. A megtévesztő, téves érvek retorikailag megnyerő mivoltuk révén bevett eszközök a politikusok kommunikációs

stratégiáiban, amelyekkel képesek javukra befolyásolni a politikai diskurzust (van Eemeren–Houtlosser, 2006: 387). Az érvelési hibák le is egyszerűsítének bizonyos társadalmi kérdéseket és a róluk folyó vitákat, hiszen komplex logikai érvek helyett a retorikai meggyőzésre helyezik a hangsúlyt (Walton, 2008). Az értéktelített álláspontok kommunikációjánál éppen ezért azt is fontos megvizsgálunk, hogy vajon bizonyítékok, vagy félrevezető, manipulatív érvelési stratégiák keretében történik-e azok igazolása (KK3).

Tanulmányok már foglalkoznak a médiában megjelenő argumentációs folyamatokkal, amelyek befolyásolják a közbeszédet, valamint a véleménykülönbségek transzparens felülvizsgálatát (Rinke, 2016). Bizonyos kutatások azt vizsgálták, hogy az arisztotelészi érvelési iskola által meghatározott éthosz (személyfókuszú kommunikáció), páthosz (érzelmeke apellálás) és logosz (racionális érvelés) mennyire jelenik meg a politikusok kommunikációjában. A tanulmányok szerint a racionális, azaz a szakirodalom szerint logikailag helytálló érvelés ritka a politikusok posztjaiban, ám az érzelmeke apellálás (amely egy hibás érvelési sémának minősül) hatékony kommunikációs eszköznek számít a reakciók kiváltása szempontjából (Bronstein, 2013; Gerodimos–Justinussen, 2015).

A logika és a retorika harcában tehát nem ritka, hogy az utóbbi arat győzelmet a politikai kommunikációban. A politikusok olykor igen markáns állításait megtevesztő érvekkel próbálják igazolni a nyilvánosságban, és többnyire retorikai eszközökre, valamint a társadalomban már meglévő erős attitűdökre támaszkodnak ennek során (Zurloni–Anolli, 2010). Az érvelési hibák beilleszthetőek a populista retorika eszközei közé is, ugyanis ezen szereplők bejegyzéseiben gyakran fordulnak elő olyan hibák, amiket a politikusok arra használnak fel, hogy a diskurzust a számukra lehető legkedvezőbb irányba tereljék (Blassnig, és mtsai. 2018). Egy, a populista vezetők Twitter-bejegyzéseivel foglalkozó tanulmány azt is megerősíti, hogy az érvelési hibák használata egyfajta implicit manipulációs, vagy megtevesztő stratégiaként is értelmezhető (Macango, 2022).

Az érvelési hibáktól a magyar politika sem mentes. Habár az ellenzéki vezetők argumentatívabbak a közösségi médián, több érvelési hibát is használnak, mint a kormánypártok vezetői, akik csupán elvétve alkalmaznak hibás érveket bejegyzéseikben (Juhász–Bene, 2022). Ez azért is kiváltképpen érdekes, mert a fent felsorolt tanulmányok a populista retorikával is összefüggésbe hozzák a megtevesztő érvek használatát a közösségi oldalakon, azonban a Facebookon éppen a populistának definiált Orbán Viktor produkál kevesebbet belőlük.

A logikai hibákat tartalmazó érvek egy direkt dialektikai kapcsolaton alapuló, úgynevezett beszédesemény során komoly támadási felületet is jelenthetnek a beszélő számára, ugyanis ilyen helyzetekben fennáll a bizonyítás kényszere, tehát vitapartnerük számon kérheti őket mondanivalójukkal kap-

csolatban (Walton, 1988). A közösségi oldalakon elhangzó kijelentések (és érvek) azonban nem egy vitapartnerrel szemben fogalmazódnak meg, hanem egy paraszociális, közvetett kapcsolaton keresztül jutnak el a választókhoz. Így a bizonyítási kényszer nem egy ellentétes álláspontot képviselő szereplő, hanem a nyilvánosság biztosítja. Ilyen esetekben komoly előnyt jelenthet, ha bizonyos állítások és érvek nem egy adott politikushoz köthetőek, hanem valamely köztes szereplő hajtja végre ezeket. A kiszervezett, fallációkon alapuló érvelések tehát maximalizálják a befolyásoló erőt, miközben a politikus hitelessége sértetlen marad, és a bizonyítás kényszere sem rájuk hárul, hiszen nem ők fejezik ki álláspontjukat a témában.

Az egyes kampányfunkciók kiszervezése bevett stratégia a politikai kommunikációban (Kaid–Boydston, 1987), kiváltképp a közösségi médiában, ahol a reklámozás erősen alulszabályozott, amellyel egyfajta „szűrkezőnát” képez a nemhivatalos szereplők számára (Kim és mtsai., 2018; Leerssen és mtsai., 2019). Tehát Orbán Viktor és a Fidesz politikusai, habár kevesebb meggyőzőítő érvet használnak a Facebookon, a retorikailag meggyőző, de hibás érvek széles tárházát (csakúgy, mint a negatív kampány többi elemét) kiszervezhetik a Megafon influenzerei számára.

ÉRVELÉSI HIBÁK

Az érvelési hibák különböznek a megalapozatlan állításoktól (amelyek mögött nincs semmilyen bizonyíték vagy igazolásra tett kísérlet), mivel az előbbiek az érvelés különböző dimenzióinak szándékos manipulációját jelentik (Macagno, 2022). Fontos leszögezni, hogy az érvelési sémák és hibák erős elméleti gyökerekkel rendelkeznek, ám empirikus átültetésük gyakran nehézségekbe ütközik, amely többnyire az érvelési hibák kontextuális jellegéből ered. Walton felhívja a figyelmet, hogy amíg egy séma egy adott kommunikatív szituációban nem minősül hibásnak, egy másik helyzetben igenis annak nyilvánítható, illetve értelemszerűen az is hibás, ha egy érvelési sémát a kommunikátor hibásan használ. Ilyen lehet például a hibás analógia (ahol a beszélő két független jelenség között hibásan von párhuzamot), vagy a közvéleményre hivatkozás, utóbbinál ugyanis csak nagyon kevés esetben beszélhetünk homogén népakaratról. Az észszerűség és a manipuláció közötti határvonalat csak az érvek összes kontextuális és pragmatikai dimenzióját figyelembe véve lehet elemezni, amelyek magukban foglalják a beszédaktus célját, a dialógus kontextusát, valamint a beszélgetőpartnerek közötti közös tudásalapot (Walton, 2010). A politikai diskurzus kontextusát az érveléstudomány a deliberatív kommunikatív cselekvési műfajba sorolja, amelynek saját keretei és céljai vannak. Ezek lehetnek a közönség meggyőzése, az állampolgárok tájékoztatása, vagy épp a kormány elszámoltatása (Eemeren, 2010). Jelen tanulmány a politikai

diskurzusban leggyakrabban felmerülő megtévesztő, vagy eltorzított sémákat vizsgálja, amelyek a műfajon belül hibásnak minősülnek.

Walton kategorizációja szerint a téves asszociáció olyan érvelési hiba, amely során a beszélő nem a másik fél álláspontjára reagál, hanem vitapartnere vélt vagy valós hovatarozása alapján igyekszik hitelteleníteni annak mondanivalóját. A szalmabáb érvelés során az érvelő kisarkítja a másik fél álláspontját egy számára kedvező, gyengébb argumentummá, amelyet aztán könnyűszerrel támadhat meg. Ez hátráltatja az álláspontok kritikai felülvizsgálatát, tehát hibás érvelésnek minősül. Ha a beszélő ellenfele érvei vagy álláspontja helyett annak személyét, vagy valamely tulajdonságát támadja, az szintén érvelési hibának minősül. A téves analógia során a beszélő két, látszólag független tényező között von párhuzamot valamely vélt, vagy valós közös tulajdonságuk alapján. Az elhamarkodott általánosítás érvelési hibának minősül, ha a beszélő érvelésében egy egyedi esetből von le elhamarkodottan általános trendet, hogy azzal saját álláspontjának kedvező konklúzióhoz jusson. A következményekre hivatkozás akkor valósul meg, ha a beszélő az alapján formál konklúziót, hogy egy szituáció vélelmezett, ám megalapozatlan következményei számára kedvezőek, vagy kedvezőtlenek lesznek. Ha ezen következmények beteljesülésére csak gyenge esély van, illetve nincs elégséges bizonyíték, vagy a beszélő más, szignifikáns tényezőket figyelmen kívül hagy, akkor érvelési hibáról beszélünk. A csúszós lejtő során a beszélő negatív következmények láncolatát vázolja fel, melyek szerinte elkerülhetetlenül bekövetkeznek egy adott szituáció során, ám a valóságban erre rendkívül kevés esély van, a következményekre hivatkozáshoz hasonlóan ez is érvelési hibának minősül. Az *ad populum* azért megtévesztő érv, mert a beszélő ebben az esetben valamilyen vélelmezett általános közvéleményre hivatkozva igyekszik bebizonyítani igazát, viszont arról nincs bizonyíték, hogy ténylegesen létezik-e homogén társadalmi akarat/vélemény a kérdésben. A túl sokat állító kérdés esetében a beszélő kérdésnek álcázva nyilvánítja ki saját álláspontját. A hamis dilemma jellegű érvelési hiba során a beszélő azt a látszatot kelti, hogy a befogadó pusztán csak két szélsőséges lehetőség közül választhat annak érdekében, hogy minden áron elfogadják álláspontját (pl. háború vagy béke).

A gyakorlati érvelés frekventáltan használt séma a politikai kommunikációban, célja a politikai cselekvés igazolása, de a választók meggyőzése szempontjából is jelentős szerepe van (Walton, 2006: 33.). A gyakorlati érvelés során a kommunikátor két premisszát vázol fel, amelyben leírja a jelenlegi helyzetet (p1), a számára (és a vélelmezett többség számára) kívánatos kimenetelt (p2), majd konklúzióként megfogalmazza, hogy a kívánatos cél érdekében mi az elvárt cselekvés (konklúzió). Ennek használata hibás lehet, ha a kommunikátor eltorzítja a status quót, vagy a kívánt kimenetel és az elvárt cselekvés között laza a kapcsolat.

NORMATIVITÁS ÉS A BIZONYÍTÁSI KÉNYSZER

A kutatás során a normatív állítások és három úgynevezett „bizonyíték”-kategória is kódolásra került a közzétett tartalmakban. A normativitás kritériumát minden olyan hirdetés teljesítette, amely valamilyen előíró vagy leíró szubjektív értékítéletet fogalmazott meg egy jelenséggel, vagy szereplővel kapcsolatban. Tehát, ha például egy szakpolitikát, vagy akár migrációt, az orosz–ukrán háborút vagy egy politikust minősítettek pozitív, vagy negatív jelzővel a hirdetésben, akkor a közzétett tartalom teljesítette a normatív kritériumot („*Felkészültünk mindenre. A határon rend, nyugalom és biztonság van.*”¹⁰ „*Márki-Zay továbbra is sérteget. Most a vidéki magyarokba állt bele! Amit róluk mondott az felhőborító!*”¹¹).

Három úgynevezett „bizonyíték”-kategória is kódolásra került a hirdetésekben, amelyek hivatkozási alapul szolgálhatnak a kommunikátorok számára, hogy igazolhatják normatív kijelentéseiket, és/vagy az érvelési stratégiájuk során szolgálhatnak egy lehetséges premisszaként. Az egyik ilyen kategória volt az újságcikkekre, vagy valamilyen médiumra tett hivatkozás, amely során vizuálisan, vagy szöveggént egy külső médiaforrásból kiragadott információt használtak fel a szereplők álláspontjuk alátámasztására. A másik ilyen „bizonyítékot” az úgynevezett *soundbite*-ok alkották, amelyek politikusok beszédeiből kivágott néhány másodperces megnyilatkozások (Rinke, 2016). A harmadik kategóriát az adatsorok alkották, ahol egy szereplő számokkal támasztotta alá mondanivalóját. Ez lehetett költségvetésre, támogatásokra, vagy egyéb más szakpolitikai adatra irányuló szám. Fontos megjegyezni, hogy a kódolás során nem a „bizonyítékok” hitelessége került megállapításra, hanem hogy egy, a közösségi médiában elhangzó adott normatív kijelentést milyen gyakran kísér annak bizonyítására tett kísérlet a fentebbi eszközökkel. A bizonyítékok a szereplők érvelési stratégiáival is összefüggésben vannak. Például a Megafon influenzerei tartalmaikban gyakran használtak *soundbite*-okat, amiket ellenzéki képviselők beszédéből ragadtak ki, kontextus hiányában pedig könnyűszerrel sarkították ki a politikusok mondanivalóját, hogy ezzel saját álláspontjukat erősítsék. Ez utóbbi tankönyvi példája a szalmabáb érvelésnek. Az influenzerek számos esetben hivatkoztak továbbá a kormányközeli médiumok újságcikkeire is, amelyek már címükben is tartalmaztak többek között túlzott általánosítást vagy érzelmekre apelláló érvelési hibákat. A kutatás célja tehát nem a hivatkozott bizonyítékok igazságtartalmának megítélése volt, hanem annak megértése, hogy a szereplők miként prezentálják a forrásokat érvelésük alátámasztására.

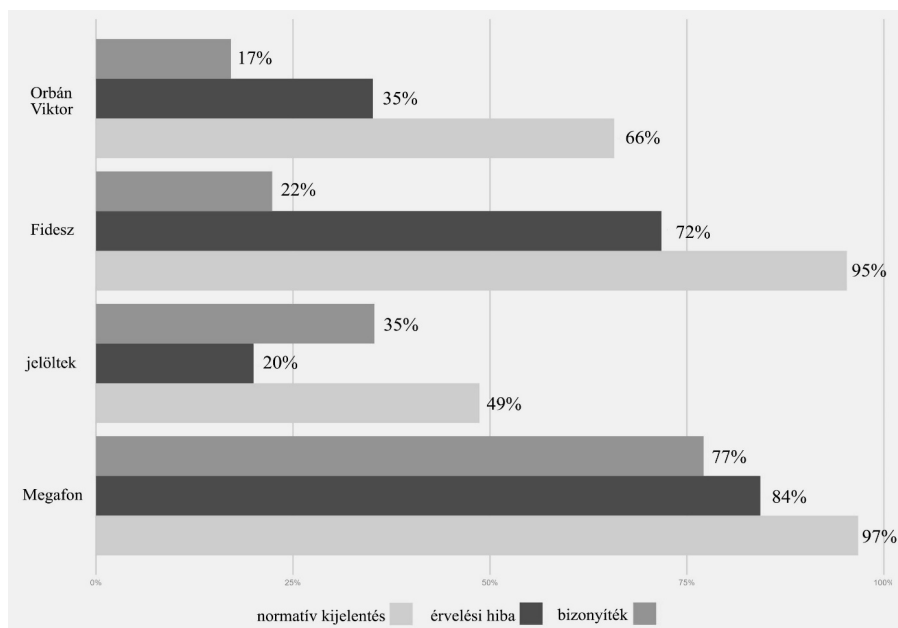
MÓDSZERTAN

A tanulmány empiriáját a Facebook Ad Library segítségével összegyűjtött összesen 499 Facebook-hirdetés képezi, amelyek a hivatalos kampányidőszak

alatt (2022. február 12. – április 3.) lettek közzé téve. Ebből 153 a Megafonhoz köthető influenzerektől származik, 85 a Fidesz hivatalos oldala által közzétett tartalom, 111 bejegyzés Orbán Viktor oldaláról származott. További 150 hirdetés randomizált módszerrel lett begyűjtve a Fidesz képviselőjelöltjeitől. A manuális tartalomelemzés empiriáját azért hirdetések képezik, mert a kommunikátorok vélhetően ezen tartalmakat tartották a legfontosabbnak, hogy eljuttassák őket a targetált csoportokhoz a választási kampány alatt. A tartalomelemzés során Douglas Walton érvelési sémák szerinti kategorizációja alapján került kódolásra a korábban említett 10 érvelési hiba, a gyakorlati érvelés, valamint a normatív állítások és a három bizonyíték-kategória.

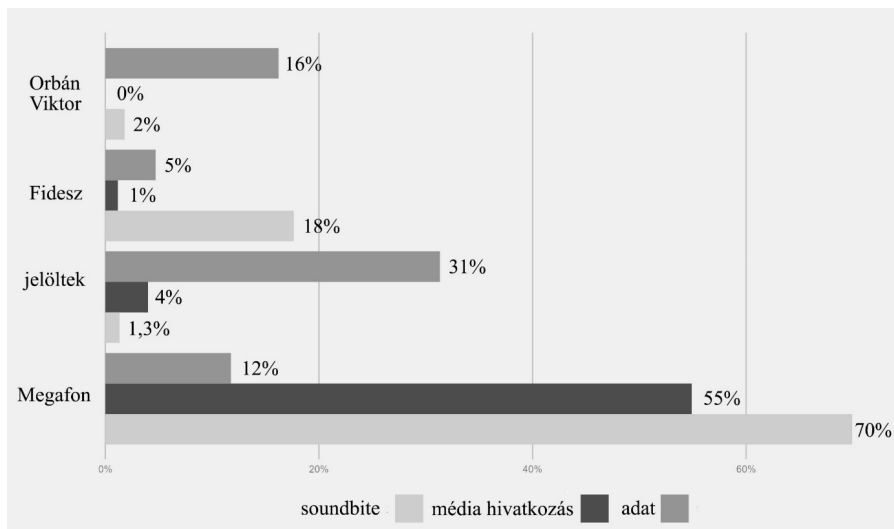
A hirdetések kódolását egyedül végeztem, majd az adatsort kollégám segítségével egy száz egységet tartalmazó megbízhatósági tesztelésnek is alávettem, hogy pontosabb méréseket kapjak és elkerüljem a szubjektív torzítást a sémák megállapítása során. A teszt során alkalmazott Brennan–Prediger-együttható értékei a gyakorlati érvelésnél 0,66, az elhamarkodott/túlzó általánosítás 0,68, a téves asszociációnál pedig 0,74 voltak. A vizsgált többi érvelési sémánál mindenhol 0,81 fölötti értékkel teljesített a megbízhatósági teszt.¹²

EREDMÉNYEK

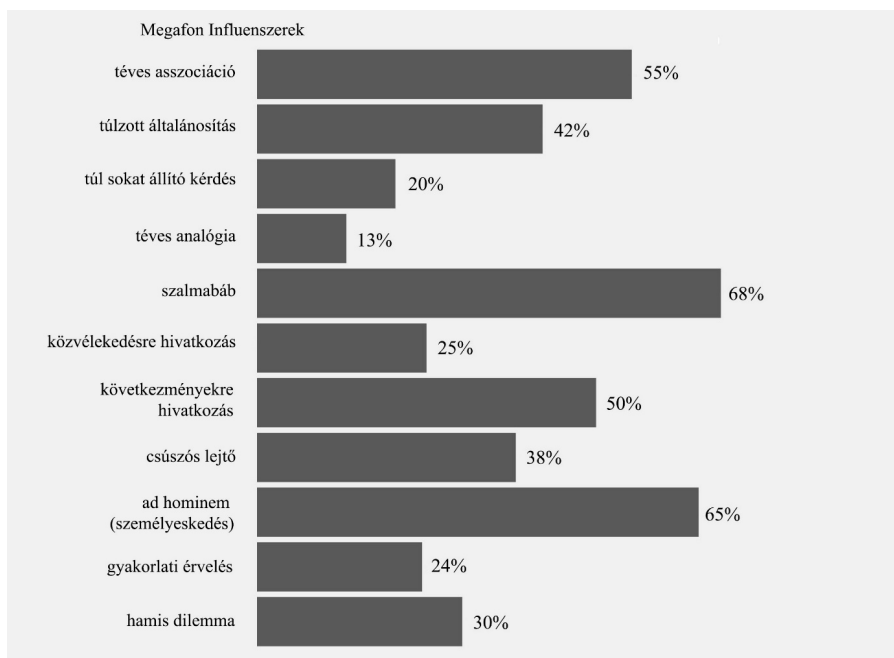
1. ábra. A vizsgált hirdetésekben előforduló normatív kijelentések, érvelési hibák, illetve bizonyításra használt források.

Az elemzett adatokból tisztán látszik, hogy a legtöbb normatív kijelentést (97%), érvelési hibát (87%) és „bizonyítékot” (77%) a Megafon influenzerei alkalmazták hirdetéseik során. Ezzel szemben a Fidesz képviselőjelöltjei gyakorlatilag elenyésző mértékben folytatnak érvelési hibákat tartalmazó kommunikációt (20%). Hirdetéseik felében tesznek ugyan normatív kijelentéseket (49%), ám azokban többnyire a kormány érdemeit, illetve saját választókerületük fejlődését hangsúlyozzák a választók számára, általában valamilyen adatsorral (költségvetés, felújított épületek száma, szociális támogatások) igazolva azt (35%). Orbán Viktor a hirdetési 66 százalékában használt valamilyen normatív tartalmú kifejezést, illetve a hirdetések 35 százaléka tartalmazott érvelési hibát. „Bizonyítékok” csupán 17 százalékban voltak jelen a megosztott tartalmakban. A Fidesz Facebook-oldalának hirdetéseiben ezzel szemben 95 százalékban fordult elő normatív tartalom, 72 százalékban párosult valamilyen érvelési hibával, ám a normatív álláspontok igazolására csupán 22 százalékban hoztak fel „bizonyítékot”. Az adatok alapján vélelmezhető, hogy a kampány során a megafonos influenzerek és a Fidesz oldala a normatív álláspontok hangsúlyozására koncentrált, mindkettő megtévesztő érvek széles skáláját felvonultatva. Azonban amíg a párt oldala csak elenyésző mértékben hivatkozott külső forrásokra, addig az influenzerek kormánypárti újságcikkeket, ellenzéki politikusokkal készült interjúkat és más adatokat is bevontak legtöbbször audiovizuális tartalmaikba.

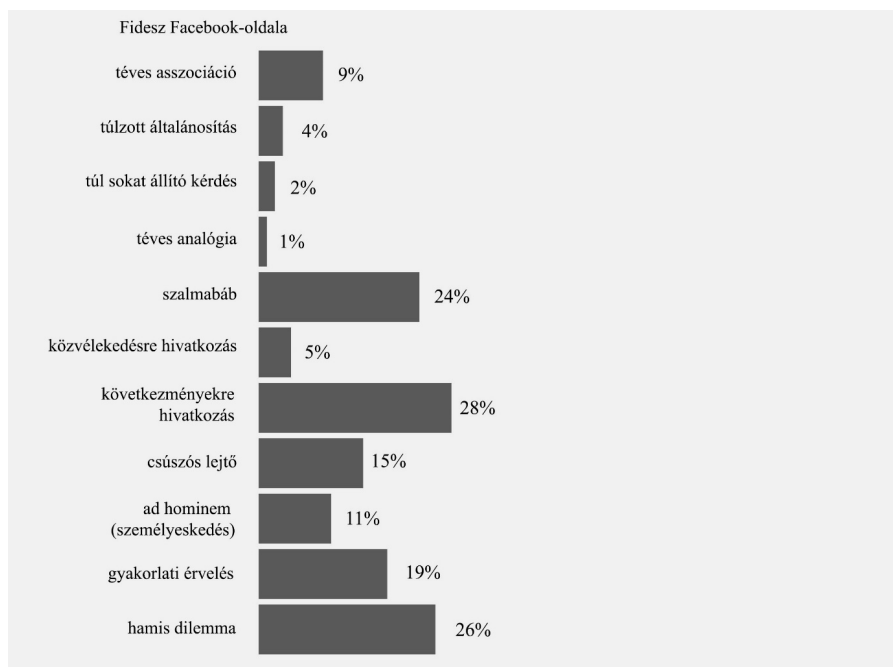
2. ábra. A hirdetésekben elhangzó állítások bizonyítására használt külső források, típusok szerint (soundbite, médiaforrás, illetve idézett szám adatok).

A hirdetett tartalmakban túlnyomóan a Megafon influenszerei használnak külső forrásokat állításaik bizonyítására, amely során többnyire ellenzéki politikusok beszédeiből, vagy interjúiból ragadtak ki részleteket, hogy aztán saját mondanivalójuk alátámasztására használják őket. Az egyik leggyakrabban idézett szereplő Márki-Zay Péter, az ellenzéki összefogás egykori vezetője volt, akitől a Partizán hírműsorban elhangzó mondatát emelték be számos Megafon-hirdetésbe, miszerint a politikus annak a lehetőségét fontolgatta, hogy Magyarország egy lehetséges NATO-misszió keretében fegyvereket vagy katonákat küldjön az ukránjai háborúba.¹³ Az influenszerek a hirdetések több mint felében (55%) kormánypárti médiaforrást is felhasználtak, számadatokra azonban már jóval kevesebbszer hivatkoztak (11%). A Fidesz képviselőjelöltjei ezzel szemben csak elhanyagolható mértékben használtak politikustól származó néhány másodperces hanganyagot (1%) vagy külső média hivatkozást (4%), inkább számadatokkal igazolták mondanivalójukat (31%), és általában a választókerületükbe érkezett támogatások összegéről beszéltek. A Fidesz oldala szintén elhanyagolható mértékben használt külső hivatkozást (adat 5%, média 1%), a csekély számú soundbite pedig ellenzéki politikusoktól, vagy Orbán Viktor beszédeiből származott (17%). A miniszterelnök hirdetéseiben adatokra (16%) gazdasági mutatókra, szociális támogatásokra, vagy épp az ukrán menekültek számára hivatkozott.

3. ábra. A Megafon influenszerei által alkalmazott érvelési hibák a vizsgált hirdetésekben.

Habár a Megafonhoz köthető influenzerek által közzétett hirdetések érzékelhetően a kormány narratíváját közvetítették, számos tartalmi elemben különböztek a fideszes politikusokétól, a párt oldalától, vagy akár Orbán Viktor tartalmaitól. Bejegyzéseikben többnyire az ellenzéki jelöltek által javasolt szakpolitikák veszélyeit hangsúlyozták, szemben a jelöltek, vagy a miniszterelnök oldalával, amelyek saját pártjuk eredményeit emelték ki. A kutatás egyik lényeges megállapítása tehát, hogy a Megafon által közzétett tartalmak rendkívül nagy mennyiségben tartalmaztak megtévesztő érvelési sémákat, amelyek túlnyomó többségében az ellenzékkel szembeni negatív álláspontjukat és kritikáikat igyekeztek alátámasztani.

4. ábra. A Fidesz Facebook-oldala által alkalmazott érvelési hibák a vizsgált hirdetésekben.

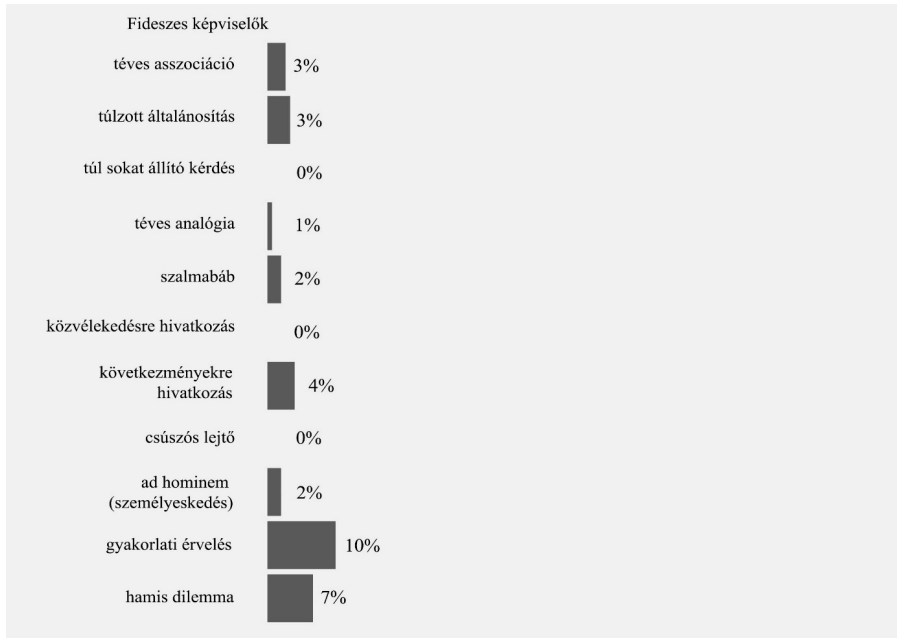
Az egyik leggyakoribb módszer a politikusok személyére tett valamilyen negatív megjegyzés volt (ad hominem), ahol azok személyes tulajdonságait, illetve erkölcsi függetlenségét vitatták (65%). Még ennél is gyakoribb volt az úgynevezett szalmabáb érvelés, ahol kisarkították az ellenzéki politikusok megnyilatkozásait a beidézett soundbite-ok segítségével (68%). A hirdetések 55 százaléka használt téves asszociációt, ahol általában egy adott ellenzéki politikai szereplőt kötöttek össze valamilyen vélelmezett szándékkal, vagy céllal, vagy egy másik szereplővel (pl. „Márki-Zay és a baloldal háborút akar.”¹⁴).

További 50% tartalmazott következményekre hivatkozást („Gyurcsány és Márki-Zay egy pillanat alatt elvonnának, lerombolnának és tönkretennének mindent, amit 12 év kőkemény munkájával együtt, közösen értünk el!”¹⁵), 38 százalékban pedig a negatív következmények összekapcsolódó sorozatát is előrevetítették, azaz csúszós lejtő érvelési sémát alkalmaztak („Ha a baloldal újra hatalomra kerülne, akkor nálunk is többszörösére nőnének az energiaárak és megint a világgpiaci nagy cégek diktálnának.”¹⁶).

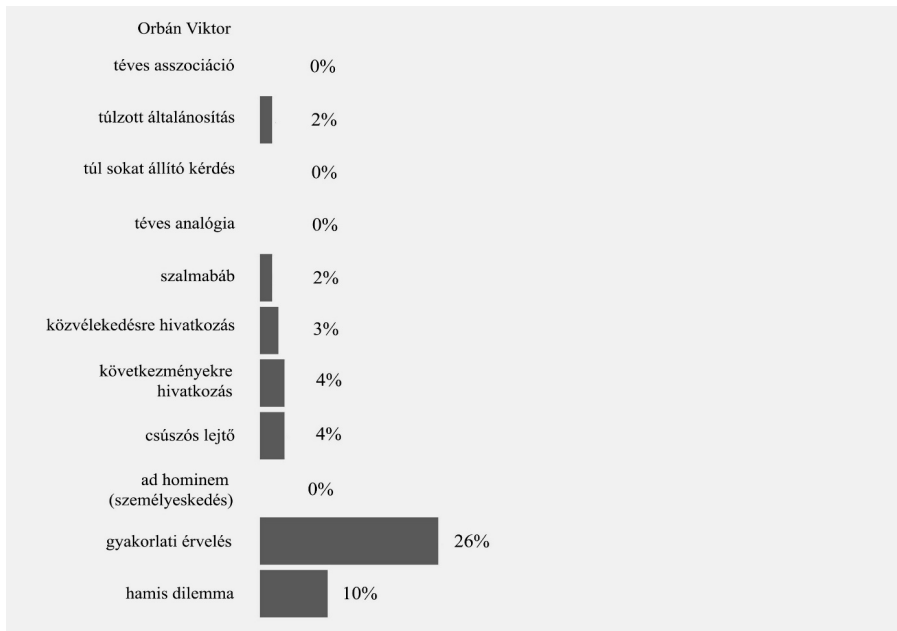
A túlzott, vagy elhamarkodott általánosítás a hirdetések 42 százalékában került elő („A baloldal az emberekkel akarja megfizettetni a háború árát. Ugyanazt csinálnák, mint 2010 előtt, bármelyik válság idején”¹⁷). A bejegyzések 30 százalékában bukkant fel hamis dilemma (háború vagy béke), 16 százalékában túl sokat állító kérdést, illetve további 12 százalékban téves analógiát is alkalmaztak. A közvéleményre való hivatkozás a hirdetések 22 százalékában jelent meg: „A magyar érdek ebben a helyzetben kizárólag a magyar emberek biztonsága és a béke lehet.”¹⁸ A gyakorlati érvelés, amely egy adott cselekvést indokol meg, 24 százalékban valósult meg a Megafon influenszereinek hirdetéseiben.

A Fidesz Facebook-oldala az influenszerek tartalmaival szemben már jóval kevesebb megtévesztő érveléssel operált. A következményekre hivatkozás bejegyzéseik 28 százalékában bukkant elő („Gyurcsány és Márki-Zay belevinnék hazánkat a konfliktusba, és a magyarokkal fizetnének meg a háború árát. Veszélyesek!”¹⁹). További 26% tartalmazott hamis dilemmát („Békepárti jobboldal vagy háborús baloldal? Építkezés vagy rombolás? Előre vagy hátra?”²⁰), 24% szalmabáb érvelést („Gyurcsány és Márki-Zay lenézik a vidéki magyarokat, ezért veszélyesek.”²¹), 15% csúszós lejtőt („Ne legyen kétségünk: ha a baloldal nyer, másnap megindulnak a fegyverszállítmányok, és másnap támogatni fogják azokat a javaslatokat, hogy zárják el az Oroszországból érkező gáz és olajvezetékek csapját.”²²), és 8% téves asszociációt. A 15 százalékos gyakorlati érvelés általában a szavazásra buzdítás kontextusában bukkant fel: ezekben a hirdetésekben a párt oldala részletesen mutatta be, az általuk vélelmezett status quót és az országra leselkedő veszélyeket, hogy konklúzióként levonja, a magyaroknak a Fideszre kell szavazniuk.²³

A fideszes képviselőjelöltek elenyésző mértékben alkalmaztak érvelési hibákat. Hirdetéseikben többnyire az elmúlt évek eredményeiről, illetve jövőbeni terveikről számoltak be. A jelöltek a normatív állítások helyett inkább általános, leíró kijelentéseket tettek közzé a Facebookon, éppen ezért nem is láthatunk hibás érvelési mintázatokat. A legnagyobb arányban a gyakorlati érvelés bukkant fel, amit arra használtak, hogy megindokolják, miért is szavazzanak rájuk a választópolgárok („13 nap múlva Magyarország jövőjéről fogunk dönteni! Hazánknak békére, biztonságra és nyugalomra van szüksége! Aki a békét támogatja, az a Fideszt választja!”²⁴).

5. ábra. A fideszes képviselőjelöltek által alkalmazott érvelési hibák a vizsgált hirdetésekben.

6. ábra. Az Orbán Viktor Facebook-oldala által alkalmazott érvelési hibák a vizsgált hirdetésekben.

Orbán Viktor választási kampány alatt közzétett hirdetése merőben különböznek mind az influenszerek, mind pedig a pártoldal tartalmaitól. Bejegyzéseiben csupán néhány százalékos gyakorisággal jelentek meg érvelési hibák, ehhez képest viszonylag magas a gyakorlati érvelés a hirdetéseikben. Ezt az érvelési sémát a miniszterelnök bejegyzéseiben arra használta, hogy megindokoljon, vagy igazoljon bizonyos szakpolitikákat, illetve döntéseket, amelyeket ő maga, vagy a kormánya hozott meg, mint például a Visegrádi Négyek találkozójáról készült videójában, ahol az uniós szankciók visszautasításáról beszélt Oroszországgal szemben.²⁵ Normatív kijelentései általában rövid kampányszlogenekre korlátozódtak, amelyek pozitív üzeneteket hordoztak („Együtt erő vagyunk, szerteszét gyöngeség.”²⁶).

A miniszterelnök bejegyzéseiben egyáltalán nem hivatkozott újságcikkekre, vagy egyéb médiaforrásokra, soubite-ok pedig csupán a posztok 1 százalékában fordultak elő (ahol szintén maga Orbán szerepelt). A források hiánya azzal magyarázható, hogy Orbán általában nem olyan állításokat tett a Facebookon, amelyeket szükségesnek érzett volna valamilyen módon alátámasztani: bejegyzéseiben többnyire a kormány és saját maga aktuális, illetve elmúlt évekbeli munkájáról adott beszámolót, vagy csak rövid, választásra felhívó üzeneteket tett közzé.

KONKLÚZIÓ

Jelen kutatás többek között ismét megerősítette, hogy a politikai kommunikáció egy normatív műfaj a közösségi médiában. A politika tradicionális szereplői (pártok és politikusok), illetve az influenszerek egyaránt tesznek értékelő kijelentéseket ezeken az oldalakon. Azonban míg a miniszterelnök tartalmainak csupán több mint felében, a jelöltekének kevesebb mint felében, addig a Megafon influenszerek majdnem minden hirdetésében felbukkan egy normatív állítás (KK1). Egy előző kutatás eredményeiből azt is tudjuk, hogy ezen állítások túlnyomó részt negatív tartalmúak, míg a jelöltek és a miniszterelnök esetében pozitív érzelmi tartalmat hordoznak (Bene–Juhász, 2024). Az értékelő állításokat az influenszerek esetében érvelési hibák sora kíséri, a Fidesz jelöltjei, illetve Orbán Viktor pedig elsődlegesen számadatok bemutatására hagyatkozik hirdetéseiben (KK2-3). Azonban amíg a politikusok saját eredményeikre koncentrálnak, addig az influenszerek rendre az ellenzéki politikusokat igyekeznek negatív színben feltüntetni, mindezt pedig retorika-illag túlfűtött, hibás érvek sokaságával teszik.

Az eredményekből az is megállapítható, hogy a Megafon politikai influenszerei a nemzetközi trendekhez hasonlóan a felhasználók számára hibás érvekkel „leegyszerűsítik” a politikát. A személyeskedéssel elterelik a diskurzust a fontos gazdasági és társadalmi kérdésekről és az ellenzéki szereplők vélelmezett hibáira helyezik a hangsúlyt, a szalmabáb érveléssel azok álláspontja-

it sarkítják ki, a hamis dilemmával pedig a lehetséges opciók körét szűkítik le. Ezen érvelési sémák azonban amellet, hogy az informális logika szerint hibásnak minősülnek, komoly retorikai meggyőzőerővel rendelkeznek, és a politikai keretezés eszközeivé lényegülnek a kampány során, amellyel az influenzerek képesek alakítani a diskurzust. Ez a kiszervezett negatív kampány-funkció a bizonyítás kényszerét is áthárítja az online véleményvezérekre, így a politikusok foglalkozhatnak saját kompetenciájuk konkrét számokban való bemutatásával, míg az influenzerek azok ellenfeleit támadják a nyilvánosságban.

A Megafon tehát nem csupán a kormányoldal negatív üzeneteit közvetíti, hanem manipulatív érvelési eszközök és normatív kijelentések sokaságával igyekszik választók tömegeit meggyőzni a közösségi médiában, miközben leegyszerűsíti a komplex társadalmi problémákat olyan könnyen befogadható kampányüzenetre, mint „háború vagy béke”. Az érvelési hibák ilyen intenzitású és jellegű használata viszont nem csupán egy újabb eszköz a negatív kampány gépezetében, de egy olyan finomhangolt, effektív manipulációs stratégia, amely fokozatosan, de visszafordíthatatlanul rombolja a transzparens diskurzust a közösségi médiában, mindezt pedig a választók kárára.

Habár a magyar politikatudományban még nem honosodott meg az érvelélmélet által nyújtott eszközök alkalmazása a diskurzuselemzésben, úgy vélem, ez a módszer rendkívül hatékony lehet a bújtatott manipulációs stratégiák feltérképezéséhez. Az érvelési hibák vizsgálata újabb dimenziókat is feltárhat az ellenzéki és kormánypárti, illetve az egyes témák körül kialakuló diskurzusok értelmezésében, hiszen napjaink turbulens politikai kommunikációjában a negatív kampány és a dezinformáció kiszűréséhez a fact-checking nem elég, *reason-checkingre* is szükség van.

JEGYZETEK

- ¹ A kutatásban összesen 8, Megafonhoz köthető Facebook-oldal hirdetéseit vizsgáltam meg az országgyűlési választások kampányidőszakában, név szerint Bohár Dániel, Korondy Tamás, Trombitás Kristóf, Rákay Philip, a KonVerzió, Stefi Déri, Deák Dániel, illetve Kötter Tamás oldalait.
- ² Az ügynökség saját honlapján is deklarálta erre irányuló céljait (<https://megafon.hu/>)
- ³ Pontosan előrejelezte a Facebook az önkormányzati választás kimenetelét Budapesten, *Mfor*, 2019. 11. 3. (<https://mfor.hu/cikkek/makro/pontosan-elorejelezte-a-facebook-az-onkormanyzati-valasztas-kimenetelet-budapesten.html>)
- ⁴ Mi vagyunk a baloldal rémálma – Kovács István a Mandinernek, Gábor Nagy, Mandiner, 2022. 05. 19. (https://mandiner.hu/cikk/20220518_kovacs_istvan_megafon_interju_valasztas_kozos_segi_media)

- ⁵ Átlépte az 1 milliárd forintos határt a Megafon költsége a Facebookon, Kasza János, *Média1* 2022. 03. 28. (<https://media1.hu/2022/03/28/atlepte-az-1-milliard-forintos-hatart-a-megafon-koltese-a-facebookon/>)
- ⁶ Mémekbe csomagolva terjeszti a Megafonhoz kötődő oldal, hogy a civilek terroristák, Zelenszkij ügynök, a diákok pedig külföldi pénzen tüntizgetnek, Németh Szilvi, *Lakmusz*, 2022. 11. 23. (<https://www.lakmusz.hu/memekbe-csomagolva-terjeszti-a-megafonhoz-kotodo-oldal-hogy-a-civilek-terroristak-zelenszkij-ugynok-a-diakok-pedig-kulfoldi-penzen-tuntizgetnek>)
- ⁷ Nagy Gábor: Mi vagyunk a baloldal rémálma – Kovács István a Mandinernek, 2022. 05. 19. (<https://mandiner.hu/hirek/2022/05/kovacs-istvan-megafon-interju-valaszta-kozossegi-media>)
- ⁸ Navracsics Tibor Facebook-hirdetése, 2022. március 4–18. (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=490635839335006>)
- ⁹ A Fidesz Facebook-oldalának hirdetése, 2022. március 16. (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=919269018765692>)
- ¹⁰ Orbán Viktor Facebook-hirdetése, (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=376860220931617>)
- ¹¹ Déri Stefi Facebook-hirdetése, (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=374598748003183>)
- ¹² szalmabáb: 0,82
következményekre hivatkozás: 0,82
túl sokat állító kérdés: 0,84
közvéleményre hivatkozás: 0,86
ad hominem: 0,86
téves analógia: 0,9
csúszós lejtő: 0,92
- ¹³ Bozzay Balázs, Telex, 2022. február 24, Fact-check: Erre alapozza a kormány, hogy „a baloldal katonákat és fegyvereket küldene” Ukrajnába (<https://telex.hu/ellenorzo/2022/02/24/marki-zay-fidesz-media-propaganda-nato-magyar-katonak>)
- ¹⁴ Bohár Dániel Facebook-hirdetése, 2022. április 2. ([https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=303014405286601&sort_data\[direction\]=desc&sort_data\[mode\]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all](https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=303014405286601&sort_data[direction]=desc&sort_data[mode]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all))
- ¹⁵ Korondy Tamás Facebook-hirdetése, 2022. március 29. – 2022. április 1. ([https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=1086444718805020&sort_data\[direction\]=desc&sort_data\[mode\]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all](https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=1086444718805020&sort_data[direction]=desc&sort_data[mode]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all))
- ¹⁶ Déri Stefi Facebook-hirdetése, 2022. február 11. – 2022. február 14. ([https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=514519733586657&sort_data\[direction\]=desc&sort_data\[mode\]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all](https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=514519733586657&sort_data[direction]=desc&sort_data[mode]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all))
- ¹⁷ Rákay Philip Facebook-hirdetése, 2022. március 9. ([https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=1607885266258653&sort_data\[direction\]=desc&sort_data\[mode\]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all](https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=1607885266258653&sort_data[direction]=desc&sort_data[mode]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all))

- ¹⁸ Déri Stefi Facebook-hirdetése, 2022. február 24. – 2022. február 28. ([https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=4892153310877543&sort_data\[direction\]=desc&sort_data\[mode\]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all](https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=4892153310877543&sort_data[direction]=desc&sort_data[mode]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all))
- ¹⁹ A Fidesz Facebook-oldalának hirdetése, 2022. április, (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=309307907938184>)
- ²⁰ A Fidesz Facebook-oldalának hirdetése, 2022. április, (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=919269018765692>)
- ²¹ A Fidesz Facebook-oldalának hirdetése, 2022. április, (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=942582456402117>)
- ²² A Fidesz Facebook-oldalának hirdetése, 2022. április, (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=979077052995187>)
- ²³ A Fidesz Facebook oldFacebook-oldalának hirdetése, 2022. április, (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=309307907938184>)
- ²⁴ Kubatov Gábor Facebook-hirdetése (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=701985607906357>)
- ²⁵ Orbán Viktor Facebook-hirdetése 2022. március 10. – 2022. március 15. ([https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=2828805497414152&sort_data\[direction\]=desc&sort_data\[mode\]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all](https://www.facebook.com/ads/library/?active_status=all&ad_type=political_and_issue_ads&country=HU&q=2828805497414152&sort_data[direction]=desc&sort_data[mode]=relevancy_monthly_grouped&search_type=keyword_unordered&media_type=all))
- ²⁶ Orbán Viktor Facebook-hirdetése 2022. március (<https://www.facebook.com/ads/library/?id=2025532467627087>)

IRODALOM

- Acharoui, Z.–Alaoui, A.–Ettaki, B.–Zerouaoui, J.–Dakkon, M. (2020): Identifying Political Influencers on YouTube during the 2016 Moroccan General Election. *Proced. Comp. Sci.*, 170: 1102–1109. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.03.061>
- Allcott, H.–Gentzkow, M., (2017): *Social media and fake news in the 2016 election*. *J. Econ. Perspect.* 31, 211e236. <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>
- Bene M.–Farkas X. (2022): Ki mint vet, úgy arat? A 2022-es választási kampány a közösségi médiában. *Századvég*, 2(2): Article 2.
- Bene, M.–Juhász, V. (2024): The Long-range Character Assassination Machine: The Role of Megafon’s Astroturf Influencers in the 2022 Pro-government Campaign in Hungary. *American Behavioral Scientist* (megjelenés alatt).
- Bene M.–Petrekanics M. (2021): Ki mit költ? Politikai hirdetési aktivitás a Facebookon a 2019-es európai parlamenti és az önkormányzati választási kampányokban, *Médiakutató*, XXII. évf., 3-4. szám, 49–58. ISSN 1586-8389.
- Bene Márton (2020): *Virális politika. Politikai kommunikáció a Facebookon*. L’Harmattan, Budapest.
- Bil-Jaruzelska, A.–Monzer, C. (2022): All About Feelings? Emotional Appeals as Drivers of User Engagement With Facebook Posts. *Politics and Governance*, 10(1): 172–184.

- Bischof, Daniel–Roman Senninger (2018): Simple Politics for the People? Complexity in Campaign Messages and Political Knowledge. *European Journal of Political Research*, 57: 473–95. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12235>
- Blassnig, S.–Büchel, F.–Ernst, N.–Engesser, S. (2018): *Populism and Informal Fallacies: An Analysis of Right-Wing Populist Rhetoric in Election Campaigns*. <https://doi.org/10.1007/s10503-018-9461-2>
- Blassnig, Sina–Florin Büchel–Nicole Ernst–Sven Engesser (2018): *Populism and Informal Fallacies: An Analysis of Right-Wing Populist Rhetoric in Election Campaigns*, Springer.
- Brader, T. (2006): *Campaigning for Hearts and Minds: How Emotional Appeals in Political Ads Work*. University of Chicago Press.
- Bronstein, Jenny (2013): Like me! Analyzing the 2012 Presidential Candidates’ Facebook Pages. *Online Information Review*, vol. 37, no. 2, 173–192, <https://doi.org/10.1108/OIR-01-2013-0002>
- Burai Krisztina–Bene Márton (2021): Érzelmek húrjain. Politikai kommunikáció és állampolgári reaktivitás a közösségi médiában. *Politikatudományi Szemle*, XXX/1. 82–103. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2021.1.82>
- Desirée Schmuck–Melanie Hirsch–Jörg Matthes–Anja Stevic (é. n.): Politics – Simply Explained? How Influencers Affect Youth’s Perceived Simplification of Politics, Political Cynicism, and Political Interest. *The International Journal of Press/Politics*, <https://doi.org/10.1177/19401612221088987>
- Dubois, E.–Gaffney, D. (2014): The Multiple Facets of Influence. *Am. Behav. Scientist*, 58 (10), 1260–1277. <https://doi.org/10.1177/0002764214527088>
- Dunlea, R.,–Smith, J. (2021 January 13). My experience is my expertise: Deja Foxx on being a presidential campaign staffer at 19, influencers, and sexuality in politics. *Rolling Stone*.
- Edelson, Laura–Shikhar Sakhuja–Ratan Dey–Damon McCoy (2019): *An Analysis of United States Online Political Advertising Transparency*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1902.04385>
- Fairclough, I.–Fairclough, N. (2011): Practical reasoning in political discourse: The UK government’s response to the economic crisis in the 2008 Pre-Budget Report. *Discourse & Society*, 22: 243–268. <https://doi.org/10.1177/0957926510395439>
- Frans H. van Eemeren–Rob Grootendorst–A. Francisca Snoeck Henkemans (2002): *Argumentation Analysis, Evaluation, Presentation*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London.
- Gerodimos, Roman–Jákup Justinussen (2015): Obama’s 2012 Facebook Campaign: Political Communication in the Age of The Like Button. *Journal of Information Technology & Politics*, vol. 12, no. 2, 113–132. <https://doi.org/10.1080/19331681.2014.982266>
- Goodwin, A.–Joseff, K.–Riedl, M. J.–Lukito, J.–Woolley, S. (2023): Political Relational Influencers: The Mobilization of Social Media Influencers in the Political Arena. *International Journal of Communication*, 17.
- Goodwin, A. M.–Joseff, K.–Woolley, S. C. (2020): Social media influencers and the 2020 U.S. election: Paying ‘regular people’ for digital campaign communication. *Center for Media Engagement*. <https://mediaengagement.org/research/social-media-influencers-and-the-2020-election>
- Graham, T.–Wright, S. (2014): Discursive equality and everyday talk online: The impact of “superparticipants”. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19: 625–642. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12016>
- Groenendyk, E. W.–Banks, A. J. (2014): Emotional Rescue: How Affect Helps Partisans Overcome Collective Action Problems. *Political Psychology*, 35(3), 359–378. <https://doi.org/10.1111/pops.12045>

- Habermas, J. (2006): Political communication in media society: does democracy still enjoy an epistemic dimension? The impact of normative theory on empirical research. *Communication Theory*, 16(4), 411–426, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2006.00280.x>
- Heiss, Raffael–Desiree Schmuck–Jörg Matthes (2018): What drives interaction in political actors' Facebook posts? Profile and content predictors of user engagement and political actors' reactions. *Information, Communication & Society*, 22, 1497–513.
- Jost, Pablo (2022): How politicians adapt to new media logic. A longitudinal perspective on accommodation to user-engagement on Facebook. *Journal of Information Technology & Politics*, 1–14. <http://dx.doi.org/10.1080/19331681.2022.2076271>
- Juhász V.–Bene M. (2022): Sok beszédnek sok az alja? A pártok és pártvezetők online argumentációjának vizsgálata a 2022-es országgyűlési választási kampányban. *Médiakutató*, 93–107.
- Kaid, L. L.–Boydston, J. (1987): An experimental study of the effectiveness of negative political advertisements. *Communication Quarterly*, 35(2), 193–201.
- Katz, E.–Lazarsfeld, P. F. (1955): Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communication. *Transaction*.
- Keller, F. B.–Schoch, D.–Stier, S.–Yang, J. (2020): Political astroturfing on Twitter: How to coordinate a disinformation campaign. *Political Communication*, 37(2), 256–280. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1661888>
- Kim, Y. M.–Hsu, J.–Neiman, D.–Kou, C.–Bankston, L.–Kim, S. Y.–Heinrich, R.–Baragwanath, R.–Raskutti, G. (2018): The Stealth Media? Groups and Targets behind Divisive Issue Campaigns on Facebook. *Political Communication*, 35(4), 515–541.
- Kovarek, D.–Littvay, L. (2022): Greater than the sum of its part(ie)s: Opposition comeback in the 2019 Hungarian local elections. *East European Politics*, 38(3), 382–399. <https://doi.org/10.1080/21599165.2022.2038571>
- Lazarsfeld, P. F.–Berelson, B.–Gaudet, H. (1948): *The people's choice: How the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York, Columbia University Press.
- Leerssen, Paddy–Jef Ausloos–Brahim Zarouali–Natali Helberger–Claes H. de Vreese (2019): Platform Ad Archives: Promises and Pitfalls. *Internet Policy Review*, vol. 8, no. 4, <https://doi.org/10.14763/2019.4.1421>
- Macagno F. Walton D. (2018): Practical Reasoning Arguments: A Modular Approach. *Argumentation*, 32: 519–547 <https://doi.org/10.1007/s10503-018-9450-5>
- Mahoney, E. (2022): MAGA influencers flock to Florida, chasing political clout and connections. *Tampa Bay Times*, June 16, Retrieved from <https://www.tampabay.com/news/floridapolitics/2022/06/16/maga-influencers-flock-to-florida-chasing-political-clout-and-connections/>
- Merkovity Norbert (2016): Az önmediatizáció jelensége az online politikai kommunikációban. *Politikatudományi Szemle*, XXV/2., 111–132.
- Mutz, D. C.–Young, L. (2011): Communication and public opinion. *Public Opinion Quarterly*, 75, 1018–1044, <https://doi.org/10.1093/poq/nfr052>
- Recuero, R.–Zago, G.–Soares, F. (2019): Using Social Network Analysis and Social Capital to Identify User Roles on Polarized Political Conversations on Twitter. *Social Media + Society*, 5(2), <https://doi.org/10.1177/2056305119848745>

- Rinke, E. M. (2016): The Impact of Sound-Bite Journalism. *Journal of Communication*, 625–645, <https://doi.org/10.1111/jcom.12246>
- Schouten, A. P.–Janssen, L.–Verspaget, M. (2019): Celebrity vs. influencer endorsements in advertising: The role of identification, credibility, and product-endorser fit. *International Journal of Advertising*, 39(2), 258–281, <https://doi.org/10.1080/02650487.2019.1634898>
- Szabó Palócz O. (2024): Előválasztási kampány a digitális térben. Esettanulmány a 2021-es ellenzéki előválasztás és a politikai ellenségképzés aspektusairól. *Politikatudományi Szemle*, XXXIII/1, 37–60.
- Van Eemeren Frans H.–Peter Houtlosser (2006): Strategic Maneuvering: A Synthetic Recapitulation. *Argumentation*, 20: 381–392, <https://doi.org/10.1007/s10503-007-9037-z>
- Van Eemeren Frans H. (2010): *Strategic maneuvering in argumentative discourse*. John Benjamins Publishing.
- Van Eemeren, F. H.–Grootendorst, R. (1992): *Argumentation, Communication, and Fallacies: A Pragmatic-Dialectical Perspective*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Visser, J.–Lawrence, R. C. (2020). Reason-checking fake news. *Communications of the ACM*, 38–40. <https://doi.org/10.1145/3397189>
- Vreese, C. H. de (2004): The effects of frames in political television news on audience perceptions of routine political news. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 81: 36–52, <https://doi.org/10.1177/107769900408100104>
- Vreese, C. H. de (2005): News framing: Theory and typology. *Information Design Journal*, 13: 51–62, <https://doi.org/10.1075/idjdd.13.1.06vre>
- Walton D. (2008): *Informal logic: A pragmatic approach*. 2nd ed. Cambridge, Cambridge University Press.
- Walton, D. (2006): *Fundamentals of Critical Argumentation*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Walton, D. N. (1988): *Burden of Proof, Presumption and Argumentation*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Walton, D. (1987): *Informal Fallacies*. John Benjamins, Amsterdam.
- Walton, D. (2010): Why fallacies appear to be better arguments than they are. *Informal Log*, 30, 159–184, <https://doi.org/10.22329/il.v30i2.2868>
- Weeks, B.–Ardèvol-Abreu, A.–Gil de Zúñiga, H. (2015): Online Influence? Social Media Use, Opinion Leadership, and Political Persuasion. *International Journal of Public Opinion Research*, 29, <https://doi.org/10.1093/ijpor/edv050>
- Wilson, J.–A. Sahlane–I. Somerville (2012): Argumentation and fallacy in newspaper op/ed coverage of the prelude to the invasion of Iraq. *Journal of Language and Politics*, 11: 1–30, <http://dx.doi.org/10.1075/jlp.11.1.01wil>
- Zurloni, V.–Anolli, L. (2013): Fallacies as Argumentative Devices in Political Debates. In: Poggi, I.–D’Errico, F.–Vinceze, L.–Vinciarelli, A. (eds): *Multimodal Communication in Political Speech. Shaping Minds and Social Action*. PS 2010. Lecture Notes in Computer Science, vol 7688. Springer, Berlin, Heidelberg, https://doi.org/10.1007/978-3-642-41545-6_18

FÉRFI FELSÉGTERÜLETRE LÉPVE

Novák Katalin vizuális önreprezentációjának vizsgálata a Facebookon

Varga Dóra Eszter

(Kommunikációtudomány Doktori Program, Budapesti Corvinus Egyetem)

A tanulmány beérkezett: 2024. július 8., opponálás: 2024. október 31.,

véglegesítve: 2024. december 9.

ÖSSZEFOGLALÓ

A politikai vezetői szerepeket olyan hagyományosan maskulin jellemzőkkel társítják, mint az *asszertivitás* és a *versenyszellem*, így a férfi politikusokhoz viszonyítva a politikusnők önreprezentációja kiemelt területnek számít a politikai kommunikációkutatásban. A női politikusokra a nemi sztereotípiák hátrányosan hathatnak, hiszen a hagyományosan női jellemzőknek tartott *másokkal való törődés* és *melegszívűség* konfliktusba kerül a vezetői szerephez tartozó kommunikációs jellemzőkkel, így a nők kedvelhetőségükből vagy szakmai kompetenciájukból szükségszerűen veszítenek. A szakirodalom szerint ezt a konfliktust a politikusnők egyfajta kettős kommunikációval oldják fel, azaz a verbális síkon férfias üzenetek mellé vizuálisan nőies jegyeket társítanak.

Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a „kettős kötés”-elmélet milyen módon nyilvánul meg Novák Katalin Facebook-kommunikációjában. Szűkebben értelmezve pedig azt kutatja, hogy a korábban a családokért felelős tárca nélküli miniszteri, később köztársasági elnöki pozíciók betöltése során változott-e Novák Katalin vizuális önreprezentációja. A kérdés megválaszolásához mindkét időszak esetében a pozícióba lépéstől számított egy hónap állóképes Facebook-posztjait (N = 394) elemzi a kutatás, komparatív, kvalitatív és vizuális tartalomelemzéssel. Az eredmények azt mutatják, hogy Novák Katalin önreprezentációja megváltozott: az első időszak feminin témáit (*család, gyermek*) a második időszakban a maskulin témák váltották fel (*külföld, nemzet védelme*), és olyan feminin vizuális jegyek társultak melléjük, mint a *nőies öltözék* és a *teljes test hangsúlyozása*. Az egyedülállóan összetett módszertani apparátus a nemi szerepek vizuális megjelenítésének elemzését lehetővé tevő szempontrendszerrel járul hozzá a női politikusok önreprezentációjára vonatkozó szakirodalomhoz.

Kulcsszavak: maskulinitás-feminitás ■ nemi sztereotípiák ■ vizuális politikai kommunikáció ■ Novák Katalin ■ kvalitatív tartalomelemzés

A politikában a vezetői szerepekhez hagyományosan olyan maskulin jellemzők társulnak, mint az asszertivitás és a versenyszellem (Jungblut–Haim, 2021), így a férfiak esetében a vezetői szerepben elvárt kommunikáció szervesen illeszkedik a nemükhöz általánosságban társított viselkedésmintákhoz. A női

politikusok helyzete azonban sokkal összetettebb. Minden törvényhozói szerepbe lépő nő férfi „felségterületre” merészkedik, hisz olyan intézménybe nyer bebocsátást, amelyet férfiak alakítottak ki és ahol a preferált kommunikáció is egyértelműen maskulin jegyeket hordoz (Lovenduski, 2008).

A nők politikai színtéren való megjelenésével a politikusnők reprezentációja kiemelt figyelmet kapott (uő.), és ellentmondásos helyzetük még inkább előtérbe került a közösségi média térhódításával. Itt ugyanis a vizuális politikai kommunikáció és annak tudatalattira ható, véleménybefolyásoló ereje (Schill, 2012) kihangsúlyozza a nemi szerepek és megjelenés közti különbségeket. Bár a vizuális politikai kommunikáció egy feltörekvő kutatási területnek tekinthető (Farkas, 2023), a politikusok által közvetített nemi szerepek, maskulin és feminin jegyek vizuális megjelenítéséről keveset tudunk. Jelen tanulmány egy egyedülállóan összetett módszertani apparátus létrehozásával járul hozzá ezek vizsgálatához.

Mivel Magyarországon Novák Katalin volt az első és eddig egyetlen női köztársasági elnök, így személye szimbolikus jelentőségű a nemi szerepek megjelenítését tekintve. A köztársasági elnök Magyarország államfője, aki kifejezi a nemzet egységét (parlament.hu, 2011). Bár a tisztség alapvetően szimbolikus erejű, viszonylag szűk döntési körrel, mégis kiemelt vezetői szerep, amit a kutatások egyértelműen maskulin jegyként azonosítanak (Zulli, 2019; idézi Brands et al., 2021). Az e tisztséget betöltő személy az országot érintő ügyek széles spektrumáról kommunikál. Ugyanakkor Novák Katalin korábban családokért felelős tárca nélküli miniszteri tisztséget töltött be, amelyben hagyományosan feminin témákkal foglalkozott, mint például családpolitika, gyermek- és ifjúsáspolitiká, szociál- és nyugdíjpolitika (parlament.hu, 2021).

E két korszakot összevetve jelen kutatás célja, hogy feltárja, miként változott Novák vizuális önreprezentációja a két pozíció között. A kutatási kérdés megválaszolásához a tanulmány komparatív, kvalitatív és vizuális tartalom-elemzést alkalmaz Novák Katalin fényképes Facebook-posztjain két időszakban: családokért felelős tárca nélküli miniszteri pozícióba lépésétől számított egy hónapon keresztül, mely tisztséget 2020. október 1-től 2022. december 31-ig töltötte be (N = 77), illetve köztársasági elnöki pozícióba lépésének első hónapjában, mely tisztséget 2022. május 10-től 2024. február 26-ig töltötte be (N = 76). Mivel a vizsgált posztok több képet is tartalmaztak, ezeket külön elemzi a tanulmány, vagyis a vizsgálati minta a posztok számánál nagyobb elemszámból áll (N = 394), amely az első időszakban 114, a másodikban 280 álló képet jelent.

Az eredmények azt mutatják, hogy Novák Katalin vizuális önreprezentációja eltéréseket mutat a két időszakban: az elsőben jellemző *család* és *gyermek* témáit a másodikban a *külföld* és *nemzet védelme* témák váltották fel a pozícióváltásnak és az orosz–ukrán háború kitörése miatt megváltozott geopolitikai helyzetnek is köszönhetően (Dudlák, 2023). A maskulin témákat pedig

olyan feminin vizuális jegyek ellensúlyozták, mint a *nőies öltözék* és a *teljes test hangsúlyozása*. Vagyis azt mondhatjuk, hogy Novák Katalin a szakirodalmi megállapításokkal egyezően kettős kommunikációval kívánt megfelelni a női sztereotípiák és a vezetői szerep ellentétes elvárásainak (Carpinella–Bauer, 2019; Jungblut–Haim, 2023). A politikai kommunikáció kutatási területén belül jelen tanulmány annak vizsgálatához kíván hozzájárulni, hogy a sokak által radikálisabbnak ítélt maskulin témák milyen „lágýító hatású” vizuális ke-retezést kaphatnak. Hazánkban hasonló feminin–maskulin jegyekre fóku-száló kutatás még nem készült, így alapot adhat későbbi, vizuális politikai véleménybefolyásolást elemző munkáknak. Jelen vizsgálat a jövőben a bemu-tatott vizuális politikai önreprezentációs technikák sikerességének mérésével bővíthető.

ELMÉLETI HÁTTÉR

A maskulinitás–feminitás témáját tekintve, a feminitás olyan attribútumok, viselkedésminták és szerepek összessége, amelyeket általában a nőekkel, míg a maskulinitás olyan attribútumok, viselkedésminták és szerepek összessége, melyeket általában a férfiakkal párosítunk asszociációs viszonyba (Phonkaew-kate–Piayura, 2022), ugyanakkor ezek pontos meghatározása kultúránkként változik (Rosen–Stacey, 2018). Jelen tanulmány Ellemers (2018) munkájára tá-maszkodik, és az asszertivitást és a teljesítményt tekinti maskulin jegyeknek, míg a melegszívűséget és a másokkal való törődést feminin jegyeknek.

E meghatározás sok hasonlóságot mutat Bem (1974) maskulinitás és feminitás témájában alapműnek tekintett tanulmányával és az ehhez illeszke-dő Bem-féle nemi szerep-kérdőív 20 maskulin és 20 feminin személyiségje-gyével (1. táblázat).

1. táblázat. Példák a Bem-féle maskulin és feminin személyiségjegyekre (Bem, 1974).

Maszkulin jegyek	Feminin jegyek
Agresszív, ambiciózus, asszertív, verseny-képes, vezetői képességekkel rendelkezik, független, könnyen hoz döntéseket, erős személyiség	Szeretetteljes, vidám, együttérző, szereti a gyerekeket, érzékeny mások szükségle-teire, halk szavú, szimpatikus, gyengéd, melegszívű

A fentiekhez szervesen kötődik a *nemi szerep (gender role)* fogalma, ami a European Institute for Gender Equality (EIGE) definíciója szerint azon társa-dalmi és viselkedésbeli normák összessége, amelyeket egy adott kultúrán be-lül egy adott nem képviselőire vonatkozóan széles körben társadalmilag elfo-gadottnak tekintünk, így a két nemhez rendelt tevékenységi köröket is meg-határozzák. Társadalmi képződményként folyamatosan változnak, a 20. század

második felében a nők erőteljesebb munkaerőpiaci jelenléte például magával hozta a tőlük elvárt viselkedés mintázatok megváltozását. Mindez pedig párhuzamot mutat a nők politikában való megjelenésével (Iversen–Rosenbluth, 2008).

Fontos megemlíteni a *nemi sztereotípiát*, amely az adott nem képviselőivel szemben támasztott legtipikusabb elvárásaink összessége (Ellemers, 2018). Mivel a maszkulin és feminin jegyek azok a viselkedési megnyilvánulások, amelyeket a két nemtől leginkább elvárunk, így összességében nemi sztereotípiaként is funkcionálnak. A vezetőként való viselkedés és az agresszió maszkulin jegyek, míg a mások megértése és szükségleteiknek szem előtt tartása feminin jegyek (Moreno-Bella et al., 2019: 2.).

Fiske (2002; 2012) „Szttereotípiá Tartalom Modellje” szerint a *kompetencia* és a *melegszívűség* a fő dimenziók az emberi érzékelésben, és hagyományosan a magas kompetenciához társul a magas státusz és az alacsony kompetenciához a melegszívűség (Fiske et al., 2002). Az inkompetencia a melegszívűséggel együtt tipikusan feminin, míg a kompetencia hidegséggel párosulva tipikusan maszkulin karaktert eredményez (Fiske, 2012). Ellemers (2018) a kompetenciát már egyértelműen maszkulin karakterjegyként azonosítja, és szerinte a magas beosztású nők tudatos kommunikációs technikákat alkalmaznak, hogy kompetenciájukat és melegszívűségüket egyidejűleg hangsúlyozhassák. Kategorizációja szerint férfi sztereotípiának számít a tevékenységfókusz, az egyéni feladat teljesítése, a munka prioritása, a kompetencia fontossága, míg női sztereotípiá a közösségfókusz, a másokkal való törődés, a család prioritása, a melegszívűség (Ellemers, 2018: 281.).

A nemi sztereotípiák vizuálisan is megjelennek. A társadalmiszerep-elmélet (Eagly, 1987) szerint a nők és férfiak hagyományos társadalmi szerepei mögött biológiai nemükhöz kötődő adottságaik húzódnak. A férfiak nagyobbak és erősebbek, a nőknél pedig a reprodukciós és a gyermekgondozó funkció a meghatározó (Eagly–Wood, 2012). E vizuálisan is megjelenő jegyek pedig átvezetnek a nemi szerepek és sztereotípiák egyik kézzelfogható megjelenési formájához, a reklámhoz, ami pontos tükörképet mutat a nemi szerepek aktuális felfogásáról (Döring et al., 2016).

E megközelítés Goffman (1979) munkásságára épül, akinek fontos kutatási területe volt a női nem vizuális ábrázolása, amely szerinte rendre másodrendűségüket hangsúlyozta ki. Egyik fontos vizsgálati szempontja a nemek közötti hierarchiát elemző funkcióbeli rangsor (function ranking), amely szerint, amikor egy férfi és egy nő együttműködését ábrázolják egy reklámban, akkor szükségszerűen a férfi tölti be a vezető szerepet, míg a nő csak asszisztál mellette (Goffman, 1979). Matthews (2007) reklámokra vonatkozó kutatásai pedig azt állapították meg, hogy a férfiaknak gyakran az arcát és törzsük felső részét mutatják, ezzel szakértői szerepük fontosságát sugallva. Ellenben

a nők teljes testének gyakori hangsúlyozása azt sejteti, hogy őket inkább alakjuk és öltözködési stílusuk alapján ítéli meg a közönség.

A nemi sztereotípiák vizuális megjelenése szempontjából egy másik releváns terület a sport, hisz az emberi test ábrázolása itt kiemelt helyet kap. Emmons és Mocarski (2014: 133.) élsportolók Facebook profilfotóit tanulmányozva azt találták, hogy a tekintet iránya szempontjából a nők nagy arányban (51 százalék) néztek a kamerába, míg a férfiak jellemzően (78 százalék) kinéztek a képből. A nők feltehetően virtuális szemkontaktussal kívánják magukhoz láncolni rajongóikat, míg a férfiak kamerából való kinézése a tényleges eredményre koncentrálással köthető össze. Az álló, illetve a mozgásban lévő test szembeállításának vizsgálatából az derült ki, hogy a nők többsége (75 százalék) pózolt a fotón, míg a férfiak nagyobb részt (52 százalék) mozgás közben voltak ábrázolva. Mindez a női nem esztétikumra törekvésével és a férfi nem tette készségének hangsúlyozásával magyarázható.

A megkonstruált reklámokkal és a sportolók énmárka építési kommunikációjával szemben a szelfik – saját kezűleg, többnyire okostelefonnal vagy webkamerával készített, majd a közösségi médián megosztott fotók (Oxford Dictionaries, 2013) – már korunk tipikus vizuális önreprezentációs technikáját képviselik. Döring et al., (2016) azt találták, hogy a nők sokkal gyakrabban ábrázolják magukat otthonukban, míg a férfiak inkább valamely szakmájukhoz köthető tevékenység közben. Egy további éles különbség a nemi szerepek vizuális önreprezentációjában a hiányos öltözet (body display) alkalmazása, amely szerint a nők gyakran láthatók alakjukat hangsúlyozó öltözetben, ami kívánatosságukra hívja fel a figyelmet (Kang, 1997). Továbbá a férfiak gyakrabban pózolnak társadalmi státuszukat sugalló tárgyakkal, például autóval (Tifferet–Vilnai–Yavetz, 2014). A nemi sztereotípiákat a vizuális reprezentáció különböző formáira fordítva elmondható, hogy mivel a nőket sztereotipikusan gondoskodónak és melegszívűnek gondolják, ezért inkább azonosítják őket a szociális kapcsolatok ápolásával. Ebből adódóan az arcukon gyakrabban látszódik mosoly a képeken, mint férfi társaikon (Carpinella–Bauer, 2019). A nőket továbbá kevésbé kompetitívnek és jobban közösségorientáltnak gondolják, emiatt gyakrabban ábrázolják őket egy csapat tagjaként, mint egyedül (Jungblut–Haim, 2023; Brands et al., 2021).

Jungblut és Haim (2023) szerint a politikusnők ellentétes helyzete úgy foglалható össze, hogy akár a vezetői szerepnek, akár a női nemi sztereotípiáknak kívánnak megfelelni, vagy kompetenciájukból, vagy pedig kedvelhetőségükből szükségszerűen veszítenek. Így tudatosan kialakított kommunikációs stratégiát követnek a veszteség csökkentésére. A közösségi média széles körű megjelenése, amely mára már a politikai kampányok elsődleges platformjává is vált, oly módon járult ehhez hozzá, hogy itt a politikusok már maguk dönthetnek a róluk kihelyezett tartalmakról. Így a nők csökkenthetik a női nemi

sztereotípiák esetleges káros következményeit (Fridkin–Kenney, 2014, idézi Jungblut–Haim, 2023).

Brands et al. (2021) szerint a politikai közösségimédia-kampányok tematikáját tekintve általánosságban a nők a feminin témákat jelenítik meg gyakrabban (gyermek, oktatás, emberi jogok, család), és magasabb szavazatot is kapnak ez esetben, míg a férfi politikusok a maskulin témák esetén kapnak több szavazatot. Ez összefügg azzal, hogy a szavazók kompetensebbnek ítélik meg a nőket olyan feminin politikai témákban, mint például az emberi jogok, jólét vagy környezetvédelem, míg a férfiakat inkább a gazdasági, külpolitikai és a háborús kérdésekben (Huddy–Terkildsen, 1993). Az ábrázolt szerepek szempontjából is a hagyományos női szerepeket (pl. anya, feleség) megjelenítő politikusnők ítéltetnek meg szakmailag kompetensebbnek (Michele et al., 2011), ugyanakkor ellentmondásos, hogy a nőiesen felöltözött politikusnőket kevésbé találják kompetensnek a szavazók (Brands et al., 2021). A külső megjelenés és a képbeállítások tekintetében ezzel összefüggésben az látható, hogy a közösségi felületeken a női politikusok gyakrabban viselnek elegáns, hivatalos öltözeteket (formal dress) (Brands et al., 2021), a női sztereotípiákat ellensúlyozva és a szakmai kompetenciáikat kihangsúlyozva. Ugyanakkor a hivatalos öltözet, a vezetői rátermettséget hangsúlyozandó, maskulin jegyként lett azonosítva (Carpinella–Bauer, 2019).

Carpinella és Bauer (2019) összefoglalása szerint a politikusnők úgy kívánnak megfelelni a vezetői szerepkörnek és a hagyományos női szerepnek – tehát a kompetencia és a melegszívűség elvárásainak is egyszerre (vö. Jungblut–Haim, 2023; Fiske, 2002) –, hogy az úgynevezett kettős kötés (double-bind) technika segítségével a maskulin verbális üzeneteiket feminin vizuális jegyekkel társítják. Az így kapott „vegyes” sztereotip üzenetek pedig alkalmasak a választói döntéshozatal befolyásolására (Carpinella–Bauer, 2019: 9).

A szakirodalmi áttekintés alapján tehát azt látjuk, hogy a nemi sztereotípiák erőteljesen befolyásolják a női politikusok vizuális reprezentációját általában és a közösségi médiában. Goffman (1959) *performatív elmélete* pedig az intézményi pozícióváltásnak a társadalmi szerepek ábrázolására, illetve a vizuális önreprezentációra tett hatására hívja fel a figyelmet. Amikor az egyén mások előtt mutatkozik, viselkedésével a többi embernek a róla kialakult benyomását az érdekeivel megegyező módon kívánja befolyásolni, így tevékenységeit *alakítássá* (performance) formálja. A *homlokzat* (front) egy kifejezőkészlet, amit az egyén az alakítás során felhasznál, akaratlanul vagy szándékosan. Egy új társadalmi szerep (jelen esetben a köztársasági elnöki titulus) elvállalásakor az egyén felhasználja a szerepnek a már meglévő homlokzatát, amelynek a *személyes kifejezőkészlet* is a része: a hivatal jelvényei; ruházati, nemi, életkori jellegzetességek; testtartás, beszédsmák, arckifejezések és testmozdulatok stb. Mivel a személyes kifejezőkészlet sok eleme könnyen tud alkalmazkodni a szerep elvárásaihoz, és a szerepet játszó a pozícióhoz szükséges képessége-

it, rátermettségét meg akarja mutatni, feltételezhetjük, hogy Novák Katalin Facebook-posztjain új pozíciójának homlokzatát kívánja megmutatni, amelynek érdekében személyes kifejezőkészsétét módosítja.

Mindezekből adódóan jelen tanulmány az alábbi kutatási kérdésre keresi a választ:

KK1: Hogyan változott Novák Katalin vizuális önreprezentációja a Facebookon a családokért felelős tárca nélküli miniszteri, majd a köztársasági elnöki pozíciója betöltése során?

A szakirodalom eredményei alapján a kutatás hipotézise és alhipotézisei a következők:

H1: A köztársasági elnöki pozícióval járó maszkulin témákat gyakoribb feminin vizuális jegyek fogják kísérni, így Novák Katalin második pozíciójában többet fog használni olyan képeket, amelyen

H1a otthonában, családja körében van ábrázolva,

H1b nőies öltözéket, kosztümöt, estélyit, nőies hétköznapi viseletet hord,

H1c a dekoltázst, derekát és/vagy lábszárát hangsúlyozza,

H1d a teljes testén van a hangsúly,

H1e pózol vagy beállított pozícióban van,

H1f mosolyog,

H1g kamerába néz, virtuális szemkontaktust implikál,

H1h szerepel más is a képen,

H1i együttműködés esetén a férfi tölti be a vezető szerepet,

H1j megjelenik a reprodukciós és gyermekgondozói funkció,

H1k társadalmi státuszt sugalló tárgyak nem látszódnak.

A hivatalba lépés ideje szimbolikus jelentőségű, ekkor válik legitimmé az új pozíció, az új felvett szerep. Ez alapján, illetve a terjedelmi korlátokat figyelembe véve a tanulmány mindkét pozíció esetében a hivatalba lépéstől számított egy hónapot vizsgálja.

MÓDSZERTAN

A kutatási kérdés megválaszolásához a tanulmány komparatív, kvalitatív és vizuális tartalomelemzést alkalmaz Novák Katalin Facebook-posztjain a két időszakban: a családokért felelős tárca nélküli miniszteri pozícióba lépéstől számított egy hónapon keresztül, amely tisztséget 2020. október 1-től 2022. december 31-ig töltötte be (N = 77), illetve köztársasági elnöki pozícióba lépésének első hónapjában, amely tisztséget 2022. május 10-től 2024. február 26-ig töltött be (N = 76). Mivel a vizsgált posztok sok esetben több képet is tartalmaztak és a vizsgálat alapegysége a kép, ezeket külön elemzi a dolgozat. A vizsgálati minta tehát a posztok számánál nagyobb elemszámból áll (N = 394), amely az első időszakban 114, a másodikban 280 álló képet jelent.

A kutatás a Facebookra fókuszál, mert ez ma Magyarországon a legnépszerűbb közösségi média platform, és az online felhasználók 62 százaléka olvas híreket rajta (Newman et al., 2023). A tanulmány vizsgálati mintájába kizárólag állóképek kerültek be, mivel a mozgó képek más típusú vizuális elemzést igényelnek (Rose, 2001).

A szakirodalmi jellemzők alapján kialakított, a tartalomelemzéshez szükséges kódkönyv első kategóriája a posztok tematikáját, tehát a poszt szövegében megjelenő témákat vizsgálja, amelyeket maszkulin és feminin témákra oszt fel, a későbbiekben leírt döntési mechanizmusok szerint. A másodiktól a nyolcadik kategóriáig a posztokhoz tartozó képek vizuális jegyei kerülnek fókuszba. A vizuális nemi sztereotípiákat úgy azonosítjuk, hogy a már meglévő nemi sztereotípiákat lefordítjuk a vizuális reprezentáció formáira (Jungblut–Haim, 2023). Ezen elv alapján a szakirodalmi áttekintés tanulmányaiban felsorolt nemi sztereotípiákhoz a politikusnők esetében relevánsan társított maszkulin és feminin vizuális reprezentációk előfordulásait vizsgáljuk meg a képeken. A kódkönyvet kvalitatív módon alkalmaztuk a teljes vizsgálati mintán, ezzel azonosítva a *feminin-maszkulin témákat* és a *feminin-maszkulin vizuális jegyek* előfordulásainak számát, illetve a közöttük megjelenő összefüggéseket. Egy kép több, feminin és maszkulin témát és vizuális jegyet is tartalmazhat.

Az alábbiakban konkrét példákon keresztül szemlélteti a tanulmány a kódkönyv kategóriáit és elemzésüket. A kódkönyv összefoglalását a 2. és 3. táblázatok mutatják.

2. táblázat. Maszkulin és feminin témák (saját szerkesztés).

1. kategória	Maszkulin (M)/ Feminin (F)	Maszkulin/Feminin téma
a poszt tematikája, a textuális üzenet	F	gyermekek, oktatás, jog, család, bevándorlás (a fókusz az illegális bevándorlók jogaira irányul), jólét, szegénység, művészet, környezetvédelem, állatok jogai,

1. kategória	Maszkulin (M)/ Feminin (F)	Maszkulin/Feminin téma
	M	adó, fegyverkezés, hadsereg, külügy, bevándorlás (a fókusz a fegyveres erővel való határvédelemre irányul), közgazdaság, üzlet, nemzet védelme, tudomány és technológia, terrorizmus és bűnözés,

Forrás: Huddy–Terkildsen (1993: 120.)

3. táblázat. Maszkulin és feminin vizuális jegyek (saját szerkesztés).

2–8. kategória	Alkategória (amennyiben van)	Maszkulin (M)/ Feminin (F)	Maszkulin/feminin vizuális jegy
2. a cselekvés kontextusa, ahol a kép készült		F	a nőt az otthonában, családja körében ábrázolja
		M	a nőt a szakmájához kötődő cselekvés közben ábrázolja
3. a test megmutatása	öltözék vizsgálata	F	nőies öltözék, kosztüm, estélyi, nőies hétköznapi viselet
		M	nadrágkosztüm, sportos öltözék
	hiányos öltözet	F	a dekoltázs, derék és/vagy lábszár hangsúlyozása
		M	a ruha nem látja a testet
	teljes test kontra arc hangsúlyozása	F	a teljes testen van a hangsúly
		M	az arcon van a hangsúly
	a test mozgásban lévősége	F	a nő pózol vagy beállított pozícióban van
		M	a nő mozgás közben van lefényképezve

2–8. kategória	Alkategória (amennyiben van)	Maszkulin (M)/ Feminin (F)	Maszkulin/feminin vizuális jegy
4. arcon meg- jelenő érzelem		F	mosoly
		M	komolyság
5. tekintet iránya		F	a nő a kamerába néz, virtuális szemkontaktust implikál
		M	a nő az adott cselekvésre koncentrál
6. több szerep- lő esetén a má- sokhoz való viszonyulás, dominancia	másokkal való kapcsolat	F	szerepel más is a képen
		M	nem szerepel más a képen
	funkcióbeli rangsor (mindkét nem megjelenése esetén)	F	együtműködés esetén a férfi tölti be a vezető szerepet
		M	együtműködés esetén nem kap hangsúlyt, hogy a férfi vagy a nő tölti be a vezető szerepet, vagy pedig egyértelműen a nő tölti be a vezető szerepet
7. társadalmi szerep megjelenése szerint		F	megjelenik a reprodukciós és gyermekgondozói funkció
		M	nem jelenik meg a reprodukciós és gyermek- gondozói funkció, vagy pedig bármilyen fizikai erővel párosítható társadalmi szerep jelenik meg
8. társadalmi státusz megjelenítése		F	társadalmi státuszt sugalló tárgyak nem látszódnak
		M	társadalmi státuszt sugalló tárgyak látszódnak

Forrás: Döring et al., 2016; Brands et al., (2021); Kang (1997); Matthews (2007); Emmons-Mocarski, (2014); Carpinella–Bauer (2019); Goffman (1979); Tifferet–Vilnai–Yavetz (2014)

A poszt tematikája, a textuális üzenet-kategória kizárólag a poszt szövegében direkt módon előforduló maskulin és feminin témák textuális előfordulására fókuszál, amelyben megkülönböztet *maskulin* és *feminin* témákat. A több képpel rendelkező posztok esetében minden egyes kép azon poszt szövege alapján lett elemezve, amelyhez tartozik. Tehát az elemzés szempontjából a poszt szövegek száma megegyezik a vizsgált képek számával. Feminin témának minősülnek *a gyermekek, az oktatás, a jog, a család, a bevándorlás* (amennyiben a bevándorlók jogait értjük alatta), *a jólét, a szegénység, a művészet, a környezetvédelem* és az *állatok jogai*. Maskulin témának számítanak *az adók, a fegyverkezés, a hadsereg, a külügy, a bevándorlás* (amennyiben határvédelmet értünk alatta), *a közgazdaság, az üzlet, a nemzet védelme, a tudomány és technológia, a terrorizmus és a bűnözés* (Huddy–Terkildsen, 1993: 120.).

Egy poszt tartalmazhat több, akár maskulin és feminin témát együtt is. Például az 1. ábrán látható poszt (Novák, 2020a) szövege a következő: „A tervek valósággá válnak. Benyújtottuk az Országgyűlés elé azokat a törvényjavaslatokat, amelyek megteremtik az otthonteremtési program keretét, hiszen jogszabály-módosítás szükséges ahhoz, hogy az ÁFA-t le tudjuk csökkenteni 5%-ra az új értékesítésű ingatlanoknál. Egy másik lehetőség is most nyílik meg a benyújtással, hiszen ebben rendezzük majd az illeték kérdését is. Ez azt a lehetőséget teremti meg január elsejétől a családosoknak vagy a családalapítás előtt állók...” A szövegben a *család, jólét* és *jog* említésével három feminin témára kerül direkt utalás, míg az *afa* csökkentése *közgazdasági* témaként maskulinnak minősül.

1. ábra. A poszt tematikája

A második kategóriától nézve már minden kategória a vizuális ábrázolásra irányul. E kategóriák szempontjából csak azok a képek lettek vizsgálva, amelyeken látszódik Novák Katalin, ami az első időszakban $N = 81$, míg a második időszakban $N = 207$ képet jelent. Minden vizuális kategória egy külön kép által kerül bemutatásra. Így az egyes képek esetén kizárólag az adott vizuális kategória és alkategóriái kerülnek elemzésre a 3. táblázat szerint.

A *cselekvés kontextusa, a kép elkészültének helyszíne* vizsgálatánál a feminin vizuális jegy *a nőt az otthonában, családjá körében ábrázolja* című lett, a maszkulin pedig *a nőt szakmájához kötődő cselekvés közben ábrázolja* című (Döring et al., 2016). A második ábrán (Novák, 2020b) látható kép egyértelműen otthoni környezetben ábrázolja Novák Katalint, így a második kategória szerint feminin vizuális jegyet tartalmaz.

2. ábra. A cselekvés kontextusa, a kép elkészültének helyszíne

A harmadik kategória *a test megmutatása*, amely alkategóriákra bomlik. Az *öltözék* vizsgálatánál feminin vizuális jegyek minősítettem az elegáns, szoknyaaljjal rendelkező kosztümöt, valamint estélyi- és koktélruhát. Maszkulinak pedig a nadrágkosztümöt és a kifejezetten sportos, a testet nem hangsúlyozó öltözetet (Brands et al., 2021). A *hiányos öltözet* feminin vizuális jegyek

minősül a test megmutatásával, a dekoltázs, derék, és/vagy a lábszár hangsúlyozásával, míg maskulinnak minősül, amikor a ruha nem láttatja a testet (Kang, 1997). A *teljes test*, illetve az *arc* hangsúlyozásának megkülönböztetésénél feminin vizuális jegynek minősül, amikor a teljes testen van a hangsúly, maskulin jegynek pedig, amikor csupán az arcon van a hangsúly (Matthews, 2007). A *beállított pozíció* és a *mozgásban elkapott pillanat* arányának vizsgálatánál a beállított pózban való megörökítés feminin, a mozgás közben való ábrázolás maskulin vizuális jegyként lett azonosítva (Emmons–Mocarski, 2014).

A 3. ábrán látható kép (Novák, 2022a) a *nőies öltözék*, a *hiányos öltözet* és a *teljes test* – az *arc hangsúlyozása* szempontjából feminin vizuális jegyeket tartalmaz, mivel Novák Katalin egy elegáns koktélsruhát visel, amely a lábszárát hangsúlyozza, és a teljes teste látszódik a képen. Viszont a *beállított pozíció* és a *mozgásban elkapott pillanat aránya* szempontjából maskulin vizuális jegyet tartalmaz, mivel Novák Katalin egy nagy lépést téve van ábrázolva a képen. A harmadik kategória szerint ez a kép három feminin és egy maskulin vizuális jegyet tartalmaz.

3. ábra. A test megmutatása

A negyedik kategória az *arcon megjelenő érzelem*, ahol a mosolyt feminin, míg a komoly arckifejezést maskulin vizuális jegyként azonosítjuk (Carpinella–Bauer, 2019). A 4. ábrán látható kép (Novák, 2022b) így egyértelműen feminin vizuális jegyet tartalmaz.

4. ábra. Az arcon megjelenő érzelem

Az ötödik kategória a *tekintet iránya*, ahol a *kamerába nézést* feminin, míg a *cselekvésre fókuszálást* maskulin vizuális jegyként azonosítjuk (Emmons–Mocarski, 2014). Az 5. ábrán látható kép (Novák, 2022c) maskulin vizuális jegyet tartalmaz, hisz Novák Katalin a szituációra figyel.

5. ábra. A tekintet iránya

A hatodik kategória a *több szereplő esetén megjelenő másokhoz való viszony*, és a *dominancia* megjelenésének vizsgálata, amely két alkategóriára oszlik. A *másokkal való kapcsolaton belül a politikus önmagában való ábrázolása* maskulin vonás, míg a *közösség tagjaként való ábrázolás* feminin jegy (Brands et al., 2021). A *funkcióbeli rangsor*-kategóriát vizsgálva feminin jegynek minősül, amikor mindkét nem együttműködése alkalmával a *férfi tölti be a vezető szerepet*, míg maskulin jegynek minősül mindezek hiánya, illetve ellentéte (Goffman, 1979).

A 6. ábrán látható kép (Novák, 2022d) a *másokkal való kapcsolat*-kategóriája szerint feminin vizuális jegyet tartalmaz, hisz Novák Katalin nem önmagában szerepel a képen. A *funkcióbeli rangsor* teljesülését nézve viszont maskulin vizuális jegyet tartalmaz a kép, mivel nem derül ki, mely szereplő van vezető szerepben.

6. ábra. Másokhoz való viszonyulás, dominancia megjelenése több szereplő esetén

A hetedik kategória a *társadalmi szerep megjelenését* vizsgálja, amely szerint a *reprodukciós* és a *gyermekgondozó funkció* feminin, míg ennek hiánya maskulin jegynek minősül (Eagly–Wood, 2012). A 7. ábrán látható képen (Novák, 2022e) egyértelműen megjelenik a gyermekgondozói funkció, így feminin vizuális jegyet tartalmaz.

7. ábra. A társadalmi szerep megjelenése

A nyolcadik kategória a *társadalmi státusz megjelenítését* vizsgálja, és a társadalmi státuszt sugalló tárgyak hiánya feminin, míg ezek megléte maskulin jegyek minősül (Tifferet–Vilnai–Yavetz, 2014). A 8. ábrán látható kép (Novák, 2022f) esetében a Novák Katalin háta mögött szereplő zászlók egyértelműen országvezetői titulusával, társadalmi státuszával hozhatók összefüggésbe. Ez alapján ez a kép maskulin vizuális jegyet tartalmaz.

8. ábra. A társadalmi státusz

Az adatok validálásához emberi kódolás esetén szükséges az ismételt kódoláson alapuló megbízhatósági teszt (intra-coder reliability) alkalmazása, ezért az adatelemzés után egy évvel a teljes minta véletlenszerűen kiválasztott 10%-a ismét kódolásra került (Neuendorf, 2017). A család és közgazdaság témák esetében Kappa = 1,000, ami teljes egyezést jelent, míg a tekintet iránya vizuális alkategória esetében Kappa = 0,998 amely minimális különbséget jelent. A kódolás eredményei tehát megbízhatóak.

Fontos megemlíteni az alkalmazott módszerből adódó limitációkat is. Egy poszt szövegében egyszerre megjelenhet több, akár vegyesen maszkulin és feminin téma is, a fotókon pedig több feminin és maszkulin vizuális jegy, melyek között felléphet disszonancia. Jelen dolgozat nem méri, hogy a témák és vizuális jegyek közül a befogadók mit értelmeznek dominánsabbnak, hisz az a befogadói percepció vizsgálatára nem tér ki. Novák Katalin önreprezentációs stratégiájának sikeressége szintén nem képezi az elemzés tárgyát.

4. EREDMÉNYEK ÉS DISZKUZZIÓ

A tanulmány azt vizsgálta, hogy Novák Katalin vizuális önreprezentációja miként változott meg két pozíciója között. Az első időszakban 77 db poszt és a hozzájuk tartozó 114 kép, míg a második időszakban 76 db poszt és a hozzájuk tartozó 280 kép került vizsgálatra. Az 1. kategória feminin és maszkulin témáival és a 2–8. kategória feminin és maszkulin vizuális jegyeivel kapcsolatban a következő eredményeket és összefüggéseket emelhetjük ki.

A poszt tematikája, a textuális üzenet

A poszt tematikája, a textuális üzenet kategóriában az első időszak feminin témáit vizsgálva az látszik, hogy a *család* volt a leggyakoribb, szövegben előforduló téma (56 százalék), amit a *gyermek* (45 százalék), majd a *jólét* (36 százalék) követt. A többi téma kevésbé volt jellemző, vagy nem jelent meg. Egészében véve az első időszakban az összes téma 74 százalékát feminin, míg 26 százalékát maszkulin témák tették ki. Az első időszak 114 képéhez tartozó szövegek 83 százalékában jelent meg bármely feminin és 56 százalékában bármely maszkulin téma. Az eredményeket részletesen a 4. táblázat mutatja.

Az első időszak maszkulin témáit vizsgálva az látszik, hogy a *közgazdaság* volt a leggyakoribb téma (45 százalék), a második a *nemzet védelme* és az *adó* (6-6 százalék), míg a többi téma kevésbé volt jellemző, vagy nem jelent meg.

A második időszak feminin témáit vizsgálva a következőket látjuk: az első korszakhoz képest a *család* megjelenési aránya már csak 8 százalék, a *gyermek* megjelenési aránya pedig 6 százalék, tehát mindkettő nagyjából heted részére csökkent. A második időszakban a *művészet* volt a leggyakoribb feminin téma (12 százalék), amit a *család* követett (8 százalék). A többi téma kevésbé volt jellemző, vagy nem jelent meg. Egészében véve a második időszakban a feminin témák aránya az összes témához viszonyítva 23 százalék. A képekhez tartozó szövegek 30 százalékában jelent meg bármilyen feminin téma, tehát a feminin témák aránya jelentősen csökkent az első időszakhoz képest.

A második időszak maszkulin témáit vizsgálva a következőket látjuk: míg az első időszakban a *közgazdaság* jelent meg 45 százalékban, addig a második időszakban a *kiülgy*, így átvéve az első helyet. A *közgazdaság* a második időszakban csupán 9 százalékban jelent meg. A második leggyakoribb téma a *nemzet védelme* (38 százalékban) volt. Bár a nemzet védelme az első időszakban is a második leggyakoribb maszkulin téma volt, ott csak 6 százalékban fordult elő. Jelentős eredmény, hogy a képek 20 százaléka tartozott olyan poszthoz, amely a *hadsereg* témáját mutatja be, ezzel pedig a hadsereg lett a harmadik leggyakoribb téma. Ezt követi a fegyverkezés (14 százalék), míg a többi téma elvétve, vagy egyszer sem jelent meg.

Az első időszakban a szövegben előforduló maszkulin témák aránya az összes vizsgált témához viszonyítva 26 százalék volt, amely a második időszakra jelentősen növekedett, 77 százalékra. A második időszakban a képekhez tartozó szövegek 76 százalékában jelent meg bármely maszkulin téma.

Összességében nézve a *poszt tematikája*, a *textuális üzenet* kategória szempontjából az első időszakban a feminin, a másodikban a maszkulin témák voltak jellemzőbbek. Ezen eredmény két okra vezethető vissza: Családokért felelős tárca nélküli miniszterként Novák Katalin a gyermekjólét és a családi ügyek témáért felelt, míg köztársasági elnökként bár szerepe szimbolikus, viszonylag szűk döntési körrel, mégis a témák szélesebb spektrumáról kommunikál az ország kiemelt vezetőjeként. Ezen kívül fontos megemlíteni, hogy Novák Katalin pozícióváltása közvetlenül az orosz–ukrán háború kitörését követően történt, valamint mindezzel párhuzamosan zajlott a választási kampány is. Dudlák (2023: 56.) szerint a kampány és Novák Katalin témafókuszát is meghatározta, hogy a szomszédos háború miatt a „választók problématerképén” az első helyre a béke, a biztonság kérdése került. Ennek egyik eredménye az is, hogy Novák Katalin gyakran kommunikál olyan maszkulin témákról, mint a *nemzet védelme* (Huddy–Terkildsen, 1993).

További észrevétel, hogy bár a *család* és *gyermek* témájának előfordulása az első időszakban kiemelkedő volt, addig Novák Katalin saját családtagjait még az e témákba sorolandó posztjainál sem szerepeltette. Az első időszakban 4, a második időszakban pedig 5 képen láthattuk rokonai társaságában.

A cselekvés kontextusa, a kép elkészültének helyszíne

Novák Katalin az első időszakban az öt megjelenítő képek 89 százalékán volt szakmájához kötődő cselekvés közben ábrázolva, míg a második időszakban ez az arány 94 százalék volt. Mindkét korszakban tehát a maszkulin vizuális jegy volt a domináns. *A családja körében, otthonában való* ábrázolás nagyon ritka, tehát Novák Katalin esetében az anya és háziasszony szerep hagyományos női tereken keresztüli ábrázolása elenyésző (vö. Döring et al., 2016). A vizuális jegyekhez tartozó eredményeket az 5., 6. és 7. táblázatok mutatják.

A test megmutatása

A *test megmutatása*-kategóriánál több alkategória emelhető ki. Novák Katalin az első időszakban az öt megjelenítő képek 78 százalékán visel nőies öltözéket. A második időszakban ez az arány jelentősen nőtt, 92 százalékra. Mindez követi a politikusnők vizuálisan feminin jegyeit hangsúlyozó kommunikációs trendet, viszont ellentmond annak, hogy a kompetencia kiemelése miatt a hivatalos öltözék viselete az általuk inkább preferált (vö. Brands et al., 2021).

A *hiányos öltözet* (body display) alkategóriát nézve Novák Katalin az első időszakban az öt ábrázoló képek csupán hét százalékán visel hiányos öltözetet. A második időszakban ez az arány is jelentősen nőtt, 34% százalékra.

A *teljes test, illetve az arc hangsúlyozásának megkülönböztetésénél* Novák Katalin esetében elmondható, hogy míg az első időszakban az öt ábrázoló képek 48 százalékán a teljes testen van a hangsúly, addig a második időszakban ez az arány 79 százalékra változott. Tehát egyértelműen a feminin vizuális jegyek, és így a női vonzerő hangsúlyozása felé történik erőteljes eltolódás e két alkategóriát tekintve (vö. Kang, 1997; Matthews, 2007).

A *beállított pozíció és a mozgásban elkapott pillanat* arányát tekintve Novák Katalin esetében mindkét korszakában az esztétikumra törekvést sugalló beállított pozíció, tehát a feminin vizuális jegy (Emmons–Mocarski; 2014) a gyakoribb. Az első időszakban az öt ábrázoló képek 60 százalékán van beállított pózban megörökítve, míg a második időszakban ez az arány 65 százalék.

Az arcon megjelenő érzelem

Novák Katalin esetében a *mosoly* ábrázolásában jelentős a növekedés az első időszakhoz képest, az arcon megjelenő érzelem szempontjából egyértelműen feminin irányba való elmozdulást láthatunk. Az első időszakban az öt megjelenítő képek 47 százalékán mosolyog, mely a második időszakra 66 százalékra nőtt. Az itt megjelenő dominánsan maszkulin témákat feltehetően jobban

kívánták a szimpátiakeltés egyik fontos feminin vizuális jegyével tompítani, míg az első korszak dominánsan családfókuszú témáinál kevésbé volt szükséges Novák Katalin szerethetőségének hangsúlyozása (vö. Jungblut–Haim, 2023).

A tekintet iránya

Novák Katalin mindkét korszakában a *cselekvésre fókuszálás*, tehát a maszkulin vizuális jegy volt a gyakoribb, és ez jelentősen emelkedett is még a második időszakra, 59 százalékról 73 százalékra. Egy politikusnőtől pozíciótól függetlenül vélhetően kevésbé lenne megszokott a potenciális szavazóival való hosszas virtuális szemkontaktus fenntartása (vö. Emmons–Mocarski, 2014).

Másokhoz való viszonyulás, dominancia megjelenése több szereplő esetén

A *politikus önmagában vagy közösség tagjaként való ábrázolása* szempontjából Novák Katalin az első időszakában is gyakran, a képek 51 százalékán szerepelt másokkal együtt, és ez a második időszakban még tovább növekedett, 92 százalékra. Novák Katalint az első, feminin témafókuszú időszakban tehát kiegyensúlyozott ábrázolásmód jellemezte, amely a második, maszkulin témafókuszú időszakra kiemelten feminin ábrázolásmóddá változott.

A *funkcióbeli rangsor* az első időszakban 14 százalékban, a második időszakban 3 százalékban teljesült. Így a köztársasági elnök férfiakhoz képesti vizuális ábrázolása mindkét korszakában maszkulin jelleget öltött, ellentmondva Goffman (1979) meghatározó, ugyanakkor egy korábbi korszak női ideáljának ábrázolására vonatkozó megállapításának.

A társadalmi szerep megjelenése

Novák Katalin esetében a *gyermekgondozói és reprodukciós funkció* ábrázolása egyik korszakában sem kiemelkedő, az első időszakban az öt ábrázoló képek 19 százalékán, míg a második időszakban a 13 százalékán jelenik meg. Ez ellentétes a bemutatott politikai kommunikációs trendekkel (vö. Eagly–Wood, 2012), illetve azzal az eredménnyel is, hogy a család és a gyermek fogalma tematikusan nagyon sűrűn, 56, illetve 45 százalékban jelentek meg az első korszakban. Az e témákat tartalmazó nagyszámú posztokat tehát jellemzően nem kísérték vizuálisan is gyermeket és családot ábrázoló képek. A társadalmi szerep megjelenése szempontjából tehát Novák Katalint maszkulin ábrázolás jellemzi.

A társadalmi státusz

Novák Katalin esetében a *társadalmi státusz* hangsúlyozása egyik korszakában sem kiemelkedő. Az első időszakban az őt ábrázoló képek 32 százalékán, míg a második időszakban a 38 százalékán látszik együtt valamely társadalmi státuszt reprezentáló tárggyal. Ezen belül Novák Katalint többnyire a nemzeti zászlóval vagy címerrel együtt ábrázolják, míg drága autóval, lappal, vagy bármely anyagi helyzetére vonatkoztatható tárggyal egyszor sem.

További észrevétel

A második időszakot vizsgálva a következő érdekességgel találkoztunk: Novák Katalin a 280 kép közül 20 képen viselt *rózsaszín ruhát*, mely színnel az első időszakban nem találkozunk. E 20 kép közül a maskulin témákat vizsgálva a képek 85 százaléka tartozott a külügy, 55 százaléka a fegyverkezés és 15 százaléka az üzlet témájához. A feminin témákat nézve azonban csak a család témájában viselt rózsaszínt, azt is csupán négy képen. Elmondható tehát, hogy a rózsaszín színt kiemelkedően a maskulin témák, és leginkább a 9. ábra (Novák, 2022g) szerinti külügy és a 10. ábra (Novák, 2022h) szerinti fegyverkezés témájában használta.

9. ábra. Rózsaszín ruha viselése külügyi témájú képen

10. ábra. Rózsaszín ruha viselése fegyverkezés témájú képen

A vizsgálat kimutatta, hogy a második korszakban a három leggyakoribb maszkulin téma a *külföld*, a *nemzet védelme és a hadsereg* lett. A második időszakban a két legmagasabb arányban jelenlevő feminin vizuális jegy a *női öltözet* és a *több szereplővel való együtt szereplés*, míg a legnagyobb, feminin irányba való változáson átment két feminin vizuális jegy a *hiányos öltözet* és a *teljes test hangsúlyozása*.

E két megállapítást egymás vonatkozásában nézve a következő látható: A *női öltözet* (kosztüm, estélyi ruha), mint feminin vizuális jegy mindhárom maszkulin témát megjelenítő képen hangsúlyosan megjelenik, és a *külföld* témában a legkiemelkedőbb. A *teljes test hangsúlyozása* mindhárom témában inkább jellemző az *arc hangsúlyozásához* képest. A *más szereplőkkel való együtt szereplés* szintén mindhárom témát megjelenítő poszt esetében jellemzőbb az *egyedül való ábrázoláshoz* képest. A *hiányos öltözet*, a dekoltázs, derék és/vagy a lábszár hangsúlyozása, mint vizuális feminin jegy azonban elvárásainkkal ellentétben egyik említett maszkulin témában sem jellemző.

4. táblázat. Eredmények (feminin és maszkulin témák előfordulása a szövegben)

		1. vizsgált időszak: 114 kép (267 témamegjelenés)				2. vizsgált időszak: 280 kép (482 témamegjelenítés)			
Maszkulin (M)/ (Feminin (F)	Maszkulin/ Feminin téma	A téma előfor- dulá- sának száma	A téma megje- lené- sének aránya	Maszkulin/ feminin témák előfordulása az összes maszkulin és feminin témához viszonyítva	Az összes kép hány százalé- kában jelenik meg feminin/ maszkulin téma	A téma előfor- dulá- sának száma	A téma megje- lené- sének aránya	Maszkulin/ feminin témák előfordulása az összes maszkulin és feminin témához viszonyítva	Az összes kép hány százalé- kában jelenik meg feminin/ maszkulin téma
Feminin	gyermek	51	45%	74%	83%	18	6%	23%	30%
	oktatás	10	9%			13	5%		
	jog	10	11%			6	2%		
	család	64	56%			23	8%		
	bevándorlás (bevándor- lók jogai)	2	2%			12	4%		
	jólét	41	36%			1	0%		
	szegénység	6	5%			6	2%		
	művészet	11	10%			33	12%		
	környezet- védelem	0	0%			0	0%		
	állatok jogai	1	1%			0	0%		

		1. vizsgált időszak: 114 kép (267 témamegjelenés)				2. vizsgált időszak: 280 kép (482 témamegjelenítés)			
Maszkulin (M)/ (Feminin (F)	Maszkulin/ Feminin téma	A téma előfor- dulá- sának száma	A téma megje- lené- sének aránya	Maszkulin/ feminin témák előfordulása az összes maszkulin és feminin témához viszonyítva	Az összes kép hány százalé- kában jelenik meg feminin/ maszkulin téma	A téma előfor- dulá- sának száma	A téma megje- lené- sének aránya	Maszkulin/ feminin témák előfordulása az összes maszkulin és feminin témához viszonyítva	Az összes kép hány százalé- kában jelenik meg feminin/ maszkulin téma
Maszkulin	adó	7	6%	26%	56%	0	0%	77%	76%
	fegyverke- zés	0	0%			40	14%		
	hadsereg	1	1%			55	20%		
	külföld	0	0%			125	45%		
	bevándorlás (határvéde- lem)	0	0%			9	3%		
	közgazda- ság	50	45%			25	9%		
	üzlet	0	0%			7	3%		
	nemzet védelme	7	6%			105	38%		
	tudomány és technológia	3	3%			1	0%		
	terrorizmus és bűnözés	1	1%			3	1%		

5. táblázat. Eredmények (feminin és maszkulin vizuális jegyek a képeken 1.)

2-3. kategória	Alkategória	Maszkulin (M)/ feminin (F)/ nem beazonosítható – semleges (NB, S)	Maszkulin/ feminin vizuális jegy	1. vizsgált időszak: (NK N = 81 képen látszódik)		2. vizsgált időszak (NK N = 207 képen látszódik)	
				A vizuális jegy előfor- dulásának száma	A vizuális jegy megjelenési aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva	A vizuális jegy előfor- dulásának száma	A vizuális jegy megjelenési aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva
2. a cselekvés kontextusa, ahol a kép készült		F	a nőt az otthonában, családja körében ábrázolja	6	7%	5	2%
		M	a nőt szakmájához kötődő cselekvés közben ábrázolja	72	89%	195	94%
		NB, S		3	4%	7	3%
3. a test megmutatása	öltözék vizsgálata	F	nőies öltözék, kosztüm, estélyi, nőies hétköznapi viselet	63	78%	190	92%

				1. vizsgált időszak: (NK N = 81 képen látszódik)		2. vizsgált időszak (NK N = 207 képen látszódik)	
2-3. kategória	Alkategória	Maszkulin (M)/ feminin (F)/ nem beazonosítható – semleges (NB, S)	Maszkulin/ feminin vizuális jegy	A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenési aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva	A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenési aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva
		M	nadrágkosztüm, sportos öltözék	14	17%	16	8%
		NB,S		4	5%	1	0%
	hiányos öltözet	F	a dekoltázs, derék és/vagy lábszár hangsúlyozása	6	7%	71	34%
		M	a ruha nem láttatja a testet	64	79%	135	65%
		NB,S		11	14%	1	0%
	teljes test kontra arc hangsúlyozása	F	a teljes testen van a hangsúly	39	48%	164	79%

2-3. kategória	Alkate- gória	Maszkulin (M)/ feminin (F)/ nem beazono- sítható – semleges (NB, S)	Maszkulin/ feminin vizuális jegy	1. vizsgált időszak: (NK N = 81 képen látszódik)		2. vizsgált időszak (NK N = 207 képen látszódik)	
				A vizuális jegy előfor- dulásának száma	A vizuális jegy megjelenési aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva	A vizuális jegy előfor- dulásának száma	A vizuális jegy megjelenési aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva
		M	az arcon van a hangsúly	35	43%	38	18%
		NB, S		7	9%	5	2%
	a test mozgás- ban lévősége	F	a nő pózol vagy beállított pozícióban van	49	60%	134	65%
		M	a nő mozgás közben van lefényké- pezve	32	40%	63	30%
		NB, S		0	0%	10	5%

6. táblázat. Eredmények (Feminin és maskulin vizuális jegyek a képeken 2.)

				1. vizsgált időszak (NK N = 81 képen látszódik)		2. vizsgált időszak (NK N = 207 képen látszódik)	
4-6. kategória	Alkategória	Maszkulin (M)/feminin (F)/nem beazonosítható – semleges (NB, S)	Maszkulin/feminin vizuális jegy	A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenésének aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva	A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenésének aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva
4. arcon megjelenő érzelem		F	mosoly	38	47%	136	66%
		M	komolyság	33	41%	59	29%
		NB, S		10	12%	12	6%
5. tekintet iránya		F	a nő a kamerába néz, virtuális szemkontaktust implikál	30	37%	46	22%
		M	a nő az adott cselekvésre koncentrálnak	48	59%	151	73%
		NB, S		3	4%	10	5%
6. több szereplő esetén a másokhoz való viszonyulás	másokkal való kapcsolat	F	szerepel más is a képen	41	51%	190	92%

4-6. kategória	Alkategória	Maszkulin (M)/feminin (F)/nem beazonosítható – semleges (NB, S)	Maszkulin/feminin vizuális jegy	A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenésének aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva	A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenésének aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva
		M	nem szerepel más a képen	37	46%	15	7%
		NB, S		3	4%	2	1%
	funkcióbeli rangsor (mindkét nem megjelenése esetén)	F	együttműködés esetén a férfi tölti be a vezető szerepet	11	14%	7	3%
		M	együttműködés esetén nem kap hangsúlyt, hogy a férfi vagy nő tölti be a vezető szerepet, vagy pedig egyértelműen a nő tölti be a vezető szerepet	17	21%	158	76%
		Nem szerepelt férfi a képen/NB, S		53	65%	42	20%

7. táblázat. Eredmények (Feminin és maszkulin vizuális jegyek a képeken 3.)

7-8. kategória	Alkategória	Maszkulin (M)/feminin (F)/nem beazonosítható- semleges (NB, S)	Maszkulin/feminin vizuális jegy	1. vizsgált időszak (NK N = 81 képen látszódik)		2. vizsgált időszak (NK N = 207 képen látszódik)	
				A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenésének aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva	A vizuális jegy előfordulásának száma	A vizuális jegy megjelenésének aránya az adott időszak összes képéhez viszonyítva
7. társadalmi szerep megjelenése		F	megjelenik a reprodukciós és gyermekgondozó funkció	15	19%	27	13%
		M	nem jelenik meg a reprodukciós és gyermekgondozói funkció, vagy pedig bármilyen fizikai erővel párosítható társadalmi szerep jelenik meg	63	78%	174	84%
		NB, S		3	4%	6	3%
8. társadalmi státusz megjelenése		F	társadalmi státuszt sugalló tárgyak nem látszódnak	49	60%	125	60%
		M	társadalmi státuszt sugalló tárgyak látszódnak	26	32%	79	38%
		NB, S		6	7%	3	1%

ÖSSZEGZÉS

A kutatás azt vizsgálta, hogy Novák Katalin vizuális önreprezentációja a Facebookon miként változott családokért felelős tárca nélküli miniszteri, majd köztársasági elnöki pozíciója betöltése idején. Mivel első pozíciójában tipikusan női tárcát vitt, lehetséges várakozás lett volna az, hogy a feminin témafókusz a későbbiek során is megmaradjon. Az eredmények azonban Goffman (1959) performatív elméletét is igazolva jelentős változást mutatnak: Novák Katalin második pozíciója alatt a tevékenységi körből és a megváltozott geopolitikai helyzetből adódóan csökkent a feminin témák száma, míg megszaporodtak a maszkulin, kimondottan a *külföld* és a *nemzet védelme* témák, amelyekhez leggyakrabban a *nőies öltözék* és a *teljes test hangsúlyozása* feminin vizuális jegyek társultak.

Az alhipotéziseket tekintve Novák Katalin második pozíciója alatt megnőtt azon képek száma, amelyeken nőies öltözéket visel (H1b), a dekoltázst, derekát és/vagy lábszárát hangsúlyozza (H1c), a teljes testen van a hangsúly (H1d), mosolyog (H1f), szerepel más is a képen (H1h). E vizuális jegyek esetében a feminin ábrázolás felé történt elmozdulás, így ezen alhipotézisek bizonyítást nyertek. Érdekesség, hogy a magas agressziófaktorú maszkulin témáknál (*külföld* és *fegyverkezés*) megjelent a rózsaszín szín használata. Ezzel általánosságban véve beigazolódtott a kutatás hipotézise, mely szerint a politikusnők esetében kettős kommunikáció figyelhető meg, a maszkulin üzeneteket feminin vizuális jegyekkel lágyítják (Carpinella–Bauer, 2019).

Ugyanakkor voltak alhipotézisek, amelyek nem nyertek bizonyítást. Novák Katalin mindkét időszakban többnyire szakmájához kötődő cselekvés közben van ábrázolva (H1a), a cselekvésre fókuszál (H1g), együttműködés esetén jellemzően nem a férfi, hanem ő tölti be a vezető szerepet (H1i), illetve gyakoribb az olyan kép, amelyen a reprodukciós és gyermekgondozói funkció nem jelenik meg (H1j). E szempontokból tehát mindkét vizsgált korszakban inkább a maszkulin vizuális jegyek jellemzik Novák Katalin önreprezentációját, ellentmondva a nemzetközi szakirodalom eredményeinek. Ezen kívül vannak szempontok, amelyekre mindkét vizsgált időszakban inkább a feminin ábrázolás jellemző, ilyen a beállított pozícióban való fotózás (H1e), illetve azon képek preferálása, amelyek nem ábrázolnak társadalmi státuszt sugalló tárgyat (H1k).

Az ábrázolt hagyományos női szerepek szempontjából nézve az látható, hogy a második időszakra a korábban leggyakoribbnak számító két feminin téma (*család* és *gyermek*) a minimálisra csökkent. A tematikai változás következtében a hagyományos női szerepek (*anya*, *feleség*) vizuális reprezentációja is csökkent, mivel Novák Katalin többnyire szakmai tevékenység közben volt ábrázolva.

A fentiekben összefoglaltak alapján elmondhatjuk, hogy Jungblut–Haim (2023) gondolata – miszerint a politikusnők akár a vezetői, akár a hagyományos női

szerepnek kívánnak megfelelni, vagy kompetenciájukból, vagy kedvelhetőségükből mindenképp veszítenek, így kommunikációs technikákat alkalmaznak e konfliktus feloldására – beigazolódni látszik. Ezt bizonyítja az is, hogy a mosoly megjelenése, mint a szimpátiakeltés és a követők meggyőzésének egyik legtipikusabb eszköze is kevésbé gyakori az első időszakban, amely értelmezhető úgy is, hogy az eleve szerethetőbbnek tekintett témákat szükségtelennek tartották feminin jeggyel „tompítani”.

Jelen kutatással a témára vonatkozó ismereteink azzal bővültek, hogy Novák Katalin vizuális önreprezentációja követi a nemzetközi politikai kommunikációs trendeket. Ezenkívül megállapítható, hogy az általánosságban femininné vált vizuális önreprezentáció úgy is elérhető, ha bizonyos vizuális jegyeink maszkulin természetűek. Novák Katalin például saját családtagjait ritkán szerepelteti, és gyermekgondozási funkciójának is ritkán ad hangsúlyt, aminek köszönhetően az „anya” tradicionális női szerepet vizuális értelemben nem hangsúlyozza.

IRODALOM

- Bem, Sandra L. (1974): The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol. 42, No. 2, 155–162. <https://doi.org/10.1037/h0036215>
- Brands, Charlotte–Kruikemeier, Sanne–Trilling, Damian (2021): Insta(nt)famous? Visual self-presentation and the use of masculine and feminine issues by female politicians on Instagram. *Information, Communication & Society*, Vol. 24, No. 14, 2016–2036. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2021.1962942>
- Carpinella, Colleen–Bauer, Nichole. M (2019): A visual analysis of gender stereotypes in campaign advertising. *Politics, groups and identities*, Vol. 9, No. 2, 369–386. <https://doi.org/10.1080/21565503.2019.1637353>
- Döring, Nicola–Reif, Anne–Poeschl, Sandra (2016): How gender-stereotypical are selfies? A content analysis and comparison with magazine adverts. *Computers in Human Behavior*, Vol. 55, 955–962. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.10.001>
- Dudlák Tamás (2023): Béke minden áron. Oroszország ukrajnai inváziója a magyar kormány diskurzusában. *Pólusok*, Vol. 4, No. 2, 56–79. <https://doi.org/10.15170/PSK.2023.04.02.04>
- Eagly, Alice H.–Wood, Wendy (2012): *Social Role Theory*. In: Paul A M Van Lange–Arie W Kruglanski–E. Tory Higgins (eds.): *Handbook of Theories and Social Psychology*, Vol. 2, 458–476. Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446249222.n49>
- Ellemers, Naomi (2018): Gender Stereotypes. In: *Annual Review of Psychology*, Utrecht University. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>
- Emmons, Betsy–Mocarski, Richard (2014): She Poses, He Performs: A Visual Content Analysis of Male and Female Professional Athlete Facebook Profile Photos. *Visual Communication Quarterly*, Vol. 21, No. 3, 125–137. <http://dx.doi.org/10.1080/15551393.2014.893752>
- European Institute for Gender Equality. (n. d.) *Gender roles*. <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1209>

- Farkas, Xénia. (2023). Visual political communication research: A literature review from 2012 to 2022. *Journal of Visual Political Communication*, Vol. 10, No. 2, 95–126. https://doi.org/10.1386/jvpc_00027_1
- Fiske, Susan T. (2012): Warmth and Competence: Stereotype Content Issues for Clinicians and Researchers. *Canadian Psychology*, Vol. 53, No. 1, 14–20. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>
- Fiske, Susan T.–Cuddy, Ami, J. C.–Glick, Peter–Xu Jun (2002): A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow From Perceived Status and Competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 82, No. 6, 878–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>
- Goffman, Erwing (1979): *Gender Advertisements*. Harper Torchbooks. New York.
- Huddy, Leonie–Terkildsen, Nayda (1993): Gender Stereotypes and the Perception of Male and Female Candidates. *American Journal of Political Science*, Vol. 37, No. 1, 119–147. <https://doi.org/10.2307/2111526>
- Iversen, Torben–Rosenbluth, Frances (2008): Work and Power: The Connection Between Female Labor Force Participation and Female Political Representation. *Annual Review of Political Science*, Vol. 11, 479–495. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.11.053106.151342>
- Jungblut, Marc–Haim, Mario (2023): Visual Gender Stereotyping in Campaign Communication: Evidence on Female and Male Candidate Imagery in 28 Countries. *Communication Research*, Vol. 50, No. 5, 561–583. <https://doi.org/10.1177/00936502211023333>
- Kang, Mee-Eun (1997): The portrayal of women’s images in magazine advertisements: Goffman’s gender analysis revisited. *Sex Roles*, Vol. 37, December, 979–996. <https://doi.org/10.1007/BF02936350>
- Lovenduski, Joni (2002): Feminizing Politics. *Women: a cultural review*, Vol. 13, No. 2, 207–220. <https://doi.org/10.1080/09574040210149004>
- Matthews, Justin L. (2007): Hidden sexism: facial prominence and its connections to gender and occupational status in popular print media. *Sex Roles*, Vol. 57, 515–525. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9276-3>
- Michèle, M. Schlehofer–Bettina, J. Casad–Michelle, C. Bligh–Angela, R. Grotto (2011): Navigating Public Prejudices: The Impact of Media and Attitudes on High-Profile Female Political Leaders. *Sex Roles*, Vol. 65, 69–82. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9965-9>
- Moreno-Bella, Eva–Willis, Guillermo, B.–Moya, Miguel (2019): Economic Inequality and Masculinity–Femininity: The Prevailing Perceived Traits in Higher Unequal Contexts Are Masculine. *Frontiers in Psychology*, Vol. 10, 1–9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01590>
- Neuendorf, Kimberley A. (2017): Reliability for content analysis. In: Amy B. Jordan–Dale Kunkel–Jennifer Manganello–Martin Fishbein (eds.): *Media messages and public health. A Decisions Approach to Content Analysis*. New York–London, Routledge.
- Newman, Nic–Fletcher, Richard–Kirsten, Eddy–Robertson, Craig T.–Nielsen, Rasmus Kleis (2023): Reuters Institute Digital News Report, Reuters Institute, University of Oxford. <https://doi.org/10.60625/risj-p6es-hb13>
- Oxford Dictionaries. (2013): Oxford dictionaries word of the year 2013: Selfie. Retrieved. <http://blog.oxforddictionaries.com/press-releases/oxford-dictionaries-word-of-the-year-2013/>

- parlament.hu. (2011): Magyarország Alaptörvénye (2011. március 14.) T/2627 <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf>
- parlament.hu. (2021): XI. Miniszterelnökség (2021). <https://www.parlament.hu/irom41/16118/ada-tok/fejezetek/11.pdf>
- Phonkaewkate, Anantasak–Piayura, Orathai (2022): The Gender of Male Characters in Category Y-Style Fiction Literature. *Journal of Positive Psychology & Wellbeing*, Vol. 6, No. 2, 2209–2224.
- Rose, Gillian (2001): *Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visual Materials*. London. Sage Publications.
- Rosen, Nickole. L–Nofziger, Stacey (2019): Boys, Bullying, and Gender Roles: How Hegemonic Masculinity Shapes Bullying Behavior. *Gender Issues*, Vol. 36, 295–318. <https://doi.org/10.1007/s12147-018-9226-0>
- Schill, Dan (2012): The visual image and the political image: A review of visual communication research in the field of political communication. *Review of Communication*, Vol. 12, No. 2, 118–142. <https://doi.org/10.1080/15358593.2011.653504>
- Szamosi Barna (2007): Politikai cikkekben megjelenő diszkriminatív nyelvi elemek. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, Vol. 2, No. 1, 93–99.
- Tifferet, Sigal–Vilnai-Yavetz, Iris (2014): Gender differences in Facebook self presentation: an international randomized study. *Computers in Human Behavior*, Vol. 35, 388–399. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2014.03.016>

Felhasznált képek

- Novák Katalin (2020a, 10, 28): *A tervök valósággá válnak!* Facebook. <https://www.facebook.com/novak.katalin.official/photos/a.646993832066519/3211246685641208>
- Novák Katalin (2020b, 10, 27): *Esti kötögetés.* Facebook. <https://www.facebook.com/novak.katalin.official/photos/a.651602481605654/3209557969143413>
- Novák Katalin (2022a, 06, 10): *A bukaresti csúcstalálkozó után ...* Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=575409137280006&set=pcb.575409257279994>
- Novák Katalin (2022b, 05, 18): *Köszönöm a tegnapi baráti fogadtatást!* Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=561668648660100&set=pcb.561672611993037>
- Novák Katalin (2022c, 05, 18): *Köszönöm a tegnapi baráti fogadtatást!* Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=561669241993374&set=pcb.561672611993037>
- Novák Katalin (2022d, 05, 10): *Órségváltás.* Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=553656286121958&set=a.436395471181374>
- Novák Katalin (2022e, 05, 14): *Isten hozta Önöket a Sándor-palotában!* Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=556688929152027&set=pcb.556689045818682>
- Novák Katalin (2022f, 05, 18): *Köszönöm a tegnapi baráti fogadtatást!* Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=561668561993442&set=pcb.561672611993037>
- Novák Katalin (2022g, 06, 10): *A bukaresti csúcstalálkozó után ...* Facebook. <https://www.facebook.com/photo?fbid=575409173946669&set=pcb.575409257279994>
- Novák Katalin (2022h, 06, 10): *Megérkeztem a Bukaresti Kilencek csúcstalálkozására...* Facebook. <https://www.facebook.com/photo?fbid=575116880642565&set=a.436395471181374>

EURÓPAI PARLAMENT

Brucker Balázs:

Az Európai Parlament Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportjának
szerepe a kisebbségek érdekeinek védelmében (2004–2024)

AZ EURÓPAI PARLAMENT NEMZETI KISEBBSÉGÜGYI KÖZÖS MUNKACSOPORTJÁNAK SZEREPE A KISEBBSÉGEK ÉRDEKEINEK VÉDELMEBEN (2004–2024)

Brucker Balázs

(tudományos munkatárs – HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete)

*A tanulmány beérkezett: 2024. június 26., opponálás: 2024. augusztus 13.,
véglegesítve: 2024. november 8.*

ÖSSZEFOGLALÓ

Az Európai Parlament Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportja a 2004-es bővítést megelőzően elsősorban kisebbségi nyelvi kérdésekkel foglalkozott, azonban a közép-kelet-európai bővítésre válaszul tevékenységét kiterjesztette a kisebbségi autonómiák és jogok tanulmányozására is. Tanulmányomban arra keresem a választ, hogy a 2004-es bővítést követően az újabb (szélesebb) hatáskörökkel felruházott „félformális” csoportosulás hozzá tud-e járulni a kisebbségi érdekek hatékonyabb érvényesítéséhez.

Kulcsszavak: Európai Unió ■ Európai Parlament ■ közös munkacsoport ■ Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport ■ kisebbségi kérdések ■ érdekvédelem

A 2004. május 1-jei és az azt követő bővítések eredményeképpen – Ciprus és Málta mellett – olyan közép-kelet-európai országok¹ csatlakoztak az Európai Unióhoz (EU), amelyek – elsősorban történelmi okokból – számos kisebbségi problémával néznek szembe. Ez a csatlakozás azonban nem csak kockázatot, hanem lehetőséget is jelentett az EU számára. Lehetőséget arra, hogy a korábbiaktól eltérő módszerek, platformok igénybevételevel keressenek megoldást a kisebbségi kérdésekkel összefüggő problémákra, konfliktusokra.

E megoldáskeresés egyik új (megújult) formája az Európai Parlament (EP) Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportja,² amelynek tevékenységében a magyarországi EP-képviselők – szem előtt tartva a határon túl élő kisebbségek helyzetének javítását – a csatlakozás pillanatától aktívan részt vettek.

Tanulmányom középpontjában az Európai Parlament Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportjának az érdekvédelemben játszott szerepe áll, hazánk

2004-es uniós csatlakozásától egészen a 2024-es európai parlamenti választásokig tartó EP-ciklus lezárultáig. E téma azért tekinthető nívónak, mert a hazai politikatudományban szinte fehér foltnak számít mind a közös munkacsoportok, mind pedig a 2004-ben – kibővített tematikával történő – újraalapítása óta folyamatosan magyar társelnöki vezetéssel működő Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport tevékenységének tudományos igénnyel történő feldolgozása.

Ami a közös munkacsoportok kérdését illeti, az idegen nyelvű – az európai uniós tanulmányok terén elsődleges angol és francia – írások a közös munkacsoportok általános bemutatásán túl elsősorban az EP struktúráján belül elfoglalt helyzetükkel és a rájuk vonatkozó szabályozással foglalkoznak (Abélès, 1992: 322; Corbett–Jacobs–Shackleton, 2011: 158–159.; Dutoit, 2001, 2003, 2016; Costa, 2001: 344–351.; Ringe–Victor, 2013; Nedergaard–Jensen, 2014; Landorff, 2019, 2023). Az itt hivatkozott irodalmak közül érdemes kiemelni Dutoit 2001-ben megjelent francia nyelvű könyvét, amely közel 100 oldalt szentel a közös munkacsoportok kérdésének. Ebben a témában ez mindmáig a legrészletesebb, ugyanakkor a hazai politológusok által rendkívül ritkán hivatkozott elemzés. Dutoit írásában felvázolja a közös munkacsoportok történetét e képviselői csoportok 1979-es hivatalos alapításától egészen 2001-ig, illetve elhelyezi őket az EP-struktúrájában, különös tekintettel e közös munkacsoportoknak az EP-s szakbizottságokhoz, politikai csoportokhoz és érdekérvényesítő szervezetekhez való viszonyára. Szintén említést érdemel Laura Landorff 2019-ben megjelent könyve, amely a szabályozási kérdésen túl a szociológia módszerével elemzi a közös munkacsoportok tevékenységét.

A témát néhány magyar nyelvű írás is érinti. A tudományos írásművek vagy az EU, illetve az EP működését érintő általános kötet részeként a közös munkacsoportok általános, deskriptív jellegű bemutatását adják néhány oldal terjedelemben (Navracsecs, 1998; Laczkóné, 2004), vagy az európai uniós érdekérvényesítési struktúra kapcsán tesznek említést e képviselői csoportosulásokról (Nagy, 1998: 95–97.; Kéglér, 2004: 189.; Tabajdi–Korányi, 2006; Feledy, 2010: 13.). Emellett jelen írás szerzője jelentetett meg több tanulmányt a közös munkacsoportok témájában (Brucker, 2014, 2015, 2016, 2019, 2022a és 2022b).

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport tevékenysége elkerülte az Európai Unió, illetve az Európai Parlament kérdésével foglalkozó politológusok, illetve a kisebbségpolitikával foglalkozó kutatók figyelmét. E megállapítás alól csak a képviselői csoportosulás társelnökei által megjelentetett összefoglaló kötetek (Tabajdi, 2009; Gál, 2014; Vincze, 2024) jelentik a kivételt, amelyek elsősorban a csoport összetételét, az egyes ülések napirendjét és néhány kiválasztott ülés tényszerű összefoglalását tartalmazzák. Említést érdemel továbbá Manzinger Krisztián angol nyelvű tanulmánya is, amely a nemzeti kisebbsé-

gek helyzetét elemzi magyar perspektívából, és amelyben a szerző három oldalt szentel a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport kérdésének (Manzinger, 2020).

Tanulmányomban arra keresem a választ, hogy a 2004-es közép-kelet-európai bővítést követően újabb (szélesebb) hatáskörökkel felruházott és mindvégig magyar elnök vezetésével működő „félformális” csoportosulás hozzá tud-e járulni az őshonos kisebbségek érdekeinek érvényesítéséhez, és ha igen, milyen politikai és egyéb nyomásgyakorló eszközök állnak a rendelkezésére. A képviselői csoportosulás érdekérvényesítő képességének megítéléséhez figyelembe kell venni, hogy a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport tevékenysége (és sokszor létezése is) alig ismert a – hazai és a nemzetközi – politikai elit előtt, továbbá az általuk kiadott dokumentumok (elsősorban a probléma által érintett kormányok (!), politikusok, szervezetek számára megfogalmazott ajánlások, szakmai jelentések stb.) nem kötelező érvényűek.

A tanulmányom féligstrukturált mélyinterjúkon, valamint a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport és az EP egyéb ülésein készült jegyzőkönyveknek és a témában megjelent sajtócikkeknek az elemzésén alapul. Az interjúk többsége 2014 és 2019 között készült, és a vizsgált közös munkacsoport tevékenységében meghatározó szerepet vállaló képviselők az alanyai. Az interjúkészítés során törekedtem arra, hogy mind nemzetiség, mind pedig politikai identitás (politikai csoporttagság) terén kiegyensúlyozott legyen, ugyanakkor a Közös Munkacsoport tagjai körében képviselt számarányuk miatt a mintában a magyar képviselők jelentősebb számban fordulnak elő.

Az EU kisebbségpolitikájának felvázolását követően írásom második részében bemutatom az Európai Unióval foglalkozó irodalomban méltánytalanul mellőzött közös munkacsoportokat, különös tekintettel az EP struktúrájában betöltött helyükre és szerepükre. A harmadik részben kitérek a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport létrejöttének, működésének és főbb tevékenységének bemutatására. A negyedik fejezet a képviselői csoportosulás érdekérvényesítés terén elért eredményeit vázolja fel. A tanulmányomat az utolsó fejezetben esettanulmány bemutatásával zárva próbálok meg következtetéseket levonni a vizsgált közös munkacsoport érdekérvényesítésének sikerességét, illetve létjogosultságát illetően.

Ami az érdekérvényesítés sikerességét illeti, ez nem mérhető kvalitatív módszerekkel, ezért tanulmányomban sikeresnek tekintem az érdekérvényesítést, amennyiben megállapítható, hogy a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport fellépése járult hozzá egy saját kezdeményezésű jelentés kidolgozásához, vagy egy, már benyújtott jelentéstervezet módosításához.

AZ EURÓPAI UNIÓ KISEBBSÉGPOLITIKÁJA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
AZ EP TEVÉKENYSÉGÉRE

Noha 2020 előtt – az Európai Nemzetiségek Föderatív Unió által közzétett adatok szerint³ – az EU 28 tagállamában élő több mint 500 millió emberből több mint 50 millió fő volt valamely nemzeti vagy etnikai közösség tagja, illetve beszélt regionális vagy kisebbségi nyelvet, valamint Európában a nemzetállamok határai nem felelnek meg a lakosság etnikai és kulturális rajzolatának, egységes európai uniós kisebbségvédelemről vagy egységes európai uniós kisebbségvédelmi rendszerről még napjainkban sem beszélhetünk.

Ennek legfőbb magyarázata, hogy a nemzeti és etnikai kisebbséget érintő ügyeket az EU-s tagállamok – mind a mai napig – a legszigorúbb belügyüknek tekintik, ezért nem szeretik uniós szintre vinni. Az integráció elsődleges gazdasági természetére vezethető vissza az a tény, hogy az EU első emberi jogi dokumentumát is csak sok évvel az integráció kezdete után, 2000-ben fogadták el a nizzai állam- és kormányfői értekezleten (Hegedűs, 2004: 2.).

A helyzetet nehezítő tényezőket Eplényi Kata kisebbségpolitikai szakértő⁴ a következőképpen foglalja össze:

1. Európa – etnikai alapon megkülönböztethető kisebbségei – szinte kivétel nélkül más és más helyzetben, más és más történelmi, illetve földrajzi környezetben élnek. E tényező rendkívül problematikusá teszi a konszenzusra, definícióra jutás lehetőségét, ami a jogszabályi környezet kialakításának alapvető feltétele lenne.
2. Az Elbától Nyugatra és Keletre mást értenek a „kisebbség” szó alatt: Nyugat-Európában a kisebbségek kapcsán gyakran az új, bevándorló kisebbségekkel összefüggő problémákra asszociálnak, míg Közép- és Kelet-Európa rendkívül összetett kisebbségi helyzete miatt ebben a térségben elsősorban a hagyományos nemzeti kisebbségek helyzetével összefüggő problémák a meghatározók.
3. A legtöbb tagállam csak egyéni jogokról hajlandó tárgyalni, míg sokan a csoportot érintő (kollektív) jogok biztosítását tartják kívánatosnak.
4. A nemzeti kisebbségeket érintő kérdések, a nemzeti szuverenitás fontos elemeként, rendkívül átpolitizáltak.
5. Az európai döntéshozók, képviselők elmélyült történelmi ismereteinek hiánya is megakadályozza, hogy Európa több megértéssel és nyitottsággal forduljon a kisebbségek jogait érintő kérdések felé (Eplényi, 2013: 45–46.).

Egészen a közép- és kelet-európai térséget érintő csatlakozási tárgyalások megkezdéséig az Európai Közösség is – a szubszidiaritás elvére hivatkozva – ignorálta a kisebbségi kérdéseket (Csáky, 2009: 277–278.). Ennek feltehetően az az oka, hogy az 1960-as évek elején, a politikai unió létrehozására irányu-

ló Fouchet-terv bukása, továbbá a de Gaulle-i időszakot meghatározó „üres székek politikáját”⁵ követően a Közösség valamennyi politikailag kényes kérdést igyekezett kikerülni. Márpedig a kisebbségvédelem kérdése a kisebbségek létét alkotmányos szinten el nem ismerő Franciaország számára ilyen lett volna.

Ugyanakkor az integráció történetében – az Európai Közösség kezdeti domináns gazdasági jellege ellenére – az emberi jogok védelme többször is megjelent, és a közösségi jog a közvetlen gazdasági kérdéseken túl más területeket (kultúra, oktatás stb.) is érintett. Ez az emberi jogi aspektus azonban elsősorban a – kevésbé érzékeny témák közé tartozó – nemek közötti egyenlőség kérdésére redukálódott, míg a nemzetiségek kérdésének rendezése – a probléma erőteljes nyugat-európai jelenléte (lásd: Korzika, Észak-Írország kérdése, Baszkföld stb.) ellenére sem tartozott az integrációs célok közé (Vizi, 2013).

Ezen a területen a minőségi változást a Közép- és Kelet-Európában bekövetkező demokratizálódási folyamat és – ezzel összefüggésben – az érintett országok európai integrációs aspirációja jelentette. Bár az EK/EU többnyire sikerrel tudta a tagjelöltekkel szemben olyan feltételek teljesítését is megkövetelni, amelyek a régi tagállamokkal szemben csupán lehetőségként és nem követelményként szerepeltek (pl. schengeni egyezmény), az uniós csatlakozásnak a kisebbségpolitikára gyakorolt hatásainak értékelése nem ennyire fekete vagy fehér (Brucker, 2016: 104.). Ennek elsődleges oka az EU bizonytalan és változó álláspontjával szorosan összefüggő korlátozott befolyással magyarázható (Vizi, 2013).

Mindazonáltal megállapíthatjuk, hogy az EU-s tagság jelentős vonzerővel rendelkezett a közép- és kelet-európai tagjelölt országok számára, amelyek a jövőbeni csatlakozás reményében hajlandóak voltak a területükön élő kisebbségekkel szembeni politikájukat némileg módosítani, „kisebbségbarátabbá” tenni. Azonban ezek az EU-s csatlakozás reményében bevezetett kisebbségpolitikai „kedvezmények” nem mindig bizonyultak hosszú távúnak (Brucker, 2016: 102–104.). Ráadásul az uniós intézmények és köztük a monitoring-szerppel felruházott Bizottság a csatlakozást követően – a régi tagállamokkal szemben alkalmazott gyakorlat analógiájára – a kisebbségekkel összefüggő kérdések rendezését tagállami kompetenciának tekintette.

Ez alól csak az uniós választópolgárok által közvetlenül választott, és emiatt nagyobb legitimitációval rendelkező Európai Parlament jelent kivételt. Az EU fő intézményei közül az EP biztosít olyan politikai fórumot, ahol a kisebbségek helyzete is megvitatható. Mivel 1979 óta az EP tagjai közvetlen választáson nyernek mandátumot, a kisebbségi, etnoregionális pártok számára rendkívüli lehetőséget jelent, hogy saját választóik támogatásával uniós szintű képviselőt szerezhetnek. Ez kétségtől kívül hozzájárul az őshonos kisebbségek érdekeinek európai szintű képviseléséhez.

A Parlament – minden bizonnyal azt is szem előtt tartva, hogy ezáltal súlyát és presztízsét is növelheti – a többi uniós intézménynél jóval korábban, már a nyolcvanas évek elején felismerte a kisebbségi kérdések jelentőségét. Ennek keretében – elsőként az uniós szervek közül – már 1981-ben állásfoglalást adott ki a kisebbségekről, majd egészen a régiókat érintő csatlakozási tárgyalásokig foglalkozott etnikai – elsősorban kisebbségi nyelveket érintő – kérdésekkel.

A csatlakozási tárgyalások befejeztével az EP-ben is nagyobb hangsúlyt kaptak az egyedi eseteken kívül (vagy: azok helyett) a tematizált kisebbségi ügyek, mint például a romák helyzete vagy a „kisebbségek Európájának”⁶ sokszínűsége. Elgondolkodtató fejlemény, hogy bár a 2004-es csatlakozás óta jelentősen megnőtt a kisebbségek számaránya az EU-ban, mindössze néhány kisebbségvédelemmel kapcsolatos dokumentumot sikerült elfogadtatni a Strasbourgban (is) ülésező intézményben. Eplényi Kata véleménye szerint az EP-ben a kisebbségi kérdés politikai érzékenysége egyre gyakrabban kerül felszínre. Eplényi azt is aláhúzza, hogy a Parlament – a Bizottsághoz hasonlóan – csak a csatlakozási időszakban volt kész arra, hogy a tagjelölt országok kisebbségpolitikai hiátusait kritikával illesse, míg a csatlakozás után hasonló kérdést rendkívül nehéz napirendre tűzni (Eplényi, 2013: 49).

Az EP-ben – és az EU-s intézményekben általánosságban – a kisebbségek kérdését az emberi jogokon belül kezelik. Az EP esetében az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság (LIBE) foglalkozik az Unió területén élő kisebbségek helyzetével és jogaival, míg a Kulturális és Oktatási Bizottság (CULT) kifejezetten a kisebbségi nyelvek oktatásával és a kisebbségi kultúra gyakorlásával összefüggő kérdéseket tárgyalja. Emellett a Külügyi Bizottság (AFET) keretében működő Emberi Jogok Albizottságának (DROI) kompetenciájába tartozik a harmadik országokban élő kisebbségekkel összefüggő témák megvitatása. A Petíciós Bizottság (PETI) a kisebbségi jogsértések ügyében benyújtott petíciókat tárgyalja. Ez is jól mutatja, hogy az EP-ben nem létezik olyan parlamenti bizottság, amely a nemzeti és etnikai kisebbségi kérdések valamennyi aspektusával kizárólagosan foglalkozna. Ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy az első közvetlenül választott EP-ben már létrejött egy olyan közös munkacsoport, amely a kisebbségi nyelvek védelmére helyezte a hangsúlyt.

AZ EURÓPAI PARLAMENT KÖZÖS MUNKACSOPORTJAI (INTERGROUPOK)

Az európai parlamenti képviselők nem csupán a plenáris, szakbizottsági és képviselőcsoporti üléseken vehetnek részt, hanem bekapcsolódhatnak az EP keretében működő „félhivatalos” képviselői csoportosulások, az ún. közös munkacsoportok tevékenységébe.

A közös munkacsoportok fogalma és struktúrája

A közös munkacsoportok olyan, a formalitás és az informalitás határán álló, különböző politikai csoporthoz tartozó EP-képviselőket tömörítő, többnyire ideológiamentesen működő csoportosulások, amelyek valamely szakpolitikai terület érdekeinek az európai parlamenti döntéshozatalba való becsatornázásával foglalkoznak (Brucker, 2019: 71.).

1999 óta közös munkacsoport csak akkor alapítható, ha élvezzi három politikai csoport támogatását. Ennek érdekében az Elnökök Értekezlete egy ún. kvótarendszert vezetett be, amelynek értelmében valamennyi képviselőcsoport – súlyának megfelelő számú – aláírással rendelkezik (EÉSZ 4. cikk).

1. táblázat. A közös munkacsoportok létrehozására vonatkozó képviselőcsoporti kvótarendszer (2019–2024)

EPP	S&D	Renew	Zöldek/ EFA	ID	ECR	GUE/ NGL
21	18	13	8	8	7	4

Forrás: Rules Governing the Establishment of Intergroups (2024). Decision of the Conference of Presidents of 19 September 2019. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/organisation-and-rules/organisation/intergroups/en-rules-governing-the-establishment-of-intergroups.pdf>

A közös munkacsoport jellemzői

A közös munkacsoportokat összefoglalóan a következő jegyek jellemzik:

1. A formalizáltság hiánya

Ez annyit tesz, hogy bár a közös munkacsoportok létrehozásáról és tevékenységének legfőbb elveiről az EP Eljárási Szabályzata és a közös munkacsoportok létrehozására vonatkozó 1999. évi szabályozás rendelkezik, az adott képviselői csoportosulás tagjai dolgozzák ki az adott csoport működési mechanizmusát. A formalizáltság hiányának jellemzője továbbá az eltérő működési mechanizmus (pl. a csoportok üléseinek gyakorisága és vezetési struktúrája eltérő). A közös munkacsoportok informális jellegét mutatja az a tény is, hogy egy adott közös munkacsoportba jelentkező képviselők – a parlamenti szaktanácsadókval ellentétben – általában csak az érdeklődési körüknek megfelelő témákat tárgyaló üléseken vesznek részt.

2. Specializáció

A közös munkacsoportok valamely, pontosan meghatározott szakpolitikai részterülettel foglalkoznak. E csoportok tevékenysége a civil társadalom

valamennyi területére kiterjed(het): így a gazdaságra, az intézményi kérdésekre, a regionális együttműködésekre, az alapvető jogokra, a környezetvédelemre stb.

3. *Apolitizáltság*

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a tagjai háttérbe szorítják a politikai identitásukat (néppárti, szocialista, zöld stb.), és az elérendő szakpolitikai kérdést helyezik előtérbe.

4. *Külső (EP-n, és általánosságban az EU-n kívüli) szervezetek és személyek bevonása*

A közös munkacsoportok jelentős teret biztosítanak a transzeurópai lobbiszervezetek számára. E képviselői csoportosulások – az információszerezés elősegítése érdekében – meghívják üléseikre a tudományos élet tagjait, adott esetben gazdasági társaságok, illetve más nemzetközi (pl. ENSZ, Európa Tanács, EBESZ stb.) és uniós intézmények képviselőit, valamint az EP – illetékes – szakbizottság(ai)nak a tagjait (Brucker, 2019: 65–70.).⁷

A közös munkacsoportok és az érdekérvényesítés

A közös munkacsoportok kötelező érvényű dokumentumot nem adhatnak ki. Ugyanakkor ajánlásokat fogalmazhatnak meg az EP szervei és más EU-s intézmények számára. Ezek figyelembevétele azonban csupán az érintettek jóindulatán múlik. Fő erősségük leginkább abban rejlik, hogy fontos információforrást jelentenek a képviselők számára, különösen azáltal, hogy külső aktorok álláspontját is meg tudják ismerni.⁸ A közös munkacsoportok elsődleges célja, hogy a plenáris ülés elé és így szavazásra kerülő anyagok kidolgozásába be tudják csatornázni a közös munkacsoport ülésein kialakított álláspontot.

Dutoit véleménye szerint a közös munkacsoportok befolyása három tengely körül vázolható fel leginkább.⁹

1. *Procedurális tengely*

A parlamenti eljárásokra (Dutoit cikkében franciául: procédures) és azoknak a közös munkacsoportok általi kiaknázására vonatkozik (Dutoit, 2003: 137–138.).

Az Eljárási Szabályzat 54. cikkének (4) bekezdése értelmében az EP-hez beterjesztett állásfoglalási indítványokhoz csak akkor fogadhatók el módosítások, ha azokat az előadó új információ figyelembevétele céljából terjesztette elő, vagy ha azokat a képviselők legalább egytizede terjeszti elő. Tehát a közös munkacsoportok – megfelelő számú képviselő tagsága esetén – nem

csupán a módosító indítványok megtárgyalásához, hanem annak benyújtásához szükséges támogatás összegyűjtéséhez is megfelelő terepet kínálnak.

Az EP Eljárási Szabályzatának 159. cikke szerint, amennyiben egy jelentést egy szakbizottságban a tagok kevesebb mint egytizedének az ellenszavazatával fogadják el, azt módosítás nélküli szavazásra tűzik az EP napirendtervezetére. Ugyanakkor az alacsony érvényességi küszöböt elérő számú képviselő¹⁰ vagy egy képviselőcsoport írásban kérheti, hogy a napirendi pontot módosításra nyissák meg. Ez azért rendkívül fontos, mert azon napirendi pontokat, amelyeket módosítás nélküli szavazásra vettek fel a végleges napirendtervezetre, vita nélkül kell szavazásra bocsátani. Mindez azt jelenti, hogy egy jelentősebb taglétszámú közös munkacsoport elérheti, hogy a napirendi pontot módosításra nyissák meg.

Emellett az EP-képviselők a Bizottság által kidolgozott jogalkotási tervezetekhez módosító javaslatokat nyújthatnak be. Az EP Eljárási Szabályzata 180. cikkének (1) bekezdése értelmében „[a]z illetékes bizottság, bármely képviselőcsoport vagy az alacsony érvényességi küszöbértéket elérő képviselő¹¹ terjeszthet elő módosításokat a plenáris ülés elé megfontolásra”. Ebben az esetben meghatározó lehet a közös munkacsoportok szerepe, ugyanis e képviselői csoportosulásokban részt vevő EP-képviselők együttműködése révén lehetőség nyílna módosító javaslat benyújtására.

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a félhivatalos státusszal rendelkező közös munkacsoportok testületként nem nyújthatnak be módosító indítványt az EP-nek, illetve nem kezdeményezhetik egy adott kérdés vitára bocsátását. Erre csak a képviselői csoportosulást alkotó egyéni képviselőknek van lehetőségük. A közös munkacsoportok szerepe abban áll, hogy kiváló koordinációs fórumot jelentenek e képviselői kezdeményezésekhez szükséges támogatás megszerzéséhez.

2. Parlamenti funkciókhoz kötődő tengely

Ez a tengely a parlamenti tisztségekhez (fonctions) kötődik (Dutoit, 2003: 137–138).

A közös munkacsoportok ülésein kialakított álláspont becsatornázása érdekében fontos, hogy ezt az álláspontot – a közös munkacsoport tevékenységében részt vevő képviselők révén – képviselni tudják a politikai csoportok és az adott témában érdekelt szakbizottság(ok) ülésén. Ennek érdekében kívánatos, hogy a közös munkacsoportok a széles politikai spektrum befolyásos politikusait (az EP elnöke, alelnökei; a frakcióvezetők, a frakcióvezető-helyettesek, a frakciók elnökségének tagjai; az adott közös munkacsoport tematikája szempontjából meghatározó releváns szakbizottság elnöke, alelnökei, csoportkoordinátorai,¹² az ezekben a szakbizottságokban tevékenykedő jelentéstevők (előadók) és árnyékelőadók¹³ stb.)

tudják soraik között (Tabajdi–Korányi, 2006: 849.), hiszen elsősorban ők azok, akik a leginkább képesek arra, hogy a közös munkacsoport ülésén kialakított álláspontot érvényre juttassák az egyéb fórumokon. Itt ugyanakkor fontos kiemelni a parlamenti szaktbizottsági vezető tisztségviselők szerepét, hiszen a jogalkotói munka oroszlánrésze a parlamenti szaktbizottságokban történik (Dutoit, 2003: 138.).

3. *Intézményi tengely*

Ez a tengely a közös munkacsoportok ülésein kialakított álláspont más intézményekbe (institutions) történő becsatornázására vonatkozik (uo.).

Az EP-képviselőknek lehetőségük van arra, hogy az Unió más intézményeinek, nevezetesen a Tanács és a Bizottság képviselőinek, vagy a Bizottság alelnökének/az Unió kül- és biztonságpolitikai főképviselőjének szóbeli és írásbeli válaszokat igénylő kérdéseket tegyenek fel. Az EP Eljárási Szabályzatának 136. cikke értelmében szóbeli választ igénylő kérdést bármely szaktbizottság, képviselőcsoport vagy legalább az alacsony érvényességi küszöbértéket elérő számú képviselő nyújthat be. Tehát ebben az esetben is nagyon fontos szerepet játszhatnak a közös munkacsoportok abban, hogy egy szóbeli választ igénylő kérdés benyújtása megfelelő támogatást kapjon, és ezáltal egy adott problémára fel tudják hívni a figyelmet.

A NEMZETI KISEBBSÉGÜGYI KÖZÖS MUNKACSOPORT¹⁴ (2004–2019)

A kisebbségi kérdésekkel foglalkozó közös munkacsoport 1983-ban kezdte meg működését. Azon kevés közös munkacsoportok egyike, amely a közvetlenül választott EP első ciklusától kezdődően mind a mai napig működik.

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport struktúrája és működése

Mint az elnevezése is mutatja, a képviselői csoportosulás elsősorban a nemzeti és etnikai kisebbségekkel összefüggő témákkal foglalkozik. Tevékenysége érinti az EU-s tagállamokban és a harmadik országokban élő kisebbségek kérdését is, ugyanakkor nem terjed ki a romakérdésre, amely a rasszizmus-ellenességgel és antidiszkriminációval foglalkozó közös munkacsoport tematikájába tartozik.¹⁵

2. táblázat. Kisebbségi képviselők a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportban

Parlamenti ciklus	Csoport létszáma	Kisebbségi képviselők ¹⁶
2004–2009	52	18
2009–2014	41	18
2014–2019	61	32
2019–2024	30	19

Forrás: saját szerkesztés

A Közös Munkacsoport fő döntéshozó szerve az Elnökség, amely az elnök-ből (társelnökökből) és – adott esetben – alelnökökből áll. A Közös Munkacsoport a 2004-es bővítéstől kezdődően társelnöki rendszerben működik. A képviselői csoportosulás élén kettő vagy három társelnök áll, akik legtöbbször a képviselői csoportosulás létrejöttét támogató politikai csoportból kerülnek ki. Az alelnökök száma változó: a Közös Munkacsoport 2004 és 2009 között 10 alelnökkel, 2009 és 2014 között pedig 3 alelnökkel működött. 2014 óta nincs alelnöke. A 2009 és 2014 közötti ciklusban a Közös Munkacsoport – az EP szakbizottságaihoz hasonlóan – kétszer két és fél éves ciklusban tevékenykedett, így 2012 januárjában új társelnökök vették át a csoport vezetését. Az Elnökség minden hónapban egyszer (szükség esetén akár többször is) összeül tanácskozni.¹⁷

A Közös Munkacsoport havi rendszerességgel tart 90 perces üléseket az EP strasbourgi plenáris hete csütörtöki napjának délelőttjén. Egy ülésen általában 2–3 téma kerül napirendre.

Az üléseken változó számú képviselő vett részt, de a részt vevő tagok száma egyetlen alkalommal sem csökkent 10 fő alá, amely – Demeter Dorottya szerint – kifejezetten jó részvételi aránynak mondható annak tudatában, hogy a képviselői csoportosulás munkájában való részvétel önkéntes.¹⁸

Göncz Kinga (S&D) elmondta, hogy – Tabajdi Csaba kérésére – aláírásával támogatta az Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport létrehozását, ugyanakkor ő sokkal aktívabb tevékenységet fejtett ki a rasszizmus-ellenességgel és antidiszkriminációval foglalkozó közös munkacsoport tevékenységében, amelynek alelnöki posztját is betöltötte. Emellett még az időszaggal foglalkozó közös munkacsoport munkájában is aktívan részt vett. Mivel – az Elnökök Értekezlete által 1999. december 16-án elfogadott szabályzat 9. cikkének értelmében – a közös munkacsoportok csak a strasbourgi plenáris héten, a „szavazások óráját” megelőzően tarthatnak üléseket, ezért e képviselői csoportosulások ülése gyakran egy időben került megrendezésre. Következésképpen Göncz Kinga csak abban az esetben jelent meg a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport ülésén, amennyiben számára különösen érdekes és fontos témát tárgyalt a Közös Munkacsoport.¹⁹ Az EP-ben 2019-ig függetlenként tevékenykedő Balczó Zoltán is kiemelte, hogy a Jobbik delegációvezetőjeként az ő feladata

a csütörtök délben kezdődő szavazások szakmai előkészítése és koordinálása a Jobbik által kialakított közös álláspontnak megfelelően. Mivel – mint Balczó kifejtette – az európai parlamenti döntéshozatalban a legfontosabb szerepet a plenáris ülés szavazásai játsszák, ezért nem minden esetben tudott a Közös Munkacsoport ülésén részt venni.²⁰

Ami az ülések tematikájának kialakítását illeti, mint Gál Kinga politikai tanácsadói, Eplényi Kata és Demeter Dorottya, valamint François Alfonsi, a képviselői csoportosulás 2012 és 2014, valamint 2019 és 2024 közötti társelnöke elmondták,²¹ az egyes kérdések napirendre vételéről a Közös Munkacsoport elnöksége dönt. Bármelyik, tagsággal rendelkező EP-képviselőnek jogában áll témát javasolni. Ily módon, a Közös Munkacsoport tematikája nem független a csoport összetételétől. A témajavaslatokat a tagok elektronikus levelezés formájában küldik el a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport valamelyik társelnökének. Demeter Dorottya hozzátette ugyanakkor, hogy bár hazánk EU-s csatlakozásától kezdődően mindig volt magyar (társ)elnöke a Közös Munkacsoportnak, az Elnökség igyekszik a képviselői csoportosulás éves programját pártatlanul, valamennyi kisebbség érdekeit szem előtt tartva kialakítani.²² A Közös Munkacsoport üléseinek ütemtervét általában az előző év végén alakítják ki, de félévente felülvizsgálják. Emellett sokszor igyekeznek aktuális kérdéseket is beilleszteni a programba. Ugyanakkor amennyiben a kérdés külső szakértők, civil szervezetek és/vagy az adott kisebbségi közösség képviselőinek a részvételét teszi szükségessé, a sürgősségi napirendre vétel szinte lehetetlen, hiszen ekkor az előadókkal időpontot kell egyeztetni, valamint a teljes szervezés a társelnökök titkárságára hárul. Mindez sokkal egyszerűbben megoldható az olyan – gyakran gazdasági érdekeltségű, nagyvállalati lobbival által finanszírozott – közös munkacsoportok esetében, amelyek saját, külső titkársággal rendelkeznek. Az egyes vendégek meghívását a Közös Munkacsoport társelnökei saját képviselői keretükből fizetik, mivel a közös munkacsoportok csak a tolmácsolás és a teremhasználat terén kapnak támogatást az EP-től.

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportban tagsággal rendelkező képviselők mindegyike megerősítette, hogy pártállástól függetlenül valamennyi elnökkel kiválóan együtt tudnak működni, valamennyi társelnök és alelnök nyitott minden problémafelvetésre, még a politikai szempontból kényesebb témákra is.²³ Az általuk felvetett kérdések napirendre vétele nem szokott gondot okozni. Ennek ugyanakkor némiképp ellentmond Szent-Iványi István állítása, amely szerint Henrik Lax igyekezett a balti orosz ajkú kisebbségek napirendre vételét megakadályozni. Szent-Iványi azt is megjegyezte, hogy a Közös Munkacsoport éves programjának kialakításakor az Elnökségnek volt némi vitája a 2004 és 2009 között alelnökként tevékenykedő Gál Kingával, ugyanis – Szent-Iványi szerint – a Fidesz azt szerette volna, hogy a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport markánsan a kárpát-medencei magyarság ügyével foglalkozzon, és kerülje a konfrontációt baszk, katalán és egyéb ügyekben.²⁴ Ennek

némiképp ellentmond, hogy 2009 és 2011 között, tehát Gál Kinga társelnöksége alatt a spanyolországi nemzeti közösségek kérdése igen markánsan szerepelt a Közös Munkacsoport napirendjén (Gál–Hicks–Eplényi, 2011).

A Közös Munkacsoport több tagja, például Maria Badia katalán vagy Schöpflin György magyar EP-képviselő megerősítette, amennyiben van rá lehetőségük, legszívesebben az EP azonos képviselőcsoportjában helyet foglaló társelnökhöz vagy alelnökhöz fordulnak témajavaslatukkal.²⁵ A képviselőkön túl a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó európai ernyőszervezetek is megkereshetik a Közös Munkacsoport elnökségét témajavaslatukkal.²⁶

Ami a döntéshozatalt és a közös munkacsoport által kiadott dokumentumokat illeti, mint Szent-Iványi István aláhúzta, a Közös Munkacsoport álláspontját elnöki következtetések/ajánlások képviselik,²⁷ amelyek formális szavazás nélküli konszenzust vagy domináns álláspontot jelenítettek meg. Ezek mintegy ajánlást fogalmaztak meg a képviselők számára, hogy az adott ügyben milyen álláspontot képviseljenek a szakbizottságok és a politikai csoportok ülésén. Ugyanakkor természetesen a Közös Munkacsoport félhivatalos jellege miatt senki sem kérte/kérhette számon ezt a tagoktól.

A Közös Munkacsoport tagjai munkájuk során – hosszas tárgyalások eredményeképpen, külső szakértőket is meghallgatva – közös álláspontot alakítanak ki egy adott kérdésről és ezt követően az így kialakított álláspontot igyekeznek képviselni mind saját képviselőcsoportjuk, mind pedig az adott kérdéssel foglalkozó parlamenti bizottság ülésén, és megpróbálják meggyőzni a többi – a képviselői csoportosulásban tagsággal nem rendelkező – képviselőt álláspontjukról.

Mivel egy adott kisebbségi közösségnek sokszor nem mindegyik politikai csoportban van EP-képviselője, előállhat olyan helyzet, hogy valamely, a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportban részt vevő, de nem az adott kisebbségi közösséghez tartozó képviselő próbálja meg az érintett etnikai alapú kisebbség érdekeit érvényesíteni saját politikai csoportján belül. Ez azt jelenti például, hogy amennyiben katalán részről néppárti EP-képviselő nem vett részt a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport munkájában, a Közös Munkacsoportban tevékenykedő magyar néppárti tagok saját politikai csoportjuk tagjait próbálják meggyőzni a katalán álláspont fontosságáról. Természetesen adott esetben a magyar (kisebbségi) képviselők is joggal számíthatnak katalán kollégáik támogatására a magyar kisebbségi érdekek érvényesítése során (Brucker, 2013: 41–42.).

Emellett a képviselői csoportosulás tagjai írásbeli és szóbeli választ igénylő kérdéseket terjeszthetnek be. A tagok támogatása a szóbeli választ igénylő kérdések esetében kiemelkedő fontosságú, ugyanis ennek benyújtásához 40 (2004 és 2009 között 37) EP-képviselő támogatása szükséges. A 2014. január 9-én *Az európai hagyományos nemzeti és nyelvi kisebbségek és nyelveik védelme*²⁸ tárgyú kérdést benyújtó 43 képviselőből 23 a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport soraiból került ki, ráadásul pártállástól függetlenül.

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport kisebbségi érdekérvényesítés szempontjából meghatározó tagjai

Ami az EP-ben folyó etnikai alapú kisebbségi érdekérvényesítést illeti, ezen a téren – véleményem szerint – a következő pozíciók kulcsfontosságúak: az EP elnöke, alelnökei; a frakcióvezetők, a frakcióvezető-helyettesek, a frakciók elnökségének tagjai; a Külügyi Bizottság (AFET), az Emberi Jogok Albizottság (DROI), a Kultúra és Oktatás Bizottság (CULT), az Állampolgári Jogok, Bel- és Igazságügy Bizottság (LIBE), valamint – egyes esetekben – a Petíciós Bizottság (PETI) elnöke, alelnökei, csoportkoordinátorai, az ezekben a szakbizottságokban tevékenykedő raportőrök, árnyékraportőrök; valamint a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport társelnökei és alelnökei.

A Közös Munkacsoport érdekérvényesítése szempontjából kiemelkedő fontosságú, hogy e személyek közül minél többet a tagjai között tudhasson. Emellett a fent említett parlamenti szakbizottságok tagjai – bár korlátozottabb mértékben – rendelkeznek még érdekérvényesítő képességgel.

3. táblázat. A Nemzetiségi Kisebbségügyi Közös Munkacsoport érdekérvényesítés szempontjából meghatározó tagjai

Tisztség	2004–2009	2009–2014	2014–2019	2019–2024
EP elnöke, alelnöke		Tőkés (EPP, 2010–2012, alelnök) Surján (EPP, 2012–2014, alelnök)		
Politikai csoportok: vezető, helyettes, elnökség	Guardans Cambo (ALDE, alelnök) Szájer (EPP, alelnök)	Szájer (EPP, alelnök) Torvalds (ALDE, alelnök)	Albiol Guzmán (GUE/NGL, elnökség) Andrieu (S&D, alelnök) Stevens (ECR, alelnök) Szájer (EPP, alelnök) Terricabras (Zöldek/EFA, első alelnök) Tomaszewski (ECR, elnökség) Torvalds (ALDE, alelnök) Hudgton (EFA, alelnök) ²⁹	Ruissen (ECR, elnökség) Stefanuta (Zöldek/EFA, alelnök) Tomaszewski (ECR, elnökség)

Külügyi Bizottság (AFET) elnök, alelnök	Gahler (EPP-ED, alelnök)			
Emberi Jogok Albizottság (DROI) elnök, alelnök			Tőkés (EPP, alelnök)	
Állampolgári Jogok, Bel- és Igazságügy Bizottság (LIBE) elnök, alelnök	Gál (EPP-ED, 2007–2009, alelnök)	Gál (EPP, alelnök); Torvalds (ALDE, alelnök)	Gál (EPP, alelnök)	
Kultúra és Oktatás Bizottság (CULT) elnök, alelnök			Bocskor (EPP, alelnök)	Bocskor (EPP, alelnök)
Petíciós Bizottság (PETI) elnök, alelnök			Csáky (EPP, alelnök)	Toom (Renew, alelnök)

Forrás: saját szerkesztés, az EP-honlapján rendelkezésre álló képviselői³⁰ és szakbizottsági adatok³¹ alapján

A fenti táblázat ugyanakkor csak a nemzeti és etnikai kisebbségi érdekérvényesítés szempontjából meghatározó, legfőbb vezető tisztségviselőket tartalmazza. Az egyes szakbizottságok állandó és póttagjaira vonatkozóan nem tettem közzé adatokat, mivel a tagok döntő többsége – akár állandó tagként, akár póttagként – részt vesz valamely, a kisebbségi érdekérvényesítés szempontjából meghatározó szakbizottság munkájában. Érdekes ugyanakkor megemlíteni, hogy a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport elnökségének – e táblázatban nem szereplő – tagjai közül Tabajdi Csaba a DROI és az AFET, Michl Ebner az AFET, Bauer Edit a LIBE, Mikel Irujo Amezaga a CULT, Henrik Lax a LIBE, Bernd Posselt az AFET és a CULT, Karin Resetarits a CULT, Szent-

Iványi István az AFET, Tatjana Zsdanoka a LIBE és a DROI, François Alfonsi pedig a CULT tevékenységében vett részt.

Emellett 2015 októberétől Gál Kinga az Európai Néppárt elnökhelyettese volt (nepszava.hu, 2015), ami annak ellenére is fajsúlyos pozíció, hogy Gál a néppárti EP-frakció elnökségének nem volt tagja. Ugyanakkor Gál befolyása jelentős mértékben csökkent amiatt, hogy a Fidesz 2021 márciusában kilépett a Néppárt európai parlamenti képviselőcsoportjából.

Mindez jól mutatja, hogy a vizsgált időszakban a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport több olyan taggal rendelkezett, akik pozíciójuk – és ezzel összefüggésben – informális kapcsolataik révén hozzá tudtak járulni az etnikai alapú kisebbségek érdekeinek eredményes érvényesítéséhez.

A NEMZETI KISEBBSÉGÜGYI KÖZÖS MUNKACSOPORT ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSE AZ EREDMÉNYEK TÜKRÉBEN

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport számos esetben – sikerrel – lépett fel a kisebbségi jogok és nyelvhasználat védelme érdekében.

Az oroszországi mari kisebbség ügye azért került az Európai Parlament elé, mert a 2000-es évektől kezdődően a marikat és a köztársaság más kisebbségeit hátrányos megkülönböztetések, sőt fizikai támadások érték. A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport 2005. március 10-én vette napirendjére az oroszországi mari kisebbséget ért jogsértések ügyét. A képviselői csoportosulás munkájában részt vevő képviselők sürgősségi határozattervezetét az EP 2005. május 12-én vette napirendjére. Az ügy kezelésében a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport szerepe nem elhanyagolható: 1. koordinációs képessége jelentős mértékben elősegítette a sürgősségi határozattervezet napirendre tűzését; 2. a plenáris ülésen a három legnagyobb parlamenti csoport (EPP–ED, PES, ALDE) álláspontját a munkacsoport három tagja képviselhette, amely szintén a képviselői csoportosulás elismertségét mutatja (Tabajdi, 2009).

A Közös Munkacsoport síkra szállt a katalán és gael (ír) nyelveknek az EU-s intézményekben való használata mellett. A Közös Munkacsoport tagjai közösen léptek fel, ami hozzájárult ahhoz, hogy az Állandó Képviselők Bizottsága (francia névből: Comité des représentants permanents, COREPER) 2005. június 13-i döntése értelmében a spanyolországi regionális nyelvek (baszk, katalán, galíciai) is használhatók lehessenek a spanyol kormány kérésére bizonyos tanácsi és bizottsági találkozókra. Ennek keretében megállapodás született arról, hogy az együttdöntés (Lisszabon óta: rendes jogalkotási eljárás) keretébe tartozó és az állampolgárokhoz szóló dokumentumokat is lefordítják a spanyolországi regionális nyelvekre (uo.).

A korzikai közösséget képviselő François Alfonsi francia EP-tag (Zöldek/EFA), aki 2012 januárjától a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport társelnöki feladatait is ellátta Tabajdi Csaba mellett, a Kulturális és Oktatási Bizottság jelentéstevőjeként 2013 júniusában – hosszas előkészítést követően – saját kezdeményezésű jelentést nyújtott be a Parlament plenáris ülésére, amely a kihálással fenyegetett európai nyelvek és az Európai Unió belüli nyelvi sokféleség kérdésével foglalkozott. A saját kezdeményezésű jelentés benyújtása igen összetett folyamat. Először a jelentés kidolgozását kezdeményező képviselőnek meg kell szereznie az adott szakbizottság támogatását. Erről az illetékes parlamenti bizottságnak a szakbizottsági elnökből és a szakbizottsági koordinátorokból (az ún. szakbizottsági „frakcióvezetők”-ből vagy más néven csoportkoordinátorokból) álló vezető testülete dönt. Alfonsi az állásfoglalásra irányuló indítvány szövegtervezetét megvitatta a Közös Munkacsoport tevékenységében részt vevő kollégáival és támogatásukat kérte ahhoz, hogy segítsenek a tartalmát az EP állásfoglalásaként elfogadtatni. Az állásfoglalásra irányuló tervezet célja – egyebek között –, hogy megfelelő pénzügyi forrást biztosítson a veszélyeztetett nyelvi közösségek számára e nyelvek fennmaradásának elősegítését célzó oktatási és kulturális programok megvalósítása érdekében. Az állásfoglalásra irányuló indítványt a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport ülésen jelenlévő EP-képviselők pártállástól és nemzeti hovatarozástól függetlenül, egyhangúlag támogatták.³² Alfonsi elmondta, hogy a jelentés véglegesítéséhez a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport több tagjától – Gál Kinga (EPP), Ramon Tremosa (ALDE), Oriol Junqueras (Zöldek/EFA) – kapott segítséget.³³ Alfonsi szerint a Közös Munkacsoport munkája nélkül sokkal nehezebb lett volna elérni nem csak az állásfoglalás elfogadtatását, hanem a napirendre vételét is. A Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup azon tagjainak, akik a Kulturális és Oktatási Bizottságban is tagsággal vagy póttagsággal rendelkeznek, meghatározó szerepük volt abban, hogy ez a kérdés a szakbizottság napirendjére kerülhessen. Itt már csak azért is szükség volt a Közös Munkacsoportban tagsággal rendelkező képviselők kitartó munkájára, mert – a korzikai képviselő véleménye szerint – a kisebbségi és regionális nyelvek kérdése két okból is ellenérzést válthat ki az EP-képviselők közül: egyrészt sokan úgy vélik, hogy a kisebbségi és regionális nyelvek kérdése túl sok problémát (az oktatásával járó költségek stb.) és politikai vitát eredményez egy államban. Ennek tudható be, hogy a témát némiképp módosítani kell, így végül a jelentés címében a „kisebbségi nyelvek” kifejezés helyett a kevesebb polémiát kiváltó „veszélyeztetett nyelvek” szókapcsolat került. Másrészt Alfonsi megállapítása szerint a Kulturális és Oktatási Bizottság tagjai közül többen úgy gondolkodnak, hogy a „korlátozott számú választópolgárt” érintő kisebbségi nyelvi kérdésnél vannak fontosabb témák is (szerzői jog, digitalizáció stb.), amellyel a szakbizottságnak foglalkoznia kellene, különösen a szakbizottságok saját kezdeményezésű jelentések esetében alkalmazandó kvótáinak figyelembevételével.

telével. Alfonsi elmondta, hogy a határozott támogatásnak köszönhetően a Kulturális és Oktatási Bizottság német elnöke, Doris Pack is támogatta az állásfoglalás-tervezet napirendre vételét, noha korábban a kisebbségi (nyelvi) kérdések tárgyalásától mereven elzárkózott.³⁴

Ugyanakkor annak megértéséhez, hogy egy félformális képviselői csoportosulás hogyan tud eredményeket elérni a rendkívül kényes témának számító kisebbségi kérdésben, érdemes részleteiben megvizsgálni a Közös Munkacsoportnak egy konkrét ügyben való fellépését.

ESETTANULMÁNY: A STRASBOURGI KIÁLTVÁNY

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport vezetését a 2009 és 2014 közötti parlamenti ciklus felénél Tabajdi Csaba és François Alfonsi vette át Gál Kingától és Carl Haglundtól. A két új társelnök a Közös Munkacsoport 2012. január 20-i ülésén ismertette a képviselői csoportosulás 2012 januárja és 2014 júniusa közötti két és fél éves időszak munkaprogramjának tervezetét, amelynek egyik legfontosabb célkitűzése az volt, hogy az Európai Parlament felkérésére a Bizottság egy pánerurópai vonatkozású kisebbségvédelmi stratégiát dolgozzon ki.

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport 2014. április 17-én, a 2009 és 2014 közötti EP-ciklus utolsó, cikluszáró ülésén vette napirendre a Strasbourg Kiáltvány (Strasbourg Manifesto) kérdését, amelynek kidolgozásában a Közös Munkacsoport tagjai vettek részt. A dokumentum révén a Közös Munkacsoport felhívást intézett az európai döntéshozókhoz az EU területén élő hagyományos nemzeti kisebbségek, valamint regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának védelmében.

A dokumentum 21 pontban foglalja össze a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport által fontosnak tartott kisebbségvédelmi törekvéseket, kiemelve egy uniós szintű kötelező kisebbségvédelmi keretrendszer megalkotásának szükségességét. Az anyag bevezetője kiemeli, hogy az uniós intézményekben az etnikai alapú kisebbségek védelmét nem övezi fokozottabb figyelem. A Strasbourg Kiáltvány leszögezi, hogy e kisebbségek helyzetének megnyugtató rendezése az Unió külső és belső legitimitásának feltétele. A dokumentum azt is hangsúlyozza, hogy a többség és kisebbség tagjai kölcsönös – ugyanakkor aszimmetrikus – felelősséggel tartoznak a kisebbségi identitás, kultúra és nyelv megőrzéséért, valamint ezek fejlesztéséért (G. preambulumbek.). A Strasbourg Kiáltvány érinti a koppenhágai kritériumok dilemmáját is: a dokumentum sürgeti a tagjelölt és a már tagsággal rendelkező országok kisebbségvédelmi mechanizmusainak egységes monitorizálását, hogy ezáltal megszűnjön a jelenlegi kettős mérce, amely szerint az uniós intézmények a tagjelölt országtól – a csatlakozási feltételek részeként – elvárják a kisebbségi prob-

lémák rendezését, ugyanakkor a tagországok esetében ezt a kérdést az adott állam belügyének tekintik (16. bek.). A dokumentum felszólítja az uniós intézményeket, hogy fogadjanak el kötelező érvényű jogi aktusokat az etnikai alapú kisebbségek védelme érdekében (19. bek.).³⁵

Tabajdi társelnöki minőségében úgy vélte, hogy a dokumentum a jövőben kiindulási pontként szolgálhat egy uniós kisebbségvédelmi keretrendszer kialakítása során. Tabajdi a következőképpen vázolta fel ennek szükségességét: „Ha az Európai Unió a jövőben el akarja kerülni az etnikumközi konfliktusokat, akkor megfelelő uniós kisebbségvédelmi keretrendszert kell létrehozni.”³⁶ Tabajdinak ez a nyilatkozata arra enged következtetni, hogy a Közös Munkacsoport biztonságpolitikai „csomagolásban” próbálja meg eladni az emberi (kisebbségi) jogok védelmét célzó kezdeményezését. E megközelítés mögött minden bizonnyal az áll, hogy az EU és különösen a Bizottság – mint láthattuk – sokkal nyitottabb a kisebbségi kérdések kezelésére, amennyiben az Unió és tagországainak (belső) biztonsága forog kockán.³⁷

A végleges dokumentumot a Közös Munkacsoport eljuttatta az EU-s intézményekhez, valamint a tagállamok és a tagjelölt országok kormányaihoz és parlamentjeihez. A Közös Munkacsoport tagjainak az volt a szándéka, hogy a kisebbségek védelméről jelentéstervezet készüljön az EP Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottságában. Ennek érdekében a munkacsoportok tagjai a dokumentum elfogadását követően informális csatornákon (elektronikus levelezés, folyosói, ebédlői beszélgetések) próbálták meggyőzni a képviselőcsoportok vezető tisztségviselőit az etnikai alapú kisebbségek védelmét elősegítő dokumentum fontosságáról.³⁸ Ez a tevékenységük azonban nem járt sikerrel, mivel az EP elnökét és az egyes frakciók vezetőit tömörítő Elnökök Értekezlete nem támogatta a kérdés napirendre vételét.

A 2014-es EP-választások után újjáalakult Közös Munkacsoport 2015. május 21-i ülésén ismét napirendjére tűzte a Strasbourgi Kiáltvány kérdését. Gál Kinga társelnökként és ülésvezető elnökként kiemelte, hogy a kérdés a munkacsoport tagjai kérésére került ismét a képviselői csoportosulás napirendjére. Gál elmondta, hogy fontos lenne hivatalos EP-határozatot elfogadtatni a témában. Nagy József felvidéki magyar EP-képviselő (EPP) véleménye szerint az EU-s intézményeknek és a tagországok és tagjelölt országok kormányainak, valamint nemzeti parlamentjeinek elküldött levél, amely tartalmazza a Strasbourgi Kiáltványt, kiemelkedő fontosságú. Ezzel a felvetéssel egyetértett a szintén szlovákiai magyar Csáky Pál is, aki hozzátette, hogy meg kellene találni a módját annak, hogy a Kiáltvánnyal kapcsolatban ismét a Bizottsághoz tudjanak fordulni.

A felvetésekre válaszul Gál azt javasolta, hogy a Közös Munkacsoportnak a témát az EP plenáris ülése elé kellene vinni. Erre – véleménye szerint – két lehetőség kínálkozik: az egyik a saját kezdeményezésű képviselői jelentés benyújtása az EP releváns szakbizottságában, a másik pedig szóbeli választ

igénylő kérdés megfogalmazása a Bizottság számára. Gál szerint az első esetben az ügyben illetékes szakbizottság vagy az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság (alapjogi megközelítésben), vagy pedig az Oktatási és Kulturális Bizottság (nyelvi jogi megközelítésben) lenne. Ugyanakkor Gál szerint a korábbi tapasztalatok alapján rendkívül nehéz ilyen jelentést a szakbizottság napirendjére tűzni. Az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság felelős az alapvető jogok Európai Unióban történő alakulását összefoglaló, minden évben kidolgozásra kerülő dokumentum megtárgyalásáért, ezért rendkívül nehéz még egy alapvető joggal kapcsolatos dokumentum napirendre vétele, a Kulturális és Oktatási Bizottságot illetően pedig a veszélyeztetett nyelvek védelméről szóló Alfonsi-jelentés (2013)³⁹ tapasztalatai azt mutatják, hogy e szakbizottság a kisebbségi kérdések helyett inkább a veszélyeztetett nyelvek kevésbé kényes problémájával foglalkozik. A Bizottsághoz intézett szóbeli választ igénylő kérdés kapcsán Gál aláhúzta, hogy benyújtásához vagy egy teljes politikai csoport támogatása szükséges, ami – a csoporton belüli ideológiai különbségek miatt – nehézkes lehet a nagyobb frakciók esetében, vagy pedig 40 képviselő együttes támogatására van szükség. Mint elmondta, a 2014. decembere óta nagyobb tagsággal működő Közös Munkacsoport révén ez nem jelenthet akadályt, ugyanakkor jól előkészített, rövid kérdést kell felvetni.

Bocskor Andrea, kárpátaljai magyar képviselő (EPP), a Kulturális és Oktatási Bizottság alelnöke szerint a szakbizottságában igen nehéz az etnikai alapú kérdésekkel összefüggő, saját kezdeményezésű képviselői jelentések benyújtása, mivel e parlamenti bizottság tagjai gyakran úgy érvelnek, hogy van fontosabb kérdés is, amellyel foglalkozniuk kell. Ráadásul az Alfonsi-jelentés elfogadása miatt a szakbizottság tagjai azzal hárítják el a kisebbségi kérdések napirendre vételét, hogy ezt a témát már a veszélyeztetett nyelvekről szóló jelentés rendezte. Bocskor véleménye szerint az egyetlen járható út a szóbeli választ igénylő kérdés benyújtása.

Schöpflin György azt javasolta, hogy a kérdést az Alkotmányügyi Bizottságban vegyék napirendre. Ebben a szakbizottságban Schöpflin is tag. Véleménye szerint a napirendre vétel során két pontra lehet hivatkozni: egyrészt arra, hogy az EU által alkalmazott „egy ország egy nyelv” megközelítés a nyelvi homogeneizáció irányába mutat, és nem ismeri el a nyelvet mint a sokszínűség egyik elemét, másrészt pedig az anyanyelv használata alapvető jog.

A vajdasági magyar képviselő, Deli Andor (EPP) kiemelte, hogy elsősorban a jelentéstervezetekhez benyújtott módosító indítványok révén lehet előrelépést elérni. Erre reflektálva Gál Kinga elmondta, hogy az éppen napirenden lévő alapjogi jelentéshez (Ferrara-jelentés)⁴⁰ a Közös Munkacsoport tagjai általi együttműködés keretében, de – az EP Eljárási Szabályzatának megfelelően – egyéni képviselőként benyújtott módosítások megfelelő eszközt jelenthetnek ahhoz, hogy a Strasbourg Kiáltványban szereplő célokra felhívják a figyelmet.

Nagy József szerint a képviselőcsoportok támogatását csak úgy lehet megnyerni, ha sikerül egyértelművé tenni, hogy a kezdeményezés nem veszélyezteti az egyes országok területi integritását, valamint az új kisebbségek kérdésével sem foglalkozik.

Izaskun Bilbao baszk képviselő (ALDE) egyetértett Gál Kinga azon javaslatával, amely szerint az alapvető jogokról szóló Ferrera-jelentéshez fűzött módosításokban lenne érdemes megjelentetni a Strasbourgi Kiáltványban szereplő főbb elveket. Az ülés zárásaként Nils Torvalds társelnök arra kérte a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport tagjait, hogy közösen dolgozzanak ki módosításokat a Ferrera-jelentéshez.⁴¹

Az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság tárgyalta a Laura Ferrara olasz képviselő (EFDD) által kidolgozott jelentést. A jelentéshez a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport több tagja módosítást nyújtott be. Gál Kinga – másik három néppárti képviselővel (Bocskor Andrea, Csáky Pál, Sógor Csaba) együttműködve – módosításában javaslatot tett arra, hogy a jelentés szövegszerűen érintse a nemzeti kisebbségek kérdését (12. mód.). Emellett ugyanez a négy néppárti csoporttag fontosnak tartotta a 2013. szeptember 11-én elfogadott Alfonsi-jelentésre történő hivatkozást (62. mód.). Tizenegy, a képviselői csoportosulásban tagsággal rendelkező EP-képviselő – nemzetiség-től és pártállástól függetlenül (EPP, ALDE, Zöldek/EFA) arra hívta fel a figyelmet, hogy a terrorista támadások következtében a tagállamokban növekedtek a szélsőségesen nacionalista, rasszista megnyilvánulások, amelyek a hagyományos nemzeti kisebbségeket és az új (bevándorló) kisebbségeket egyaránt sújtják (111. mód.). A 139. és 148. számú módosítás azért különösen fontos, mert a módosítást benyújtó képviselők többsége a Közös Munkacsoport tagja. A 139. számú módosítás értelmében az EU tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget. Ezt a módosítást 34 EP-képviselő nyújtotta be, közülük 31 tagja a Közös Munkacsoportnak. A benyújtók között megtaláljuk az EPP, az S&D, az ECR, az ALDE, a Zöldek/EFA, a GUE/NGL, a szélsőségesen euroszeptikus ENF, valamint a függetlenek képviselőit. A 148. számú módosítás értelmében az alapvető szabadságokat, emberi jogokat és az esélyegyenlőséget az EU valamennyi polgára számára biztosítani kell, beleértve a nemzeti kisebbségeket is. Ezt a módosítást 34 EP-képviselő nyújtotta be, akik közül csak hárman nem tagjai a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoportnak.⁴²

A benyújtott módosítások mindegyike a Strasbourgi Kiáltványban lefektetett elvek és értékek megjelenítésére törekszik, tehát a Közös Munkacsoport egyértelmű sikerének értékelhetjük a módosítások benyújtását. Ráadásul a közös munkacsoport ideológiamentes működését illusztrálja az a tény, hogy a benyújtók között valamennyi, a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport munkájában részt vevő politikai formációt megtaláljuk.

A Ferrera-jelentés plenáris ülésen elhangzó vitájában a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport több tagja is felszólalt. A Közös Munkacsoport társ-

elnöke, Gál Kinga örömmel fogadta, hogy javaslatára a jelentés külön fejezetben foglalkozik a hagyományos nemzeti kisebbségek jogaival. Üdvözölte továbbá, hogy a jelentésben elismerésre került, hogy a kisebbségek e csoportjának sajátos helyzete sajátos megoldást tesz szükségessé, hogy a kisebbséghez tartozó személyek egyenlő joggal rendelkezzenek. Sógor Csaba rámutatott, hogy az EU saját hitelességét ássa alá, amikor harmadik országoktól megköveteli a kisebbségi jogok tiszteletben tartását, ugyanakkor ezt az elvárást a tagsággal rendelkező Romániával szemben nem érvényesíti. Valdemar Tomaševski lengyel származású litván képviselő (ECR) írásban elküldött felszólalásában arra hívta fel a figyelmet, hogy az EU-ban még mindig vannak olyan országok, ahol sérülnek az őshonos kisebbségek jogai. Ezért – a Strasbourgi Kiáltványban lefektetett elvekkel összhangban – az Európa Tanács két dokumentumának, a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménynek és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának a ratifikálására szólította fel azon uniós tagállamokat, amelyek még nem tették meg, emellett a nyelvi asszimiláció és az etnikai alapú diszkrimináció elleni fellépésre szólított fel. Csáky Pál (EPP) az uniós kisebbségpolitika terén fennálló kettős mérce felszámolásának szükségességére mutatott rá, amikor – a Strasbourgi Kiáltvánnyal összhangban – azt kérte, hogy az uniós intézmények hozzák összhangba a harmadik országokkal, a tagjelölt országokkal, valamint a tagországokkal szemben támasztott kisebbségpolitikai követelményeket.⁴³ A jelentés végleges szövegébe⁴⁴ a Közös Munkacsoport tagjai által beterjesztett módosító indítványok többsége bekerült.

A Strasbourgi Kiáltvány kérdése nem tekinthető a Közös Munkacsoport egyértelmű sikerének: egyrészt a képviselői csoportosulásnak nem sikerült elérnie, hogy az Európai Parlament napirendjére vegye a kérdést, másrészt a Kiáltvány több fontos pontját tartalmazó Ferrara-jelentést a munkacsoport tagjainak többsége – a dokumentumban szereplő egyéb, nem az etnikai alapú kisebbségekhez kapcsolódó megállapítások miatt – végül elutasította.

KONKLÚZIÓ

Mint láthattuk, a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport legfőbb célja, hogy az őshonos nemzeti kisebbségek, regionális és kisebbségi nyelvek érdekeit megjelenítse az európai politizálásban.

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport – és általánosságban a közös munkacsoportok – érdekérvényesítő képességének megítélése nem egyszerű, hiszen egy adott ügy képviselete során e képviselői csoportosuláson túl számos más uniós testület (szakbizottságok, képviselőcsoportok, biztosok stb.), EU-n kívüli szervezet (Európa Tanács, EBESZ stb.), tagállami (miniszterek, nemzeti parlamenti képviselők stb.) és egyéb szereplő (civil szervezetek stb.) is szerepet játszik.

Az sem kétséges, hogy EP-képviselőknek igen nehéz dolguk van, amennyiben a nemzeti és etnikai kisebbségek érdekeit kívánják képviselni. Egyrészt a kérdés tagállami hatáskörbe tartozik, másrészt az EU által alkalmazott ket-tős mérce miatt elsősorban a csatlakozás előtt álló országok esetében van lehetőség az etnikai alapú kisebbségeket érintő problémák megoldására. Harmadrészt pedig az Unió az etnikai alapú kisebbségek kérdését elsősorban biztonságpolitikai kockázatnak tekinti. Az emberi jogi vetület sokkal kevésbé kerül előtérbe az EU etnikai kisebbségekkel kapcsolatos politikáiban.

Bár a Közös Munkacsoport érdekérvényesítő szerepét sokan jelentéktelen-nek tartják, mégis jelentőséggel bírhat, amennyiben a munkájában részt vevő EP-képviselők hatékonyan ki tudják használni a benne rejlő lehetőségeket. Gál Kinga, a munkacsoport alelnöke nyilatkozatában kiemelte, hogy a csoport hivatalos keretek nélkül is kiválóan működik. „Ha kell, három perc alatt tudunk egyeztetni egy módosító indítvány érdekében, vagy arról, hogy ki szólaljon fel valamelyik kérdésben” (HVG, 2007).

A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport tevékenységének értéke-lésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy e képviselői csoportosulás elsősorban vitafórum és a politikai nyomásgyakorlás eszköze. Az egyes ügyek-ben csak az első fázis a probléma megvitatása, ezt követően a média segítsé-gével történő figyelemfelhívás, az érintetteknek küldött levelek és a folyamatos napirenden tartása szükséges az etnikai alapú kisebbségek helyzetének javí-tásához (Tabajdi–Korányi, 2006: 840.).

E csoport lobbipotenciálja már csak azért sem elhanyagolható, mert széles politikai spektrum befolyásos politikusait tudhatja sorai között, amelyek közül többen már egyéb uniós és nemzetközi szervezetekben szereztek széles körű tapasztalatot a kisebbségi kérdések érvényesítése terén. Emellett az is nagyon fontos tényező, hogy a csoport munkájában részt vevő EP-képviselők közül többen alelnökként vagy (pót)tagként tevékenykednek az EP plenáris ülése elé beterjesztett kisebbségügyi jelentéstervezetek kidolgozásáért felelős parlamenti bizottságokban (LIBE, CULT, AFET, DROI, PETI).

Megállapítható az is, hogy a tagok a legtöbb esetben a politikai identitásukat háttérbe szorítva dolgoznak a közös cél elérése érdekében, amelynek talán a legmarkánsabb példája Gál Kinga (Fidesz) és Tabajdi Csaba (MSZP) sikeres, konfliktusmentes együttműködése volt.

Ugyanakkor nem szabad elfeledkezni, hogy épp a kisebbségi kérdések speciális, nemzeti szuverenitást érintő, számos többségi társadalomhoz tartozó képviselő számára érzékeny jellege miatt e területen igen nehéz kézzel fogható eredményeket elérni. Éppen ezért a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacso-port több esetben – az Unió kisebbségpolitikai gyakorlatának megfelelően – az adott kérdés biztonságpolitikai aspektusát próbálta meg hangsúlyozni (pl. Strasbourgi Kiáltvány), vagy pedig a kisebbségi nyelvek védelme helyett a veszélyeztetett nyelvekre helyezni a hangsúlyt (lásd: Alfonsi-jelentés).

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A 146411 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a K-23 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

JEGYZETEK

- ¹ Tanulmányomban a „nyugat-európai” és „közép-kelet-európai” terminusokat nem hagyományos, geográfiai értelemben használom. Közép-kelet-európainak tekintem a 2004. május 1-jén és 2007. január 1-jén csatlakozó – korábban a szovjet érdekszférába tartozó – tagállamokat.
- ² A magyar nyelvű szakirodalomban számos kifejezés létezik a közös munkacsoportok (intergroupok) megnevezésére. Az Európai Parlament Eljárási Szabályzatának 32. cikkében a „közös munkacsoportok” kifejezés szerepel (intercsoport, frakcióközi csoport, csoportközi csoport, intergroup stb.). Tanulmányomban az EP Eljárási szabályzatában szereplő „közös munkacsoport” terminológiát használom.
- ³ FUEN: <https://fuen.org/en/article/Autochthonous-minorities-in-Europe>.
- ⁴ Gál Kinga EP-képviselő (EPP) politikai tanácsadója 2009 és 2014 között.
- ⁵ Üres székek politikájának az Európai Gazdasági Közösség történetében azt az időszakot nevezük, amikor de Gaulle utasítására Franciaország visszahívta minisztereit az EGK Tanácsának üléseiről. Mindez azért következett be, mert a francia államfő úgy látta, hogy a közösségi döntéshozatal tervezett módosítása – azaz a többségi döntéshozatal bevezetése – veszélyezteti a francia nemzeti érdekek érvényesülését.
- ⁶ Ez a kifejezés Romano Prodi 2001-es budapesti látogatása alkalmával hangzott el.
- ⁷ A közös munkacsoportokról további részletekért lásd: Brucker B. (2019): Az Európai Parlament félhivatalos érdekérvényesítő fórumai. A közös munkacsoportok. *Politikatudományi Szemle*, no. 3, 57–84.
- ⁸ Tabajdi Csaba EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 4.
- ⁹ A közös munkacsoportok érdekérvényesítő képességének bemutatásakor is a Dutoit-féle hármas tengely mentén haladok, azonban az egyes tengelyekre vonatkozó információkat elsősorban az EP Eljárási Szabályzatából merítem.
- ¹⁰ Az összes parlamenti képviselő egytizede, amely egy vagy több képviselőcsoportból vagy egyéni képviselőkből, vagy e két csoportból vegyesen tevődik össze.
- ¹¹ Az összes parlamenti képviselő egyhuszada vagy egy képviselőcsoport.
- ¹² A szakbizottság munkájában részt vevő képviselőcsoportok mindegyike ún. csoportkoordinátort választ, aki a bizottsági frakciótagok vezetőjeként képviseli a frakció érdekeit és közreműködik a bizottságok napirendjének kialakításában.
- ¹³ A nagyobb frakciók az olyan meghatározóbb kérdéseknél, ahol más frakció adja a jelentéstevőt, az ő fő „vitapartnerének” szánt képviselőt, ún. „árnyékeloadót” is kineveznek.
- ¹⁴ 2009 óta a csoport elnevezése: Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport.

- ¹⁵ Göncz Kinga EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 5.
- ¹⁶ Bár Eplényi Kata elmondása szerint a Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup nem készít statisztikát az Intergroup nemzetiség szerinti összetételéről, az EP-honlapján (<http://www.europarl.europa.eu/meps>) elérhető képviselői adatok alapján meg lehet állapítani, hogy az adott képviselő etnikai alapon a kisebbségi vagy a többségi társadalomhoz tartozik-e.
- ¹⁷ Tabajdi Csaba EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 4. Gál Kinga EP-képviselő politikai tanácsadójával, Demeter Dorottyával készített interjú. Brüsszel, 2016. október 11.
- ¹⁸ Gál Kinga EP-képviselő politikai tanácsadójával, Demeter Dorottyával készített interjú. Brüsszel, 2016. október 11.
- ¹⁹ Göncz Kinga EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 5.
- ²⁰ Balczó Zoltán EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2016. október 14.
- ²¹ François Alfonsi EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 19.; Gál Kinga politikai tanácsadójával, Eplényi Katával készített interjú. Brüsszel, 2014. március 20.; Gál Kinga EP-képviselő politikai tanácsadójával, Demeter Dorottyával készített interjú. Brüsszel, 2016. október 11.
- ²² Gál Kinga EP-képviselő politikai tanácsadójával, Demeter Dorottyával készített interjú. Brüsszel, 2016. október 11.
- ²³ Bauer Edit EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 5.; Maria Badia EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 26.; Csáky Pál EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2016. október 10.; Schöpflin György EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2016. október 11.; Andrej Mamikins EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2016. október 13.; Yana Toom EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2016. október 18.; Josep-Maria Terricabras EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2016. október 19.
- ²⁴ Szent-Iványi István EP-képviselővel készített írásbeli interjú. 2018. június 2.
- ²⁵ Maria Badia EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 26.; Schöpflin György EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2016. október 11.
- ²⁶ Vincze Loránttal, a FUEN elnökével készített interjú. Brüsszel, 2016. október 10.; Vincent Climenttel, az NPLD brüsszeli politikai tanácsadójával készített interjú. Brüsszel, 2016. október 19.
- ²⁷ Pl. A lettországi oroszok honosításának javítása érdekében – a Közös Munkacsoport elnökének ajánlásai (2005. április 8.); Az Ausztriában és Olaszországban élő szlovén kisebbségek helyzetének javítása érdekében – a Közös Munkacsoport elnökének ajánlásai (2005. szeptember 8.) stb.
- ²⁸ EP (2014b): Szóbeli választ igénylő kérdés a Bizottság számára: Az európai hagyományos nemzeti és nyelvi kisebbségek és nyelvük védelme: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2014-000008+0+DOC+XML+V0//HU&language=hu> (utolsó letöltés: 2018. július 20.).
- ²⁹ A Zöldek/EFA képviselőcsoportban mind a Zöldek, mind pedig az EFA képviselteti magát a csoport Elnökségében, de az EFA képviselők saját elnökséggel is rendelkeznek.
- ³⁰ Képviselői adatok: www.europarl.europa.eu/meps/ (utolsó letöltés: 2018. augusztus 25.).
- ³¹ Szakbizottsági adatok: <http://www.europarl.europa.eu/committees/hu/parliamentary-committees.html> (utolsó letöltés: 2018. augusztus 25.).

- ³² consentinfos.corsica (2013): Langues menacées: Plébiscite pour François Alfonsi à Strasbourg: https://www.corsenetinfos.corsica/Langues-menacees-Plebiscite-pour-Francois-Alfonsi-a-Strasbourg_a5019.html (utolsó letöltés: 2018. augusztus 11.).
- ³³ François Alfonsi EP-képviselő munkatársával, Antonia Lucianival készített telefonos interjú. 2018. augusztus 18.
- ³⁴ François Alfonsi EP-képviselővel készített interjú. Brüsszel, 2014. március 19.
- ³⁵ Strasbourg Manifesto (2014): The Strasbourg Manifesto on the protection of national minorities and languages within the framework of the European Union: http://www.e-f-a.org/fileadmin/user_upload/documents/Studies_on_EFA_and_other_texts/Strasbourg_Manifesto_Közös_Munkacsoport.pdf (utolsó letöltés: 2018. június 5.).
- ³⁶ felvidek.ma (2014): A Strasbourgi Kiáltvány és Kalmár jelentése a kisebbségvédelmi keretszabályozást sürgeti”: <https://felvidek.ma/2014/04/a-strasbourgi-kialtvany-es-kalmar-jelentese-a-kisebbssegvedelmi-keretszabalyozast-surgeti/> (utolsó letöltés: 2018. június 6.).
- ³⁷ felvidek.ma (2014): A Strasbourgi Kiáltvány és Kalmár jelentése a kisebbségvédelmi keretszabályozást sürgeti”: <https://felvidek.ma/2014/04/a-strasbourgi-kialtvany-es-kalmar-jelentese-a-kisebbssegvedelmi-keretszabalyozast-surgeti/> (utolsó letöltés: 2018. június 6.).
- ³⁸ Vincze Loránttal, a FÜEN elnökével készített interjú. Brüsszel, 2016. október 10. Vincze Loránt Sógor Csaba EP-képviselő politikai tanácsadója is egyben.
- ³⁹ EP (2013): Jelentés a kihalástól fenyegetett európai nyelvekről és az Európai Unión belüli nyelvi sokféleségről (2013/2007(INI)): https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-0239_HU.html.
- ⁴⁰ EP (2015a): Jelentés az alapvető jogok helyzetéről az Európai Unióban (2013–2014): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A8-2015-0230&language=HU> (utolsó letöltés: 2018. július 30.).
- ⁴¹ A Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport jegyzőkönyve – 2015. május 21. (kézirát).
- ⁴² EP (2015b): Jelentéstervezet az alapvető jogok helyzetéről az Európai Unióban (2013–2014). Módosítás 1–287.: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bCOMPARL%2bPE-546.794%2b02%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fHU> (utolsó letöltés: 2018. augusztus 22.).
- ⁴³ EP (2015c): 2013. évi jelentés az emberi jogok és a demokrácia helyzetéről a világban és az Európai Unió ezzel kapcsolatos politikájáról (vita): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20150311+ITEM-015+DOC+XML+V0//HU> (utolsó letöltés: 2018. augusztus 22.).
- ⁴⁴ EP (2015d): Jelentés az emberi jogok helyzetéről az Európai Unióban (2013–2014): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bREPORT%2bA8-2015-0230%2b0%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fHU> (utolsó letöltés: 2018. augusztus 25.).

IRODALOM

- Abélès, Marc (1992): *La vie quotidienne au Parlement européen*. Paris, Hachette.
- Brucker, Balázs (2013): Alternative Platforms of the European Parliament for the Representation of Interests in Minority Questions. In: Pálné Kovács, Ilona–Kákai, László (szerk.): *Ten Public Policy Studies. Political Studies of Pécs VIII*. Pécs, Publikon, 29–50.
- Brucker Balázs (2014): Az Európai Parlament Nemzeti Kisebbségi Intercsoportjának szerepe a kisebbségi érdekek érvényesítésében (2004–2009). In: Végh Andor (szerk.): *Kisebbségek geopolitikája*. Pécs, PTE, 88–96.
- Brucker Balázs (2015): A kisebbségi lobbij egyik kevésbé ismert eszköze: az Európai Parlament közös munkacsoportjai (2009–2014). In: Tuka Ágnes (szerk.): *Változó Európa? Kérdések, kétségek, válaszok*. IDResearch Kft.–Publikon, Pécs, 147–166.
- Brucker, Balázs (2016): The impact of the EU membership on minorities living in neighbouring countries: the example of Slovakia. In: Milford, Susan–Tarrósy, István (szerk.): *Recent Political Changes and their Implication in the Danube Region*. IDResearch Kft.–Publikon, Pécs, 79–108.
- Brucker Balázs (2019): Az Európai Parlament félhivatalos érdekérvényesítő fórumai. A közös munkacsoportok. *Politikatudományi Szemle*, XXVIII. evfolyam, 3. szám, 57–84.
- Brucker Balázs (2022b): Az Európai Parlament közös munkacsoportjainak (intergroupjainak) szerepe a területi érdekérvényesítésben. *Tér és Társadalom*, No. 4, 3–31.
- Corbett, Richard G.–Jacobs, Francis–Shackleton, Michael (2011): *The European Parliament*. London, John Harper.
- consentinfos.corsica (2013): *Langues menacées: Plébiscite pour François Alfonsi à Strasbourg*. https://www.corsenetinfos.corsica/Langues-menacees-Plebiscite-pour-Francois-Alfonsi-a-Strasbourg_a5019.html (Utolsó letöltés: 2018. augusztus 11.)
- Costa, Olivier (2001): *Le Parlement européen, assemblée délibérante*. Bruxelles, Éditions de l'Université de Bruxelles.
- Csáky A. Zselyke (2009): *Egy hajóban evezünk? Európai parlamenti képviselőink*. <http://www.mtaki.hu/data/files/93.pdf>
- Dutoit, Laurent (2001): *Les intergroupes au Parlement européen*. Genève, Eryopa .
- Dutoit, Laurent (2003): L'influence au sein du Parlement européen: les intergroupes. *Politique européenne*, no. 1, 123–142., <https://doi.org/10.3917/poeu.009.0123>
- Dutoit, Laurent (2016): The International Role of the European Parliament's Intergroup. In: *Parliamentary Democracy, The Hague Journal of Diplomacy*, 11, (23.): 182–195., https://doi.org/10.1163/9789004336346_007
- Elnökök Értekezlete (2012): *A képviselőcsoportok közötti csoportosulások létrehozására vonatkozó szabályok. Az elnökök értekezletének 1999. december 16-i határozata*. http://www.europarl.europa.eu/pdf/intergroupes/2012_Rules_HU.pdf
- EP – Képviselő adatok: www.europarl.europa.eu/meps/
- EP – Szakbizottsági adatok: <http://www.europarl.europa.eu/committees/hu/parliamentary-committees.html>

- EP (2013): *Jelentés a kihalástól fenyegetett európai nyelvekről és az Európai Unión belüli nyelvi sokféleségről, 2013/2007(INI)*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-0239_HU.html.
- EP (2014a): *Szóbeli választ igénylő kérdés a Bizottság számára: Az európai hagyományos nemzeti és nyelvi kisebbségek és nyelvük védelme*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2014-000008+0+DOC+XML+V0//HU&language=hu>
- EP (2014b): *Szóbeli választ igénylő kérdés a Bizottság számára: Az európai hagyományos nemzeti és nyelvi kisebbségek és nyelvük védelme*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2014-000008+0+DOC+XML+V0//HU&language=hu>
- EP (2015a): *Jelentés az alapvető jogok helyzetéről az Európai Unióban (2013–2014)*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A8-2015-0230&language=HU>
- EP (2015b): *Jelentéstervezet az alapvető jogok helyzetéről az Európai Unióban (2013–2014)*. Módosítás 1–287. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bCOMPARL%2bPE-546.794%2b02%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fHU>
- EP (2015c): *2013. évi jelentés az emberi jogok és a demokrácia helyzetéről a világban és az Európai Unió ezzel kapcsolatos politikájáról (oita)*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20150311+ITEM-015+DOC+XML+V0//HU>
- EP (2015d): *Jelentés az emberi jogok helyzetéről az Európai Unióban (2013–2014)*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bREPORT%2bA8-2015-0230%2b0%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fHU>
- Eplényi Kata (2013): A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Unióban. *Létünk*, 2013/különszám, 44–54.
- Európai Parlament Eljárási Szabályzata. 8. ciklus (2017) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20170116+0+DOC+PDF+V0//HU&language=HU>
- Európai Unió működéséről szóló szerződés (2009): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TX/T/?uri=celex%3AC2012%2F326%2F01>
- Feledy Botond (2010): A lobbiszabályozás fejlődése az uniós intézményekben. *Európai Tükör*, no. 10, 3–18.
- felvidek.ma (2014): *A Strasbourgi Kialtvány és Kalmár jelentése a kisebbségvédelmi keretszabályozást sürgeti*. <https://felvidek.ma/2014/04/a-strasbourgi-kialtvany-es-kalmar-jelentese-a-kisebbssegvedelmi-keretszabalyozast-surgeti/>
- Gál Kinga–Hicks, Davyth–Eplényi Kata (szerk.) (2011): *Traditional Minorities, National Communities and Languages. The issues raised in the European Parliament's Intergroup, 2009–2011*. Brussels–Budapest, published by Kinga Gál.
- Hegedűs Dániel (2004): Az Európai Unió nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségeit érintő politikáinak összefoglalása. *Européer. Nemzetközi Kapcsolatok*, 1–25.
- hvg.hu (2007): *Egy tőről szakadva*. <http://hvg.hu/hetilap.tarsadalom/200751-52HVGFriss50>
- Kéglér Ádám (2006): *Érdekvérvényesítés az Európai Unióban*. Budapest, MTA PTI.
- Korányi Dávid (2009): A Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup elmúlt 4 éves tevékenysége és tapasztalatai. In: Tabajdi Csaba (szerk.): *Pro minoritate Europae. Az európai kisebbségekért. Az Európai*

- Parlamentben működő Nemzeti Kisebbségi Intergroup tanulmánykötete.* Budapest, EU–Ground Kft., 310–319.
- Laczkóné Tuka Ágnes (2004): *Európai Parlament. A meg-megújuló intézmény.* Pécs–Budapest, Dialóg–Campus.
- Landorff, Laura (2019): *Intergroups in the European Parliament: Institutionalisation and Regulation: Informality, Information and Intergroups.* Palgrave, London.
- Landorff, Laura (2023): Serving one client only? Assessing the openness and inclusiveness of European Parliament’s intergroup. *European Politics and Society*, no. 5, 603–624.
- Manzinger Krisztián (2020): The Question of National Minorities in the European Parliament Between 2014 and 2019: A Hungarian Perspective. *Hungarian Journal of Minority Studies*, no. 3, 7–30.
- Nagy Péter (1998): Lobbyzás az Európai Unióban. *Európai Szemle*, no. 1, 34–55.
- Navracsics Tibor (1998): *Európai belpolitika.* Budapest, Korona Kiadó.
- Nedergaard, Peter–Jensen, Mads Dagnis (2014): The anatomy of Intergroups – network governance in the political engine room of the European Parliament. *Policy Studies*, no. 2, 192–209.
- nepszava.hu (2015): Az Európai Néppárt alelnöke lett Gál Kinga. https://nepszava.hu/1073975_az-europai-neppart-alelnoke-lett-gal-kinga
- Ringe, Nils–Victor, Jennifer Nicoll (2013): *Bringing the Information Gap. Legislative Member Organisations as Social Network sin the United States and the European Union.* Michigan, Michian Press.
- Rules Governing the Establishment of Intergroups (2024): *Decision of the Conference of Presidents of 19 September 2019.* <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/organisation-and-rules/organisation/intergroups/en-rules-governing-the-establishment-of-intergroups.pdf>
- Strasbourg Manifesto (2014): *The Strasbourg Manifesto on the protection of national minorities and languages within the framework of the European Union.* http://www.e-f-a.org/fileadmin/user_upload/documents/Studies_on_EFA_and_other_texts/Strasbourg_Manifesto_Közös_Munkacsoport.pdf (utolsó letöltés: 2018. június 5.).
- Tabajdi Csaba (szerk.) (2009): *Pro minoritate Europae. Az európai kisebbségekért. Az Európai Parlamentben működő Nemzeti Kisebbségi Intergroup tanulmánykötete.* Budapest, EU–Ground Kft.
- Tabajdi Csaba–Korányi Dávid (2006): Az uniós nemzeti érdekérvényesítés három modellje. Másfél éves európai parlamenti érdekérvényesítés tapasztalatai (2004. július–2005. december). In: Sándor Péter–Vass László–Tolnai Ágnes (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2005-ről.* Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Alapítvány, 836–851.
- Vincze Loránd (2024): Intergroup on Traditional Minorities, National Communities and languages. *Activity Report 2019–2024.* https://vinczelorant.eu/hu/wp-content/uploads/2024/03/240208-intergroup-brochure_dig.pdf
- Vizi Balázs (2013): *Európai kaleidoszkóp. Az Európai Unió és a kisebbségek.* Budapest, L’Harmattan.

VITA

Szabó Márton:

Magyar politikatudomány szükségessége és lehetősége

A MAGYAR POLITIKATUDOMÁNY SZÜKSÉGESSÉGE ÉS LEHETŐSÉGE

Szabó Márton

A tanulmány beérkezett: 2024. december 30., véglegesítve: 2025. január 17.

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A Politikatudományi Szemle 2024/3-as számában megjelent Kovarek Dániel *Keletre, magyar politikatudomány!* című tanulmánya, amely fontos problémát vet fel. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy az összehasonlító hazai politológiának mi legyen az empirikus bázisa, azaz mihez hasonlítsuk magunkat. Azokhoz a nyugat-európai politikai rendszerekhez, amelyekhez viszonyítva mi fejletlenek, visszamaradottak vagyunk, vagy esetleg azokhoz a társadalmakhoz („Törökország, Brazília, Oroszország vagy Kína”), amelyhez képest nem áll fenn a elmaradottságunk? A javaslata az, hogy az összehasonlítás a fentnevezett országok politikai rendszerével történjen, hiszen így nem szenvedünk eleve vereséget és talán jobban is megérthetjük önmagunkat. Én ezt elfogadható javaslatnak gondolom és bizonyára azok a kutatók, akik egy ilyen összehasonlításra vállalkoznak, sok értékes ismerettel fogják gyarapítani a hazai összehasonlító politikatudományt.

Azokban egy lépéssel továbbmennék Kovarek javaslatán. Ugyanis nemcsak azt a felfogást tartom erősen problematikusnak, amely direkt összehasonlítás során elvétí hazánk politikai valóságát, mert eleve (le)értékelő attitűddel viszonyul hozzá, hanem azt is, amely rejtetten véti el ezt. Olyan módon, hogy aggálymentesen veszi át a nyugat-európai magországok és az USA politikatudományának szemléletét, tudományos fogalmait és metodológiáját, elfeledkezve arról, hogy nincs téren és idő kívüli politikai valóság, ezért mindegyik tudományos közösség egy adott állam és nemzet tapasztalatait formálja tudománnyá. Azt állítom tehát, hogy nekünk mindenekelőtt saját jelenünk és múltunk alapján kell vagy kellene politikatudományt művelni s kidolgozni, amit aztán össze lehet hasonlítani más régiók és országok tudományával.

Nem kétséges ugyanis, hogy a nyugati-európai magországok és az USA állampolgárai hozzánk képest más történeti-társadalmi valóságot éltek át, kutatóik és tudósaik ezektől inspirálódva és ezeket átgondolva alakították ki a

XX. században a politikatudományt, s alakítják mind a mai napig. Ennek következtében erősen kétséges, hogy a „nyugati” elméleti modelleket és metodológiai előírásokat átvéve képesek vagyunk a hazai állapotok adekvát megragadására. Egyetértek Boda Zsolt önreflexív megállapításával: mi „a már létező elméletekbe és paradigmákba kapcsolódunk be, és azokat alkalmazzuk, hozzáteszünk még egy kicsit, vagy éppen a magyar viszonyokra alkalmazzuk azokat” (Boda, 2019: 12.). Természetesen ebből a pozícióból is figyelemreméltóan okos és fontos tanulmányok, könyvek születnek, csak éppen az a kérdés, hogy az „illeszkedő és beszállító” szerepben nem vétjük-e el saját történeti, társadalmi, politikai valóságunk fontos és specifikus vonásait, amelyek közül csak egyik a civilizációs és kulturális hátramaradottságunk. Ezért is az a javaslatom, hogy kíséreljük meg hazai történelmi-társadalmi tapasztalatokra építve újragondolni a hazai politikatudományt, mind empirikusan mind elméletileg.

Javaslatom szempontjából figyelemreméltó lehet számunkra a magyar etnológiai kutatás példaadó szerepe. Fél Edit a magyar etnológusok nemzetközi hírű kutatója 1982-ben tartott egy előadást Párizsban azon a konferencián, amelynek ez volt a címe: *A maga kultúráját vizsgáló kutató*. Előadását azzal kezdte, hogy ez a feladat „két egymástól különböző szerep egyidejű betöltését kívánja”. Egyrészt mintegy bennszülöttként kell vizsgáldnia, aki ismeri honfitársai tapasztalatait, sőt a nehezen kifejezhető „érték- és érzelmvilágát is”. Másrészt kvázi idegenként viselkedve a „tradícióktól független [...] szerepben” kell a kérdéseit feltenni (Fél, 1991: 1.). Ez a kettős feladat – vélte – specifikus nézőpontokkal jár. Egyrészt a kutatók látását befolyásolja, hogy a vizsgált társadalomban élőkkel közös a kultúrájuk, „közös az anyanyelvük, közös ösztársadalmi keretben élik át a történelmet”. Másrészt pedig mindig van valamilyen hazai tudományos tradíció, amelyben megszólalnak, és amely rajta hagyja a nyomát a vizsgálatokon. Harmadrészt a kutatók egy olyan intellektuális réteghez tartoznak, amelynek tagjait eleve társadalmi távolság választja el a vizsgált személyektől. Fél Edit unikális kutatási programja az lett, hogy megkísérelte ezeket az eltérő megközelítéseket valahogyan feloldani, amelyben a kutatás „a paraszti kultúrát kívülről is [vagyis a tudomány szempontjai szerint] [...], és belülről is, a parasztemberek szemén keresztül próbálja láttatni” (Fél, 1991: 5.). Ez lett a Hofer Tamással közösen Átány községben végzett és mintegy negyedszázadon át végzett kutatás, amelynek viszont az első hazai monográfiája – ki tudja miért – évtizedekkel később jelent csak meg idehaza (Fél–Hofer, 2010.) A magyar kiadó a könyv borítóján jó okkal jegyzi meg: „Alig akad még egy olyan magyar vonatkozású társadalomtudományi munka, amely akkora nemzetközi visszhangot váltott volna ki, mint Fél Edit és Hofer Tamás kötete. A több mint negyven évvel ezelőtt az Egyesült Államokban angolul

publikált, méltán világhírűvé vált monográfia a magyar paraszti társadalom kollektivizálás előtti világának ma már klasszikussá vált elemzése és pótolhatatlan kordokumentuma.”

Ezzel együtt is eretnek problémafelvetésnek tűnik annak megpendítése, hogy lehetséges és fontos lenne egy hazai földben „gyökerező” magyar politikatudomány kidolgozása. Az elutasítás legkomolyabb érve egy szélteben-hosszában elterjedt tudományszemlélet. Ennek hívei azt vallják, hogy lényegileg minden társadalom egyforma, helyi akcideneciákkal. Ennek megjelenésmódja az a közkeletű tudományos szemlélet, amely szerint a társadalom az emberi szubjektumoktól elválasztott objektív valóság, amelyet általánosan ható egyetemes törvények alakítanak, így a kutató feladata ezek feltárása. Nem nehéz észrevenni, hogy ez a természettudomány szemléletének ráhúása a társadalomra, holott a társadalom teljes egészében „emberi mű”, amelyet hosszú-hosszú évezredek óta emberi közösségek alakítanak, és amelyek mindig is sokfélék voltak és maradtak. Vajon miért gondolja bárki, hogy ennek a ténynek nincs társadalomtudományi jelentősége? Aki elutasítja a felvetésemet mondhatja azt is, hogy globalizálódik a világ, történetileg tekintve egyre átfogóbb integrációk tagjai vagyunk, ezért felesleges azon „rugózni”, hogy a lassan súlyukat veszítő államnemzeti keretek miként határozzák meg a társadalomról való tudományos gondolkodást. Anélkül, hogy erről a tetszetős érvről részletesen szó esne, utalnék arra, hogy ennek az attitűdnek a kritikátlan elfogadása a tudomány gyarmatosításának a szégyenlős ideológiája, ugyanis a globalizációnak vannak hatalmi központjai, a társadalomtudományok területén is. És naivitás azt gondolni, hogy ezek a hatalmi központok a perifériák érdekei szerint működnek.

Nem szeretném azonban, ha az olvasó félreértené hozzászólásom célját. Nem azt akarom prezentálni és igazolni, hogy különleges nemzet vagyunk, netalán „mi vagyunk a világ közepe”, vagy éppen „bennünket senki se ért meg” – maradjunk meg hát magunknak. Egyszerűen az a javaslatom, hogy próbáljuk figyelembe venni saját múltbeli és jelenbeli társadalmi tapasztalatainkat (és nem is csak az empirikus tények listázása szerint), mint teszik ezt egyébként nagy tudományos központok tudósai is, annak érdekében, hogy saját szempontjaink szerinti autentikus politikatudományt tudjanak művelni. Azt az általános tudományos gyakorlatot azonban felettébb problematikus jelenségnek gondolom, amely szerint mi csak arra vagyunk képesek, hogy átvegyük és teszteljük a nyugateurópai és USA-beli tudományos központokban kidolgozott tudományt. Ha ugyanis megmaradunk ennél a praxisnál, akkor egy igencsak fura tudomány kialakulásához járulunk hozzá: fejlett társadalom–fejlett tudomány; fejletlen társadalom–fejletlen tudomány. Tanulni persze mindenkítől lehet, de ennyi! Jó lenne végre megértenünk, hogy a társadalomtudományokra nem lehet ráhúzni a természettudományok szemléletét és normáit.

A magyar empirikus politikatudomány az 1990 körüli rendszerváltozással született meg, közel száz évvel később, mint Nyugat-Európa országaiban. Úgy vélem, a bő harminc év, vagyis egy emberöltőnyi idő, elegendő volt a tájékozódáshoz, és ahhoz, hogy ez a diszciplína is kialakítsa és működtesse a maga intézményeit és szervezeteit, létrehozza a saját színvonalasan oktató és kutató tudományos közösségét. Ma már azzal sincs gond, hogy ennek a közösségnek a tagjai bekapcsolódjanak a nemzetközi kutatásokba. Bátran állíthatjuk, hogy a magyarországi politikatudomány, ha nem is főszerreplőként, de jelen van az európai tudományosságban. Pótolni valónk persze van, de lassan-lassan elérkezünk abba a helyzetbe, amikor fel kell tennünk magunknak a kérdést; *hogyan tovább*. Maradunk-e az elméleteket átvevő, modelleket tesztelő és empirikus anyagokat szállító szerepben, esetleg kísérletet teszünk olyan politikatudomány kimunkálására, amely „hazai földből” táplálkozik. Nincs ebben semmi kötelező jelleg, megmaradhatunk a felkészült „beszállítói és tesztelői” szerepekben, lehet ez jól és színvonalasan művelni, és még kecsegtető tudományos karriernek is társulhatnak hozzá.

Választásról van tehát szó, s én arra biztatom magunkat, főleg a fiatalabb kollégáinkat, hogy próbáljunk az általam javasolt úton is elindulni. Természetesen nem tudom részletesen és pontosan megmondani, hogy milyen is lenne ez az út, milyen tájakon visz át, milyen virágok nyílnak az út mentén, esetleg milyen kórók és bogáncsok akadályozzák a haladást. Ebben a tanulmányban csupán megpróbálok néhány következtetésre jutni, kiindulva a magyar múlt máig érő „össznépi” tapasztalatából, s majd ehhez kapcsolódva felvetek néhány szempontot egy lehetséges magyar gyökerű politikatudomány kimunkálása céljából. Lehet ez több is és kevesebb is, más valaki esetleg mást gondolhat fontosnak. De az biztos; a hazai közélet tudománya a mi saját múltunk földjéből nőhet csak ki. És abban is biztos vagyok, hogy mindenki más számára akkor leszünk igazán érdekesek, ha ezt a „hazai virágot” fel tudjuk növeszteni szemléleti és kutatási szinten egyaránt.

A MAGYAR MÚLT ÉS JELEN SPECIFIKUMAI

A magyarországi társadalomtudomány művelőinek körében jól ismert Szűcs Jenő történész tanulmánya, amelyben – Bibó Istvánnal egyezően – Európának *három nagy történelmi régióját* különbözteti meg és írja le: Nyugat-Európát, Kelet-Európát és a kettő közé szorult köztes vagy Közép Európát. A két nagy régió közé szorult „köztes” Európa „az újkor hajnalán defenzív döbbenettel eszmélhetett rá, hogy nyugat felől a történelem újra megvont egy elmosódottnak vélt határvonalat”, miközben mi rendületlenül nyugat felé törekedtünk, így aztán „maga sem tudta pontosan, hogy beletartozik-e még Europa Occidens kereteibe, vagy kiesett belőle” és kelethez tartozik (Szűcs, 1981: 318.).

Nem gondolhatjuk, hogy ez csak a régmúltunkat jellemzi. Azzal semmi újat nem mondok, hogy a Szovjetunió és az általa megszállt kelet- és közép-európai országok radikálisan különböztek a nyugat-európai társadalmaktól, hiszen a szocialista-kommunista propaganda is ezt a nézetet hirdette évtizedeken át. Az más kérdés, hogy ez a különbség – az oktrojált ideológia tantétéleivel szemben – nem azt jelentette, hogy ezek az országok túl voltak a polgári társadalom sajátosságain és bajain, hanem éppenséggel előtte voltak; nem posztkapitalista (szocialista, kommunista) társadalmi valóság volt ez, hanem prekapitalista (hűbéri, rendies), marxista-leninista ideológiába és munkásmozgalmi frazeológiába csomagolva. Ezért is tűnt másnak. Manapság pedig az újból és újból felmerülő „többsebességű” Európai Unió is egész egyszerűen arról szól, hogy Nyugat nem Kelet, hogy mifelénk – minden jogi és intézményi hasonlóság ellenére – a társadalom nem olyan és nem egészen úgy „működik”, mint Nyugat-Európában. Specifikumaink több területen is megfigyelhetők.

Az állami-hatalmi szervezet dominanciája

Szűcs írja: „a kései középkorra axióma szintjére emelkedett, hogy a nemesség követői »képviselik az ország egész testét«”. Az uralkodó partnereként számba jövő »társadalmat« a nemesség konkrét összessége alkotta (uo.: 335.). Ez a társadalm szerkezet leképeződött a későbbi hatalmi viszonyokban is. Míg Nyugat-Európa országaiban „a »társadalom« belső rendezőelvi dominánsok voltak az »állammal« szemben, addig mifelénk a viszony fordított volt; a meglehetősen amorf társadalom felett az uralkodói hatalom hatalmas súlytöbbséggel rendelkezett. (uo.: 333.) Míg Nyugaton kiformalódott a polgári társadalom és a kapitalizmus, amely megkezdte „világhódító” útját, „a magyar történelem nem egyszerűen csak »holtpontokra« jutott 1526 után, hanem máris belekerült abba a »zsákutcába« melynek aztán újabb-kori zezugait Bibó István térképezte fel oly kíméletlen őszinteséggel.” (uo.: 352.). Maradt a félfudális társadalom, és a rendies állam: az állam minden, a társadalom semmi.

Ebben a hatalmi szerkezetben nem hozott változást 1945 sem, sőt még rá is erősített. Tudható, hogy az intézmények vonatkozásában a polgári és kapitalisztikus fejlődés lerombolta a feudális társadalmak korlátolt teljességet adó intézményrendszerét és elindította a *funkcionális differenciálódás* rögzös folyamatát. Hazánkban viszont a gazdaságot és a jogot a politikai hatalom uralma alá helyezték, a sok pártból egy pártot csináltak, a társadalom és az állam szervezeteit pártirányítás alá vonták, a művészetet és a tudományt az ideológia „szolgálólányává” tették, a piacot és a bérharcot pedig morális megítélés alapján „szabályozták”. A kommunista/szocialista párt alapvető tevékenysége éppen az volt, hogy biztosítsa az így előállt egységes működést és elfojtsa az alulról jövő kezdeményezéseket. Ettől lettek ezek totalitárius rendszerek.

A népesség távoltartása a központi hatalomtól

Országunkban a társadalom döntő többségét alkotó rétegek „történelem alatti” és politikán kívüli létben éltek. Ez volt a sorsa a prolongált jobbágyi létnek, majd a nagyipari munkásságnak is. Nem kiszorították őket, hanem be se engedték őket a közéletbe és a hatalomba. Mondhatjuk, hogy az ország döntő többségét adó és a kétkezi munkát végző tömegek nemcsak nehéz anyagi körülmények között éltek, hanem ki is voltak szolgáltatva „uraiknak”. A hatalom a klérussal szövetségben „rendek”, a származásra épülő utónemesség kezében volt.

Különös, de ennek a helyzetnek struktúrája és „logikája” alig változott az uralkodó rendek felszámolásával. A szocialista hatalom önmagát a munkások és a parasztok államának nevezete. Ennek megfelelően számtalan olyan intézkedést hozott, amely ennek a két rétegnek javított az élethelyzetén és a kilátásain. A magántulajdon és a munkaerőpiac intézményrendszerének a felszámolása azonban nem azzal járt, hogy a dolgozók ettől a hiánytól tulajdonossá váltak volna. Ez valóságosan azt jelentette, hogy megszűnt számukra egyetlen tulajdonuk, a munkaerőjük piaci érvényesítésének a lehetősége, pontosabban kiiktatták ezt a társadalom jogi rendszeréből és ideológiailag legitim újratermelési viszonyrendszeréből. Ezekben az évtizedekben tömeges proletarizálódás játszódott le Magyarországon; az emberek döntő többsége munkavállalóvá vált, bérből és fizetésből élt, valójában már a parasztság is. Max Weber terminológiáját használva, kereset szerinti osztályt alkotott. Egy lényegi vonás hiánya miatt azonban ezeket a tömegeket mégsem tarthatjuk par excellence osztályoknak; tagjai ugyanis nem rendelkeztek szabadon munkaerőjükkel. A rendszer egyik axiómája volt, hogy a szocializmusban a munkaerő nem áru és nem magántulajdon. A munkaerőpiac szabad működését nemcsak materiális tényezők korlátozták (a rendelkezésre álló munkahely, képzettség, lakóhely, utazási lehetőségek stb.), hanem jogi előírások is. 1967-ig jogilag sem létezett szabad munkavállalás és a tényleges munkakényszer különböző intézményei a rendszerváltozásig fennmaradtak.

Az egyenlőtlen társadalmi viszonyok túlsúlya

Ennek a viszonyrendszernek a gyökerei is visszanyúlnak a messzi múltba, a hűbéri viszonyok nyugatitól eltérő keleti módjára. A *nyugati hűbériség* jellemzője „a vazallitás sajtóságos »szerződéses« jellege. A hűbérceremónián mindig egy hatalmasabb és egy esendőbb lépett viszonyba, amely tehát eleve egyenlőtlennek kapcsolata volt; a »hűség« egyoldalúan a vazallust kötelezte. De a hűbérúrnak is megvoltak kezdettől fogva a maga szokásszerűen rögződött kötelezettségei”, amelynek a megszegéséért őt is felelőségre lehetett von-

ni. Így aztán a hűbériség egyenlőtlen egyének viszonya ugyan, mégis jelen van benne „az alárendeltségen belül is megőrzött emberi méltóság motívuma” (Szűcs, 1981: 322.). Ezzel szemben a *mi hűbériségünk* egyoldalú viszony volt, mert kötelezettségei csak a vazallusoknak voltak, a (hűbér)urat nem terhelte kötelezettség alárendeltjei és jobbágysai iránt, erre legfeljebb személyes jóindulata készítette. Azt láthatjuk, hogy Közép-Kelet-Európa „nemességének 1500 után pontosan az sikerült, ami Nyugaton [1300 után] megghiúsult: a válság terhének áthárítása a parasztságra.” Így jött létre a „második jobbágyság” (Szűcs, 1981: 339.), ezzel együtt a prolongált rendiség és egyenlőtlen hűbéri viszonyrendszer, nagylétszámú nemességgel és jobbágysorban tartott hatalmas tömegekkel.

Mindez keveset változott a 20. században. Hazánkban a kapitalizmus és a polgárosodás idegen elemnek számított még a század első felében is. A hatalom a történelmi viharokat túlélte nemesség és a klérus szövetségén alapult, miközben nincstelen milliók tengődtek az országban kiszolgáltatott állapotban, főleg a falvakban. A gazdálkodást és a kétkezi munkát lenéző kiváltságos úri népség és „a rokonok lápvilága” (Móricz Zsigmond) uralta a közéleti társadalmi viszonyokat. A század második felében pedig kicserélődött ugyan az uralkodó réteg, az utórendeket a kádərbürokrácia váltotta fel, amely több fontos szociális és modernizációs intézkedést valósított meg, de fenntartotta a hierarchikusan szerveződő társadalmi struktúrát és az egyenlőtlen hatalmi viszonyrendszert (Részletesen: Szabó, 1984; 1998). A hierarchikus társadalmat és a hűbéri függőségeket nem eltörölték, hanem új tartalommal töltötték meg. A megszálló és gyarmatosító szovjethatalom keleti-bizantikus kultúrát képviselt, amely kifejezetten ellentéte volt a nyugat-európainak. Ez az időszak nem egyszerűen csak politikai diktatúra volt, hanem „keleties” diktatúra. Mifelénk a mindennapokat átható társadalmi kapcsolatok világában még manapság sem a szabad polgárok egyenlőségen alapuló viszonya dominál, hanem az alá-főlé rendeltségek, az úr-szolga kapcsolatok sokasága.

Sűrű rendszerváltozások

A ma élő legidősebb generáció tagjai, a 80 felettiek, életük során több rendszerváltozást éltek át. Gyerekként a Horthy-rendszer összeomlását, esetleg a 45 utáni demokratikus változás néhány évét, majd a Rákosi-korszak kemény diktatúráját, ezt már ifjú emberként, aztán a Kádár-korszak gulyáskommunizmusát, mintegy ötven évesen a rendszerváltozást és az azt követő két évtized demokratikus küzdelmeit, hogy aztán 2010 után azt, hogy a hatalomra jutott párt visszavonja az előző két évtized demokratikus vívmányait és illiberális (nem szabad elvű, nem szabadságközpontú, vagyis nem polgári) társadalom felépítésébe kezdjen. Ezeket a változásokat az jellemezte, hogy a központi ha-

talom radikálisan átalakította a mindennapi életvitel kereteit. Új rétegek képviselőit juttatta hatalmi pozícióba, átalakította a tulajdonviszonyokat, új értékeket és normákat hirdetett meg, új igazodási pontokat jelölt ki. Magyarország 20. századi történetéből teljesen hiányzik az évtizedeken át tartó nyugodt építkezés és haladás. Vagy külső erőszak és hódítás, vagy a belső erők „túlfeszített lényeglátása” (Bibó István), a felülről kezdeményezett radikális átalakítás kényszerítette bele az ország lakosságát, hogy újra és újra a „nulláról” kezdje felépíteni az életét, próbálja megteremteni a családjá boldogulását. Kevésbé a haladás kényszere alakítja ezt, mint az állami hatóság önkénye, amelynek a képviselői kényük-kedvük szerint barmolnak bele mind a mai napig a magántulajdonokba, legyen az egy kisüzlet, vagy éppen egy nagyüzem. Európának ezen a fertályán a mindennapi élet nagy kihívás.

Társadalmi tragédiák

Úgy vélem, nem tévedünk nagyot, ha azt állítjuk, hogy Magyarország 20. századi története nem éppen sikertörténet. Száz év alatt több tömeges tragédiát is át kellett élnünk, s ezek mély nyomot hagytak az emberi lelkekben és szokásokban. A tragédiák sorozata a személyes sorsok mellett a modernizációra is pusztító hatást gyakoroltak. Kezdődött az első nagyháborúban való sikertelen részvételünkkel és az utána következő „területrendezéssel”, az úgynevezett „trianoni békeszerződéssel”, amelynek nyomán elvesztettük az országhatár felét és a lakosságunk egyharmadát, ezzel együtt iparunk és gazdaságunk is padlóra került.

A II. világháborúban való újabb sikertelen részvételünknek azonban nemcsak a korábbi területvesztés megerősítése lett a következménye, hanem súlyos „embervesztés” is. Ez konkrét életeket, sorsokat jelent, még pontosabban több százezer halált, többségében életük virágjában lévő férfiemberét. És bármely statisztikai táblázatot nézzük is, Magyarország az élbolyban szerepel az embervesztések tekintetében.

Nem kevésbé tekinthető történelmi tragédiának az, ami a hazai zsidósággal történt a második világháború idején, bár ők zömmel nem a harctereken haltak meg, hanem a nácik koncentrációs lágereiben. Fontos tudni, hogy a zsidóság és a németiség meghatározó szerepet játszott Magyarország modern, kapitalisztikus fejlődésében, valójában ennek a motorja volt. Szemben a nemzeti rend pénzkezelést, gazdálkodást és kétkezi munkát mélyen lenéző természetével. Rettenetes tragédia, ami a zsidósággal történt, a zsidó emberekkel egyenként és külön-külön, de nem kevésbé tragédia, hogy a tevékenységük és szellemük is eltűnt az országból. Valószínűsíthető, hogy előbbre tartana az ország a polgári fejlődésben, ha ez a tragédia nem történt volna meg. Bibó Istvánnal egyetértésben mondhatjuk, hogy ez a klérussal szövetkező úri osztály,

a maga hatalmával, kiváltságaival és retrográd szellemiségével a magyar modernizáció legfőbb kerékkötője volt.

A nyilvánosság reprezentatív jellege

Jürgen Habermasnak van egy híres munkája, amely a polgári nyilvánosság kialakulását vizsgálja. Megállapítja, hogy ez radikálisan más volt, mint a középkor nyilvánossága, amely a hatalmi viszonyok rendi tagoltságára épült. A „felül lévő” rendek eleve a közakarat és a közjó meghatározásának és képviselésének a letéteményesei voltak, míg az alacsony státusú személyek ebből eleve ki voltak zárva. Ilyen szempontból a társadalom radikálisan ketté volt osztva: egyik oldalon a plebs, az idegen, a szolga, a jobbágy stb., akik „egyáltalán minden (nyilvános) rangból kizártnak” tekinthetők (Habermas, 1971: 16.), a másik oldalon pedig van az úr, a nemes, a klerikus stb., akik viszont még a legintimebb megnyilvánulásaikban is a közakaratot és közérdeket képviselték. Ilyen hatalmi struktúrában a politikai nyilvánosság nem a versengő magánérdekek általánosodása, hanem egyszerűen kinyilvánítás és reprezentáció.

Ha valaki egyszer megírná a hazai nyilvánosság történetét, bizonyára azt találná, hogy Magyarország ebben a vonatkozásban is foglya saját múltjának, hogy a polgári nyilvánosság, együtt magának a polgári társadalomnak a töredékes jellegével, leginkább reprezentatív jellegű volt és maradt. Úgy vélem ennek igazolására elegendő az 1945 utáni helyzet számbavétele, annál is inkább, mert ez a mi közelmúltunk. Ennek az úgynevezett *szocialista* nyilvánosságnak ugyanis az volt az alapvető funkciója, hogy a fennálló hatalmat a maga közvetlenségében megjelenítse és mint kizárólagosat prezentálja. Ez a nyilvánosság az uralkodó rend (a káderbürokrácia) és az uralkodó eszme (a szocialista-kommunista ideológia) képviseletét és szolgálatát jelentette. Mászt csak „úri” kedvében vagy gyengesége miatt tűrt, de nem támogatót. Ebben a nyilvánosságban nem létezett vita. Vitatkozgatni lehetett, de a hatalom lényegét érintő kérdéseket még csak feltenni sem lehetett, nemhogy megvitatni. Aki megpróbált eligazodni a nyilvánosságban, annak elsősorban azt kellett tudnia, hogy mit nem szabad kimondani, és más megszólaló a hierarchia milyen szintjén helyezkedik el, milyen pozícióban van. A mondandót nem a tartalom, nem is az érvelés módja, hanem mindig és minden lényeges kérdésben a hatalmi pozíciók, a státus jelek hitelesítették.

A politikai mentalitás rendi jellege

A tovább élő rendi struktúra és hűbéri viszonyrendszer könyörtelenül rányomta a maga vonásait a gondolkodásra, a mentalitásra, a közéleti kultúránkra.

Kétségtelenül nehezen megragadható tények ezek, de kiindulásként talán elfogadható, hogy az évszázadok óta együtt élő közösség tagjaiban kialakulnak bizonyos közös gondolkodásmódok és habitusok, értelmi és érzelmi standardok. Ezzel a felvetéssel nem szeretnék a „nemzeti karakterológia” ingoványos talajára rálépni, egyszerűen csak jelzem, hogy jó okkal feltételezzük; *vannak* ilyen vonásaink. Javaslom, ezügyben kövessük Bibó Istvánt, aki különbséget tett a hatalmon lévők és a népesség politikai magatartása, kultúrája között. Ezek egyben össze is tartoznak, egymás kiegészítő párjai. Három ilyen kettős vonást tudunk azonosítani.

Először is máig ható módon meghatározó lett és maradt az emberi méltóságot nem becsülő „örökletes »uralmi szellem« – ellenpontján a »jobbágyi alázat«-tal (Szűcs, 1981: 354.) Az az érzület és mentalitás, amely szerint az, aki felül van, akinek az isten hivatalt adott, annak ez eleve jár, sőt több jár, továbbá „alattvalóival” bármit megtehet és mindig mindenben neki van igaza. Következmények nélkül alázhatja azokat, akik alatta vannak, sőt elveheti tőlük még a betennivalót is. 1945 előtt az úri-nemesi rend tagjai és kiszolgálóik még büszkén vállalták a hatalmi gögőt, a szocializmus éveiben viszont már takargatni kellett ezt, hogy aztán 2010 után ismét ez jusson uralomra hazánkban. Másrészt a tovább élő *jobbágyi alázat*, amely jellegzetes vonása afféle rendies, féldemokráciának, amilyen hazánk is. A demokrácia nem is csak azt jelenti, írja Bibó, hogy a vezetés nem egyesek kezében van és személyek helyett törvények „uralkodnak”, hanem az érzületek szintjén ez felszabadulás „az isteni, születési és egyéb természetfeletti politikai hatalmasságok lélektani nyomása alól” (Bibó, 1986: 50.). Továbbá annak a tudata, hogy a „vezetők hatalma az ő beleegyezésén nyugszik” (Bibó 1986:50.). Ez az, ami hazánk állampolgárai számára nem, vagy csak kivételes pillanatokban és szegmensekben adott. Ehelyett általános „a politikai ellenfél személyi üldözése, [...] a közhatalom magánbosszúra való igénybevétele, közhivatali korrupció és önkényes szabadságelvonások” (Bibó, 1986: 43.). Továbbá magánautonómiák és az önálló szervezkedések megakadályozása azzal járt és jár, hogy az embereknek, mint évszázadok óta, felfelé kellett igazodniuk, nem pedig „oldalra”.

A második vonás egyrészt a felül lévők szüntelen vacillálása a *megőrzés és a reformálások* között, másrészt az alul lévők mindenáron *biztonságra* való törekvése. A múltra vonatkozóan írja Szűcs, hogy egyrészt még az ország kilenc tizedét alkotó „paraszttság helyzete sem igazodott mindenben Werbőczy Tripartitumához [...] A párduckacagányos ellenállásnál is fontosabb az a kevésbé látványos, rejtett, de szívósan makacs ellenállás, ahogy a mélyben, a faluközösségekben a paraszti »jogok és szabadságok« maradéka szegült ellen a »második jobbágyiség« nyomásának. A kettő persze annyiban össze is függ, hogy a Habsburg-ellenes mozgalmak alsóbb szinteken is benntartották a vérkeringésben a szabadság fogalmát, melynek szigeteivel (mezővárosok, hajdúk, telepések) váltigt tele volt hintve az ország.” (Szűcs, 1981: 354.) Másrészt a ma-

gas kultúra régióiban képesek voltunk Európa élvonalához csatlakozni, hogy vigyázó szemünket nem Moszkvára, hanem Párizsra vetettük. Ám ezek az elemek se tudtak strukturális változásokat előidézni hazánkban, így maradtak az egyéni nagy nekibuzdulások, mint Károlyi Mihály földosztása, a „reformdüh”, amit főleg 45 után tapasztalhattunk meg, többször is. Bárhogya is volt, a „megváltó fény” mindig felülről jött. Mindennek pandantjaként a népesség többségének már az is elég lett volna, ha a külső és belső hatalom nem forgatja fel az életét generációról generációra. Az lenne a magyarázatra szoruló tény, ha ilyen körülmények között nem alakult volna ki hazánkban a biztonságra törekvés erős vágya és gyakorlata, a mindennapi életkeretek védelme.

A harmadik vonás pedig az, hogy mentalitásunk hibrid módon *kettős arculatú*; egyszerre nyugatias és keleties. Mint egyébként maga a társadalom egésze is. Meg volt és van itt minden, ami Nyugaton is, de kiegyensúlyozatlanul és töredékesen, átszőve hűbéri jellegű és rendies elemekkel. Talán ezért is olyan erős ebben az országban a szabadság utáni rejtett vágyakozás, és annak a tudata és mély szomorúsága, hogy a szabadság elérhetetlen. Tegyük fel magunknak a kérdést; vajon milyen érzések járják át a lelkeket abban az országban, ahol két olyan fontos zenei mű van, amiket az emberek gyakran énekelnek, illetve hallgatnak. Az egyik Kölcsey–Erkel Himnusza, a másik Beethoven Egmont-nyitánya. Az egyik mély pesszimizmustól áthatott könyörgés Istenünkhöz a nemzet megérdemelt jobb sorsáért, a másik tele van visszafojtott fájdalommal vereségeink és megaláztatásaink miatt, és vágyakozással a hiányzó szabadság után. Nem akarom én ennek jelentőségét eltúlozni, csak éppen jelzem, hogy ez is kultúránk része, ezért tapasztalatot és magatartást formál, s illendő figyelembe vennie annak, aki a társadalomról értekezik, és tudni, hogy mi igencsak erősen rezonálunk a sérelmek, a fájdalmak felemlegetésére. Egy német kollégám mondta egyszer nekem, hogy a magyar népdalok nagyon szépek, de végtelenül szomorúak.

A HAZAI GYÖKERŰ POLITIKATUDOMÁNY LEHETŐSÉGE

Az USA és az Európai magállamok politikatudományának van egy alapkérdése: hogyan működik (jól) a kompetitív demokrácia. Ehhez még azt is hozzá szokták tenni, hogy a politikatudomány demokráciatudománynak is tekinthető, hiszen létezése a demokratikus társadalmak kialakulásához és elterjedéséhez köthető. Ez a hatalmi-politikai szisztéma természetesen sok bajjal küszködik, folyamatosan gondozni és javítani kell, de nem kétséges, hogy fennállását társadalmi egyetértés kíséri, fent és lent egyaránt. Hazánkban azonban nem ez a helyzet. Mind az állami szervezetek dominanciája és a népesség távortartása a központi politikai döntésektől, mind az egyenlőtlen társadalmi viszonyok túlsúlya, továbbá a politikai mentalitás rendi jellege azzal

jár, hogy nálunk az állam demokratikus politikai berendezkedésének nincs meg az az evidenciája, mint napnyugaton. Nem hiányzik teljesen; bizonyos értelmiségi körökben és az önkormányzati szegmensekben ma is fellelhető, de hiányzik az általános elterjedtsége. Nem hinném, hogy nekünk az lenne a feladatunk, hogy tudományos eszközökkel demonstráljuk ezt a hiányt, s ezzel együtt az elmaradottságunkat. Ideje lenne fordítani egyet a megközelítésünkön. Tehát azt a kérdést feltenni, hogy ez a helyzet milyen politikatudományt involvál. Vagyis megpróbálni realistának lenni, nem pedig normativistának. S ha így közelítjük a kérdéskört, akkor máris többet látunk a hazai valóságból, mintha egyetemesen érvényes absztrakt összefüggések mentén hasonlítgatjuk magunkat a világ szerencsés régióihoz, vagy belesüllyedünk saját empirikus valóságunkba és jelentéktelen problémák feltárásával kísérletezünk. A következőkben vázolok ehhez a változtatáshoz három szemléleti és három kutatási megfontolást. Töredékesen jelen vannak ezek nyugaton is, jó lenne azonban, ha a magyar politikatudományban ennél jelentősebb szerephez jutnának.

Tudományszemléleti elvek

A vizsgálati tárgy létrehozása és a nézőpontok elve

Az egyéni és magánlétezésen túli közös és nyilvános emberi valóság rendkívül összetett, tagolt és képlékeny realitás. Alapvetően más karaktere van, mint a természeti valóságnak, amelyek szintén összetettek és változékonyak, de tulajdonságai egyetemlegesen függetlenek attól, amit az ember gondol és mond róluk: a tudomány feladata itt minél pontosabban megragadni, feltárni, vizszatükörözni ezt az egyetemes természeti jellegű objektivitást. Az emberi közösségek azonban nem ilyenek és megismerésük is más szemlélettel lehetséges. A társadalomtudomány művelőjének mindenekelőtt tisztáznia kell, hogy mi a vizsgálatának *tárgya*, hiszen ez nem jelentkezik be magától, mint a természeti valóság, amelynél leginkább arra kell ügyelni, hogy a kutató ne vetítse bele saját nézőpontját vizsgálata tárgyába; ennek csak a magyarázatokban van helye. Ehhez képest a társadalom vizsgálata és értelmezése azzal indul, hogy maga a kutató jelöli ki és határozza meg, hogy mi egyáltalán az, amit vizsgál. Ferdinand de Saussure nyelvész azt írta erről: A nyelvtudománynak szemben a természettudományokkal, *nincs objektíve adott identikus tárgya*, amelynek nehezen kifürkészhető, de azért felfedezhető struktúrája van, és amit rejtett törvények mozgatnak. „Más tudományok olyan tárgyakkal foglalkoznak – írja a természettudományokra utalva –, amelyek előre meg vannak adva, és amelyeket azután különböző szempontokból lehet szemlélni: a mi területünkön egészen másként van.” A társadalomtudományi és a nyelvészeti „tárgy

nemcsak hogy nem jár előtte a nézőpontnak, hanem – mondhatni – a nézőpont teremti meg a tárgyat” (Saussure, 1967: 22.).

Márpedig ha a nézőpont hozza létre magát a vizsgálati tárgyat, akkor nem létezik egységes és egyetemes, eleve adott és önidentikus társadalmi valóság, sem egészében sem részeiben. Lehet persze ilyesféle „állatot” feltételezni és prezentálni, de ez vagy a konkrét létezésről semmit sem mondó absztrakt általánosságok gyűjteménye lesz, vagy a saját nézőpontból létrehozott tárgy kiterjesztése minden más megközelítésre. Mindez fokozottan érvényes a „politikai tárgy” meghatározására. Az antikvitás gondolkodói számára a politika a közösség (polisz) életének a megszervezését jelentette, normatíve pedig a jó állam és állampolgár létrehozását. Machiavelli szerint viszont a politika azoknak az eszközöknek az összességét jelenti, amelyek szükségesek a hatalom megszerzéséhez és megtartásához. Max Weber a politikát egyrészt valamilyen közösségi cél elérését szolgáló stratégiai gyakorlatnak tekintette, másrészt az államszervezet irányításának. Carl Schmitt pedig azt hangsúlyozta, hogy miután a politika fókuszja az államszervezetről a társadalomra helyeződött át, a politika valóságát a nyelvi küzdelmek alakítják. A huszadik században aztán újabb tárgymeghatározások születtek, amelyek az összetett terület további nézőpontból történő megragadásai. Például a politika elosztási küzdelem (David Easton), kötelező erejű döntések meghozatala (Niklas Luhmann), a közösségi hatalom korlátozott alkalmazása (Goodin – Klingemann), és így tovább. Ezek egyike se „kitaláció”, hanem a politika egyik vagy másik vonásának a kiemelése, fókuszba állítása és annak hangsúlyozása, hogy ez és nem más a politika érvényes és igaz valósága. Ergo, a kutató az általa favorizált nézőpontból éppen ezt tekinti és nem mást vizsgálati tárgyának, ez alapján értelmezi a politikát. És ha tovább megyünk ezen az úton, nem nehéz észrevenni, hogy ezek a tárgykijelölő megközelítések bele vannak ágyazódva abba a történeti-társadalmi szituációba és kontextusba, amelyben megfogalmazásra kerültek.

Pontosan erről van szó. A politikának ugyanis nem adható meg egy időn és téren kívüli, mindenhol és minden koron átívelő érvényes valósága és tárgya. Ha ilyesmivel kísérletezünk, mint előszeretettel teszik ezt az egyetemi jegyzeteink, akkor semmitmondó általánosságokat rögzítünk csupán, amit könnyű tanítani és számonkérni szegény diákon, de az égvilágon semmilyen gyakorlati érvényessége nincs és semmit nem magyaráz meg annak a közösségnek a politikai életéből, amelyben éppen élünk. A biztos fogódzók után sóvárgó lelkeknek persze nehéz ezt elfogadni, de akkor is ez ön- és közbecsapás. Ha nem akarunk dogmákba kapaszkodni és haszontalan dolgokkal foglalkozni, akkor el kell fogadni a „nézőpontok elvét”, ami nem azt jelenti, hogy bármi lehetséges, csak éppen azt, hogy a mi saját fontosnak tartott szempontunkon túl lehetségesek más tárgykijelölő és érvényes megközelítések is. Ez a „más” pedig nem „ördögtől való”, nem is a mi megközelítésünk direkt cáfolata, sokkal inkább egy összetett valóságterület további lehetőségeinek a felmu-

tatása. A kutató feladata az, hogy az általa adott nézőpontból minél alaposabban, átfogóbban és pontosabban írja le a politikának azt a tárgyát, amelyet ő meghatározónak gondol. Így teremti meg annak a lehetőségét is, hogy létrejöjjön a „nézőpontok párbeszéde”.

Általános megközelítések és irányzatok

Csakhogy a nézőpontok elfogadásának is van egy olyan alkalmazása, amely az általánosság olyan elvont síkján helyezkedik el, amely nem segíti a konkrét valóság minél alaposabb megismerését, sokkal inkább elhomályosítja, „elkeni” azt. Ezt nevezik már jó ideje *irányzatoknak*. Ha olvassuk a különböző áttekintő politikatudományi munkákat, akkor szembetűnik, hogy általában négy egyetemesen érvényes politikatudományi irányzatot írnak le: szervezeti-intézményi, behaviorista, racionális választás, konstruktivizmus. Nem fogom ezeket s ezek aleseit részletesen elemezni, megteszik ezt sokan mások (Marsh-Stoker, 2010; Bayer, 2019). Két tényezőre hívnám fel a figyelmet. Az egyik, ezek vagy ezekhez hasonló irányzatok a politikatudomány vizsgálati tárgy szerinti csoportosításai, pontosabban *a vizsgálati tárgyak összevonásai a lehető legátfogóbb kategóriákba*. Ezek szerint vizsgálja és tematizálja a politikatudomány a politikai valóság intézményrendszerét (ennek funkcióit), a politikai cselekvéseket (ezek okait és következményeit), valamint a politikai valóság általános alakulásának természetét (a tudati-szellemi szférával együtt). Szó se róla, a politikai valóságban vannak intézciók, cselekvések és ideák, mint egyébként a társadalom más területein is. És még az is igaz, hogy ezek vizsgálata specifikus szemléletet és módszert kíván.

Az átfogó tárgycsoportok differenciálásának azonban lehetséges más rendező elve is. Közismert a politics, polity és policy felosztás, azaz a hatalmi, intézményi és szakpolitika, továbbá központi és helyi politika vagy a kül- és belpolitika. Látszólag nincs ezekkel a tématerületi megkülönböztetésekkel semmi gond, hiszen ténylegesen létező tények és összefüggések megnevezései. Vagyis kifejezetten *empirikus* indíttatásúak. Feldarabolják a szemünk előtt lévő érzékelt politikai valóságot szervezetekre és cselekedetekre, kemény tényekre és elasztikus eszmékre, hatalmi törekvésekre és ügyintézésekre, centrális vagy periférikus állapotokra, az államon belüli és kívüli valóságra. A felosztási sor persze *folytatható*, de manapság többnyire megállunk itt. Mi ezzel a probléma, kérdezhetjük, hiszen a politikatudomány alapvetően empirikus tudomány? Nos, éppen ez a probléma. Az ilyen tárgy differenciálás ugyanis legfeljebb az *elemi tájékozódásra* jó, nem pedig arra, hogy bármit is értelmezzen vagy magyarázzon. Plusz még könnyű ellátni őket a logikai faj és nem alapján történő „haszontalan” definícióval, amely azt sugallja, hogy ismerjük az adott

terület lényegét, sőt, minden tárgyterületnek megadható a kimerítő és egzakt definíciója.

Különös szituáció ez. Pontos megnevezése talán a *tapasztalat elvont tükrözése* vagy az empirikus „lebegés” lenne. Ami egészen feltűnő, ki van belőle kapcsolva mind az a történeti-társadalmi szituáció, amelyben ezek a felosztások megszületnek, mind annak a tudós kutatónak a nézőpontja, amelynek nyomán a tárgyterületek értelmezve vannak. Előáll egy mindenhol érvényes, bár differenciált „örök” politikai valóság, amelynek legfeljebb helyi változatai lehetségesek. Így lesz a politikaelmélet a részterületek és változatok magyarázó tudománya, a különböző politikai *milyenségek* átfogó értelmezése. Evidens itt minden, csak éppen azt nem tudni, hogy *miért* az. A *lehetőség* csak periférikusan jelenik meg ezekben a megközelítésekben, ám ennél is problematikusabb, hogy az empirikus valóság felosztásai mindenütt érvényesnek tűnnek, s így a politikatudomány a természettudományhoz lesz hasonlatos: önidentikus és objektív tárgyterületek egységes valóságának magyarázó tudománya.

Metodológiai törekvések

Talán sehol sem olyan erős a generalizálásra való hajlam, mint a módszertani eljárások területén, és ebben nem nehéz felfedezni a természetvizsgálatok és a matematika szigorú módszertanának követési szándékát. Érdekes itt felidézni a 20. század egyik legjelentősebb filozófiai s egyben társadalomelméleti munkájának, Hans-Georg Gadamer *Igazság és módszer* (1984) című könyvének vonatkozó megállapítását. Ebben a kötetben Gadamer azt hangsúlyozza, hogy a természetvizsgálatokban használt szigorú és matematizált módszerek *alkalmatlanok* a társadalom múltjának és jelenének a vizsgálatára. Természetesen senkinek nem lehet megtiltani, hogy kizárólag „száz százalékosan” bizonyított tényeket fogadjon el, vagy számokkal fedje le a teljes társadalmi valóságot vagy annak egyrészét, csak éppen ilyen esetekben az illető elvétí a vizsgálati tárgyát. A társadalmat természetté változtatja, nem témában, hanem szemléletében és vizsgálati eljárásaiban. Gadamer az alkalmatlanságot abban látja, hogy a módszer *státusa* más itt és ott. Míg a természettudományos vizsgálatok célja a kimerítően pontos tükrözés és a megállapítások gyakorlati felhasználása, addig a társadalomtudományi kutatás célja csak szegmenseiben efféle know-how szerű, ilyen például a kormányzati képességet növelő ismeretek prezentálása. A múlt és a jelen társadalmainak kutatása azonban sokkal több ennél. Szembesítés önmagunkkal; annak megválaszolása, hogy honnan jöttünk, miben vagyunk és hová tartunk; a lehetőségeink folyamatos felmutatása; a társas cselekvéshez elengedhetetlen közös identitások prezentálása; a társadalmi valóságok alakításában szerepet játszó értelmi tényezők számba-

vétele; és persze annak vizsgálata is, hogy éppen most „miben élünk” (Gadamer 1981). Mondhatjuk, hogy ez a célrendszer sokkal tágabb annál, mint amire a természetvizsgálatok egyáltalán képesek, ennek megfelelően a módszerek is sokfélék lehetnek. Alapelv az, hogy az a jó módszer, amely adekvát a kutatási céllal és igazodik a vizsgálati tárgy természetéhez.

Ezen a ponton szigorú kritikát kell megfogalmazni a politikatudományi kutatásokban is uralkodó „metodologizmussal” szemben. Ennek követői azzal az előfeltevéssel élnek, hogy egy bevált módszer követése eleve szavatolja az igazságot. Kifejezetten kedvez ennek a lapos gondolkodásnak a társadalomtudományi kutatások egyre inkább „üzemszerű” működése és a felsőfokú képzés „eltömegesedése”. Mi több, manapság már szervezetek, üzemek, cégek, kormányzati szervek is megkutatnak bennünket intézkedéseik „megalapozása” érdekében. Jól ismert megjelenése a kérdőíves *felmérés*, amelynek során egyenként kikérdezzük bennünket, a válaszainkat tipizálják, számszerűsítik, összegzik és további aritmetikai műveletet végeznek velük, és máris „kezünk között” a bizonyítottan igaz társadalmi valóság. Sokan vannak, akik számára az efféle primitív vagy agyonbonyolított egzakttság igen meggyőző tud lenni, de hát pontosan ez a helyzet: hatásos retorikai eszközről van szó tudományos mezben. Kifejezetten deprimáló, hogy nemcsak a kényelmes kutatóknak és az egyetemi szakdolgozatosok készítőinek ez a kedvenc módszere, de a tájékozottabb értelmiségiek se ismernek más társadalomvizsgálati eljárást. Mára az úgynevezett *survey* lett maga a társadalomkutatás, mert ez, hangoztatják a hívei, nem kétséges fantáziálás, hanem a tényleges társadalmi-politikai valóság felmutatása. Talán minimálisan és igen korlátozott módon igen, de kifejezetten problémás a „felmérősi” státusa. Még az egyetemi képzés során is dominál ennek a módszernek az oktatása, miközben súlyos kritikák érik és „ezer sebből vérzik”, hiszen saját normáinak sem képes megfelelni.

A politikatudományi vizsgálatok adekvát módszereit a számszerűség hajszolása helyett a *kvalitatív kutatások* tájékán kell keresnünk (lásd ezekről Horváth–Mitev, 2015). Ezek nem olyan kényelmesek, mint tíz kérdéssel ezer embert kikérdezni, ám nem egy konstruált valóságot prezentálnak, hanem a *ténylegesen zajló közösségi-politikai valóságot* igyekeznek felmutatni. Például nem életidegen szituációban faggatják az állampolgárokat, hanem annak járnak utána, hogy *tétre menő* helyzetekben hogyan viselkednek és nyilatkoznak, beszélnek és vitatkoznak, milyen döntéseket hoznak. Hiszen a politika nem elszigetelt egyének halmaza, mint ezt a *survey* feltételezi, hanem élő és dinamikus mozgó közösségi létezés, amelyben folyamatosak a változó intenzitású értelmezések, amelyek rendre rögzülnek és hagyományként veszik körbe az *értelmezve cselekvő* embereket. Bárhogy is, bármely kvalitatív metodológiát követjük, van egy fontos követelmény, amely a kutató státusát érinti. A természetvizsgálat nyílt és rejtett követője rendre saját intaktságát hangsúlyozza, azt

tehát, hogy *ő kívül van* a vizsgálati tárgyán, semmilyen vonatkozásban nem érintett általa. Szerinte a távolság szavatolhatja csak az igazságot, sőt minél távolabb van, annál tisztább lehet a látása. Ezt a távolságot azonban a társadalomtudós eleve nem képes elérni, sőt nem is érdemes erre törekedni. Habermas mondja, hogy aki nem él benne egy adott közösségben, kultúrában és nyelvben, az egyszerűen nem érti jól ezt a kultúrát és az ott élő embereket (Habermas, 1994). Perelman pedig azt írja: „Miért lenne igaz az az állítás, hogy ha az ember felveszi valamely égitest lakójának nézőpontját és teljességgel érdektelenné válik, máris képes objektíve érvényes igazságot képviselni?” (Perelman–Olbrechts-Tyteca, 1971: 14.§). A bevezetésben megidézett magyar etnológusok se ezen a véleményen voltak.

KUTATÁSI MEGFONTOLÁSOK

Társadalmi politikatudomány

Az elsőre talán meghökkentő kifejezés a hatalmi politikatudomány ellentéte kíván lenni. Már is hallom a csodálkozó ellenvetést: de hát mi más a politika, mint hatalmi küzdelem, tudománya pedig ennek a tanulmányozása? Nos, egyáltalán nem ez a helyzet. A politika mibenlétét sokan és sokféleképpen definiálták már, de Machiavelli kivételével talán senki nem tette olyan egyértelművé, hogy ez változó körülmények között ugyan, de mindig a *hatalom megszerzéséről és megtartásáról* szól (lásd ehhez a *Fejedelem* I–IX. fejezeteit). Mármint a mindenkori uralkodó vagy uralkodó erők szempontjából. Így van ezzel a mai közvélekedés is, de többé-kevésbé a tudomány is. Mintha a közélet színterein semmi komoly és figyelemre méltó esemény nem történt volna és manapság se történne, mint kíméletlen hatalmi harc, ez is többnyire nemtelen eszközökkel. Sokszor még a politikusok is azt állítják, hogy az ő tevékenységük nem is politikai, hanem *sakmai* munka. Így sikkad el és válik jelentéktelenné a közügyek alakításának és a közjó megvalósításának sokféle módozata, s tűnik úgy, hogy a politika soha nem az építés, hanem a rombolás területe, soha nem a közösség javára végzett tevékenység, hanem erkölcstelen hazudozás és önérdekkövetés. Hab a tortán, hogy a „gyorselemzések”, sőt a tudományos igényű munkák is az éppen fungáló hatalom természetéből próbálják levezetni és megmagyarázni a társadalom egészének helyzetét. Például a kommunista diktatúrából hazánk 1945 utáni *egészének* állapotát s történetét.

Múltunkat és örökségünket elemezve állapítottuk meg, hogy hazánkban a népességet nagyrészt máig erően távol tartják a hatalmi centrumoktól. Ez a helyzet nem valami gonosz ármány vagy az emberek butasága következtében jött létre, hanem történelmünk következménye, s így strukturális ter-

mészertű. Kérdezem, nem éppen ennek a múltnak kellene arra készítenie bennünket, a jelentudomány művelőt, hogy sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítsunk a népesség, az állampolgárok közéleti-politikai gyakorlatának, gondolkodásának és magatartásának, legyen ez bármilyen állapotban, és bármi is erről a véleményünk? Lehet ezt persze rosszul is művelni. Kifejezetten arisztokratikus gondolkodásra vall, ha ezt beszorítjuk az objektív politikai valóság szimpla reflektálásába és visszatükrözésébe. Az pedig szinte a tudományos korlátozottság csimborasszója, ha ezt olyan módon vizsgáljuk, hogy külön-külön minden „egyedet” felmérünk majd összegzünk, s azt állítjuk, hogy tudjuk milyenek, hogyan gondolkodnak és cselekszenek a falun élők, a diplomások, a fiatalok vagy más mesterségesen létrehozott társadalmi csoportok. Így talán bizonyos különbségeket tudunk csak megállapítani közöttük, de azt nem, hogy milyenek a mindennapjaikat élő állampolgárok. Az így kikutatott vonásaik nem emberi-társadalmi, hanem tárgyi-dologi általánosságok. Mert ki látott már olyat, hogy *minden* falusi vagy városi, férfi vagy nő, tanulatlan vagy diplomás ember összeáll és megbeszél-megvitat valamilyen közre tartozó dolgot? Ugyanis konkrét és lokális szituációk vizsgálata során lehetne csak feltárni az állampolgárok politikai gondolkodását és tevékenységét, nem pedig absztrakt vonások természetlen összevetései révén. S mindez különösen fontos lenne hazánkban, hiszen csak így érthetnénk meg a magyarországi állampolgárok effektív politikai tevékenységét.

Legyen a fentiekre példa a politikai kultúra kétféle megközelítése. Az egyik az uralkodó felfogás, merthogy a politológiának része az állampolgári kultúra vizsgálata, amely többnyire kérdőíves vizsgálatokkal történik, kikérdezve – majd tipizálva, összegezve és számszerűsítve – azt, hogy az egyes egyének mit gondolnak és éreznek a politikai valóság különböző területeiről, és esetleg mit tennének különböző helyzetekben. Ebben a megközelítésben a társadalom és a politika valamiféle objektív rendszer, és az egyén ennek alávetetten létezik, pusztá tükröző-reagáló szerepben van. Vagyis: „A politikai kultúra a politika szubjektív oldala.” (Körösenyi–Tóth–Török, 2007: 60.). A politikai kultúra másik megközelítése szakít ezzel a „fensőbbéségesen” absztrakt nézettel. Mint Balogh László Levente írja: „érdemes a kultúratudományok (cultural studies) jelentette paradigmaváltás felé fordulnunk, amelynek tárgya már nem az állampolgárok politikához való viszonya, hanem a politikai jelenségek kulturális összefüggésbe helyezése” (Balogh, 2022: 7.). Ez egyrészt bővülő tematikát jelent, mert így vizsgálat tárgyává tehetőek a mindennapokat átható olyan tudati formák is, mint például az utópiák, mítoszok, szimbolizációk, moralitások, világképek, vallások, identitások, emlékezetek, médiumok, vizualizációk. Másrészt az állampolgárok politikai magatartása és cselekvése, véleménye és tudása a maga konkrét és tényleges közösségi természete szerint, annak kulturális környezetében lesz vizsgálat tárgya. Olyan módon tehát, ahogyan az tétre menően része az emberek életének.

Közösségtudomány

Javaslom, induljunk ki abból a társadalomtudományi evidenciából, hogy a politika (is) elsősorban viszony, pontosabban közéleti–nyilvános-*viszonyrendszer*. Vagy ahogyan Hannah Arendt írta: „*Zóon politikon*: mintha az emberben lenne valami, ami az eszenciájához tartozik. S ez egyáltalán nem igaz: az ember a-politikus. A politika az emberek-közöttben jön létre, vagyis teljességgel az emberen kívül. Ezért aztán tulajdonképpeni politikai szubsztancia nincs is. A politika a *közöttben* jön létre, és vonatkozásként alakul.” (Arendt, 2002: 23.). Vonatkozásként, azaz viszonyként. Merthogy „a politika a *különbözőek* együtt és egymással-létéről szól” (uo.: 22.). Ráadásul a közösségi viszonyok mindig *lokálisak* és konkrétak, ezért az olyan általános politikai vonások, amelyek minden közösségre érvényesek vagy semmitmondóak vagy erőszakos beavatkozási kísérletek melegágyai.

Ebből az alapállásból nézve a hagyományunkhoz tartozó és a közéletet átható aszimmetrikus politikai viszonyok a maguk konkrétságában vizsgálандók és értelmezendők. Ne legyen félreértés, nem a régi vagy az új diktatúrát, a hűbériség máig erő viszonyait próbálom igazolni. Arra viszont határozottan szeretnék rámutatni, hogy ez a társadalmi-politikai helyzet felértékeli a közösségi viszonyaink vizsgálatát, szemben az olyan politikatudománnyal, ahol ez az igény a „nagyívű” általánosítások árnyékában marad. De még azt is megkockáztatom, hogy ez a szituáció az egyik alappillére tanulmányom központi gondolatának, nevezetesen, lehetséges egy hazai arcélű politikatudományt kimunkálni, mégha normatív módon szemlélve ezek a viszonyok nem éppen „európaiak”. De hogy milyenek, és milyen módon alakítják a közéletet, s hogyan lehet ezen változtatni, azt csak akkor tudjuk valamennyire is pontosan megmondani, ha nem eleve leértékelő attitűddel vizsgáljuk és értelmezzük őket.

Elméletileg tekintve ez a szituáció olyan politikatudományt involvál, amelyben nem a mindenütt egyforma szervezetek, az egyedi tettek aggregátumai és az egyen eszmék dominálnak, hanem a *konkrét közösségi viszonyok* és ezek vizsgálata. Ez az igény elmozdítja a politológiában központi szerepet játszó szociológia és közgazdaságtan szemléletének és kutatási módszereinek használatát azon diszciplínák felé, amelyek vizsgálati tárgya mindig valamilyen konkrét közösség. Ilyen tudomány például a kulturális antropológia, a szociálpszichológia, vagy az imént már szóba hozott kulturtudomány (Szabó, 2024). Egy ilyen megközelítés nem eleve zárna bele saját magába a politikai közösséget, hanem megalapozná az érdemleges és érvényes összehasonlítás lehetőségét más politikai közösségekkel, akár egy államterületen belül is. De ha úgy járunk el például, hogy minél több embertől „lekérdezzük” egy kifejezésnek a jelentését és a hozzá való viszonyulást, akkor az absztrakt individuum lesz a politika állítólagosan cselekvő ágense, aki ki van szakítva éltető köze-

géből és senkivel nem érintkezik, nem beszél, csak éppen gondol valamit valamiről. Egy ilyen „valaki” minden csak nem homo politicus.

Értelmezésközpontúság

A generációk óta többé-kevésbé változatlan hatalmi struktúrájú, megállapodott és jólétet garantáló társadalmakban, mint amilyen a nyugat-európai hagyományos demokráciák többsége is, nem mutatkozik tömeges társadalmi igény arra, hogy feltegyék maguknak a kérdést: milyenek is vagyunk mi valójában és hogyan lehetnénk még jobbak. Eleget, ha számba veszik és leírják saját helyzetüket, tudományos modelleket dolgoznak ki politikai rendszerük valamely területének a magyarázatára. Uralkodik a magabizás, hiszen tudván-tudják, hogy ők a legfejlettebbek, mindenki őket próbálja követni és sokan szeretnének náluk élni. Ez a történelmi helyzet kifejezetten kedvez a pozitívista-objektívista szemléletnek, amely, mint a „felmérések” tanúsítják, áthatja az állampolgári gondolkodást, de a tudományos nézeteket is. Legfeljebb néhány nyugtalan tudós elme szeretne ezen változtatni, de a mainstream nem, mi több, a sóvárgó és „vigyázó szemek” nemcsak ezt a társadalmi berendezkedést, hanem ennek tudományát is követendő mintának tekintik. Figyelemre méltó tény, hogy Európának csak a perifériáin jut komoly befolyáshoz az értelmezésközpontú és -szemléletű politikatudomány. Ilyen hely Finnország és Dánia, de az angliai Essex Egyetemen létrejött politikai diskurzuskutató doktori programot is argentin tudós alapította. Az utóbbi néhány évben van ebben változás, a tudományos központokban azonban nem történt áttérés.

Ezzel szemben a hazai múlt és jelen társadalmi-politikai valóságának tudományos megragadása szinte kiállt az értelmezés után. Újból és újból felteszszük magunknak a kérdést; *honnan jöttünk, kik vagyunk, mit tehetünk, hová tartunk*. Merthogy szeretnénk sokkal jobbak, gazdagabbak és sikeresebbek lenni, de valamiért ez nekünk sohasem sikerül. Mint Ady Endre írta: „Mi mindig mindenről elkésünk / Késő az álmunk, a sikerünk, / Révünk, nyugalmunk, ölelésünk. / Mi mindig mindenről elkésünk.” A diagnózis pontos, ám a tudomány nem a fájdalom műfaja. Nekünk azt a kérdést kell feltenni, hogy a lemaradások, a kollektív tragédiák és a „menetrendszerűen” felforgatott mindennapi élet vajon milyen tudomány szemléletet involvál. A válaszom az, hogy ez szinte szorít bennünket az értelemzések, sőt az újra értelmezések felé, amelyek során nemcsak a „mi van?”, hanem a „mi lehetséges?” kérdés is feltehető. Ha ugyanis a politikát embertől független objektív valóságnak tekintjük, amelyet szükségszerűen ható egyetemes törvények alakítanak, akkor a tudomány feladata ezek feltárása, cselekvéseink pedig kimerülnek a felismert szükségszerűségekhez való alkalmazkodásban. A politika alakít bennünket, nem pedig mi a politikát. Mindez megváltozik, ha az értelemadás a valóság része lesz,

nem pedig annak nem különösebben jelentős passzív tükrözője. Az értelem természetesen nem világt teremő demiurgosz, de tetteink nyomán része a társadalmi-politikai valóság alakításának, amely, mint az antikvitásban mondták, a res és verba, a dolog és a szó egységében realizálódik és válik hagyománnyá.

Ez a felfogás nem egyszerűen csak azt vizsgálja, hogy miként beszélnek a politikai élet szereplői különböző helyzetekben, hanem azt a kérdést is felteszi, hogy *milyen maga a politika mint diskurzus*, azaz olyan valóság, amelynek minden létező elemét értelemezés hat át. Hangsúlyozni kell, hogy ez a nézet nem „elszubjektivizálja” a politikai valóságot, hanem megszünteti a tudati tényezők konkrét formáinak epifenomén, azaz mellékes jellegét, megadva ezzel az értelemnek és a jelentésnek azt a státust, amelyet mindig is játszik az emberi életben és a közösségek sorsában. Ez a szemlélet egyben az értelem és a tudás demokratikus természetének az inkorporálása is. Ugyanis megfosztja a „csúcsértelmezőket” (politikuskat, tudósokat, művészeket, klerikusokat, értelmiségieket) attól a hitüktől, hogy ők és csakis ők képesek értelmet adni a politikai valóságnak, merthogy a köznépi tagjai „nem tudják csak teszik”. Ezzel szemben arra kell rámutatni, hogy a társadalmi-politikai életben minden értelemezés már meglévő értelemezések értelemezése. Vagyis a politikai valóság mindig tartalmazza a közösség tagjainak korábbi vagy éppen folyó értelemezését, s így a kutató az objektiválódott értelemezéseknek a tudomány normái szerinti újraértelmezője, újraírója.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Tételezzük fel, hogy valaki elfogadja a tanulmányban javasoltakat és ennek szemléletében próbál politikatudományt művelni. Ennek a bátor vállalkozónak természetesen nem lesz kötelessége „pontról pontra” cáfolni a mainstream tudomány megállapításait. Sőt, azt sem állíthatja, hogy ez érvénytelen tudomány lenne, hiszen lehetséges ezen szempontok alapján is igaz megállapításokat tenni a politikáról. Ezzel szemben azzal kell foglalkoznia, hogy milyen empirikusan igaz és elméletileg érvényes politikatudomány dolgozható ki a javasolt szemlélet alapján, lehetőleg minél alaposabban. Ebben az esetben maga mögött hagyja a „nagyon objektív” pártrendszerek, az intézményrendszerek, a hatalmi rendszerek, a politikai szervezetek leírását, s ha mégis megmarad ezeknél, akkor minimum be kell mutatnia, hogy ezek milyen módon társadalomba ágyazottak és értelemezésektől áthatottak, még a leginkább objektívnek tetsző intézmények és szervezetek is.

Az értelem „egyenrangúsítása” azonban azzal jár, hogy differenciálásra szorul a politikai tudat felosztása tudásra, ideológiára és közvéleményre. Olyan további formák vizsgálatáról lehet itt szó, mint utópia, mítosz, szimbolizáció, világkép, vallás, identitás, emlékezet, vizualizáció és mások. Ezek háttere a társadalomtudományokban lejátszódott nyelvi fordulat, amely az értelmet kivette az egyén titokzatos belső világából és az empirikusan is megragadható nyelvhasz-

nálathoz, a pragmatikához kötötte. Ennek mindig is lokális kötöttsége pedig nem más, mint a politika mint kulturális valóság, amelynek középpontjában az értelmező ember és társas viszonyai vannak. S ha mindezt „rávetítjük” a hazai politikai valóság számba vett vonásaira (az állami-hatalmi szervezet dominanciája, a népesség távortartása a politikai élettől, az egyenlőtlen társadalmi viszonyok túlsúlya, a sűrű rendszerváltozások, a társadalmi tragédiák átélése, a nyilvánosság reprezentatív jellege, a politikai mentalitás rendi jellege) máris előttünk áll egy gazdag tárgy- és tematikakészlet, amelynek a vizsgálata valóban más szemléletű – ám igaz és érvényes – politikai valóságleíráshoz és értelemzéshez vezet, mint amit a jelenlegi mainstream képvisel. És még az is lehet, hogy az éppen működő kormányzati szervek is jól tudnák ezt használni, vagyis nem csak azokat a statisztikai szemléletű munkákat, amelyeket iszonyatos költségekkel dolgoztatnak ki (Kaiser, 2019) és többnyire az íróasztalfiókokban maradnak.

Nem gondolom, hogy mindez provincialista politikatudományhoz vezetne. Pont fordítva van. Ha a kutatók vennék maguknak a fáradságot, és komolyan elköteleznék magukat saját konkrét politikai közösségük egyikének és másikának minél alaposabb kutatására, mégpedig a közösség tagjainak szempontjait is mélyen megértő attitűddel, akkor a konkrét általánosítások olyan összetett valóságát tudnák prezentálni, amelyek tudományosan messzemenően értékesebbek, mint a széltében-hosszában használt semmitmondó általánoságok. Ehhez persze „végig vitt” programú kutatói életutak szükségesek, nem pedig ideoda kapkodások, nem annak a közgondolkodásnak a táplálása, amely szerint az az igazán „neves” politológus hazánkban, akiből politikus lesz, vagy aki úgynevezett politikai elemzőként orra-szájba kritizálja a pártokat és a politikusokat. Meggyőződésem, hogy így leszünk fontosak és érdekesek nemcsak a nemzetközi középszer, hanem a színvonalas gondolkodók és saját politikai közösségünk számára is. Ezért is gondolom azt, hogy Kovarek tanulmánya ugyan fontos gondolatot vetett fel, de tovább kell haladni az általa jelzett úton, sőt érdemes új utakon is elindulni.

IRODALOM

- Almond, A. Gabriel–Verba, Sidney (1963): *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton, Princeton University Press.
- Almond, A. Gabriel–Powel, G. Bingham–Strom, Kaare–Dalton, J. Russel szerk. (2006): *Összehasonlító politológia*. Ford. Béndek Péter és Szalai Éva. Budapest, Osiris.
- Arendt, Hannah (2002 [1982 és 1993]): *A sivatag és az oázisok*. Ford. Mesés Péter és Pató Attila. Budapest, Gond–Palatinus.
- Balogh László Levente (2022): *A politika mint kultúra*. Debrecen, Debreceni Egyetemi.
- Bayer József (2019): A megosztott diszciplína. Iskolák és szekták a politikatudományban. In Bollobás Enikő (szerk.): *Elméletek vonzásában. A „határtalan” tudomány kezdetei a hatvanas-hetvenes évek humán- és társadalomtudományi kutatásában*. Budapest, Gondolat, 222–247.

- Bibó István (1986): A kelet-európai kisállamok nyomorúsága. In: Bibó István: *Válogatott tanulmányok. Második kötet 1945–1949.* Budapest, Magvető, 185–265.
- Boda Zsolt (2019): Köszöntő. In: Horváth Szilvia–Gyulai Attila (szerk.): *Dialógus, vita, diskurzus. Tanulmányok Szabó Márton diszkurzív politikatudományáról.* Budapest, TKPTI–L’Harmattan Kiadó, 11–13.
- Gadamer, Hans-Georg (1984 [1960]): *Igazság és módszer.* Ford. Bonyhai Gábor. Budapest, Gondolat.
- Hajnal István (1942): A kis nemzetek történetírásának munkaközösségéről. In: Különlenyomat a „Századok” 1942. 1-3. és 4-6. füzetéből.
- Habermas, Jürgen (1971 [1962]): *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása.* Ford. Endreffy Zoltán. Budapest, Gondolat.
- Habermas, Jürgen (1994 [1977]): Objektívizmus a társadalomtudományokban. Ford. Adamik Lajos et al. In: Jürgen Habermas: *A társadalomtudományok logikája.* Budapest, Atlantisz, 277–345.
- Horváth Dóra–Mitev Ariel: *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv.* Budapest, Alinea, 2015.
- Kaiser Tamás szerk. (2019): *Jó állam jelentés 2019.* Budapest, NKE KTI–Kutatásmódszertani és Méreési Iroda.
- Köröseyi András–Tóth Csaba–Török Gábor (2007): *A magyar politikai rendszer.* Budapest, Osiris Kiadó.
- Lánczi András (2005): A politika alapfogalmai. In: Gallai Sándor–Török Gábor (szerk.): *Politika és politikatudomány.* Budapest, Aula Kiadó.
- Marsh, David–Stoker, Gerry szerk. (2010): *Theory and Methods in Political Science.* 3. ed., London, Palgrave and MacMillan.
- Palonen, Kari (2009): *Küzdelem az idővel. A cselekvő politika fogalomtörténete.* Ford. Vincze Hanna Orsolya. Budapest, L’Harmattan Kiadó.
- Perelman, Chaïm–Olbrechts-Tyteca, Lucie (1971 [1958]): *The New Rhetoric: A Treatise of Argumentation.* Franciából fordította: John Wilkinson és Purcell Weaver. Notre Dame and London, University of Notre Dame Press.
- Saussure, Ferdinand de (1967 [1916]): *Bevezetés az általános nyelvészetbe.* Közzéteszi: Charles Bally, Albert Sechehaye, Albert Riedlinger. Ford. B. Lőrincz Éva. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Schmitt, Carl (2002 [1932]): *A politikai fogalma.* Ford. Cs. Kis Lajos. Budapest, Osiris–Pallas Stúdió–Attraktor Kiadó.
- Szabó Márton (1984): A hierarchikus tudatról. *Valóság*, 4. szám, 28–37.
- Szabó Márton (1988): A rendi szocializmus eszméje. *Mozgó Világ*, 1988. évi 2. szám, 3–11.
- Szabó Márton (1998): Szocialista refeudalizáció. In: Szabó Márton: *Diszkurzív térben.* Budapest, Scientia Humana Kiadó, 97–126.
- Szabó Márton (2016): *Diszkurzív politikatudomány. Bevezetés a politika interpretatív szemléletébe és kutatásába.* Budapest, Osiris Kiadó.
- Szabó Márton (2024): *Új politikai valóság – új politikatudomány.* Budapest, HUN-REN TK Politikatudomány Intézet, Kézirat.
- Szűcs Jenő (1981): Vázlat Európa három történelmi régiójáról. *Történelmi Szemle*, 24. évf., 1981. évi 3. szám, 313–359.
- Weber, Max (1979): Feudalizmus, „rendi állam” és patrimonializmus. Ford. Erdélyi Ágnes. In: Max Weber: *Gazdaságtörténet. Tanulmányok.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 429–474.

RECENZÍÓ

Kurucz Barnabás:
A magyar választáskutatás jövője

A MAGYAR VÁLASZTÁSKUTATÁS JÖVŐJE

Kurucz Barnabás

(PPKE Történelemtudományi Doktori Iskola doktorandusza,
Alapjogokért Központ elemzője)

A recenzió beérkezett: 2024. július 25.,

véglegesítve: 2024. augusztus 23.

(Stefkovichs Ádám: Hova tovább, magyar választáskutatás? Budapest, Századvég Kiadó, 2024.)

2024 nyara kitüntetett időszak volt a magyar választáskutatásban, hiszen először történt meg, hogy a helyhatósági, valamint az európai uniós választásokat egy napon tartották, miközben a magyar belpolitikát a korábbi években jellemző, kiszámítható politikai- és pártstruktúrák drasztikus módon kezdtek átrendeződni. Magyar Péter és a Tisza Párt villámgyors felemelkedése igen instabil politikai erőteret hozott létre az ellenzéki, kormánnyal kritikus oldalon kínálati értelemben, aminek következtében a választók viselkedése és szavazási mintázata is megváltozott. Ennek köszönhetően a hétköznapi emberek és a politikusok fokozott figyelemmel követték a közvélemény-kutatásokat, mindez jelentősen megnövelte a mérések pontossága iránti igényt, amely egyébként is magas egy-egy közelgő országos választás alkalmával. A voksolások lezárultával kiderült, a magyar választáskutatás előzetes becslései – kisebb meglepetésektől eltekintve – relatíve pontosak voltak (Kurucz-Tóth, 2024). Eltérően a 2019-es önkormányzati és a 2022 országgyűlési választásokat megelőző mérések megbízhatóságát firtató kritikákkal, amikor is heves osztály alá került a közvélemény-kutató szakma (Miklósi, 2019), a sajtó ezúttal nem tulajdonított különösebb figyelmet a kutatóintézetek valósághű becsléseinek. Hasonló ellentmondások tapasztalhatóak a nyugati világban is, hiszen a 2020-as amerikai elnökválasztás az elmúlt négy évtized legnagyobb tévedéseként vonult be a történelembe (AAPOR, 2020), ahogy Nagy-Britanniában a Brexit kimenetelével kapcsolatos becslések is – részben indokolatlanul – kritika tárgyát képezték (Sturgis et al., 2016). Ellenben Jennings és Wlezien közös tanulmánya rámutat arra, hogy a felmérések eredményei 1942 és 2017 között nem mutatnak minőségi romlást (Jennings–Wlezien, 2018). Mindez pedig felveti a kérdést, hogy változott-e valami az elmúlt években, és ha igen, akkor pontos-

san mi?*" Valóban válságban van-e a közvélemény-kutató szakma, szükség van-e és ha igen, akkor milyen újításokra a választáskutatások megbízhatóságának megőrzéséhez?

Stefkovichs Ádám, a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány közvélemény-kutatási igazgatója, a HUN-REN tudományos munkatársa idén megjelent kötetében éppen a fentebb feltett kérdéseket járja körbe. Stefkovichs az ELTE TáTK-n szerzett szociológus diplomát, majd a TáTK Doktori Iskola Szociológia doktori program keretein belül doktorált. Főbb kutatási területei közé tartozik a survey módszertan, valamint a politikai szociológia. Disszertációjának témája szerves részét képezi eddigi munkásságának, hiszen a hibrid adatfelvételekben rejlő lehetőségeket kutatta a magyarországi választáskutatásokra vonatkozóan. Egy évvel a doktori védés után jelent meg *Hova tovább, magyar választáskutatás?* című kötete a Századvég Kiadó gondozásában.

Mindazok számára, akik a szűkebb szakmai diskurzust élénken követték, a most recenzált szöveg nem lesz teljesen ismeretlen, hiszen a szerző egy korábbi, 2022-es tanulmánya már sokban megelőlegezte a kötet mondanivalóját (Stefkovichs, 2022). A könyv – bevezetéssel együtt – mintegy 7 fő fejezetre tagolódik, amelyek további alfejezeteket foglalnak magukban. Egy rövid felvezetést követően a politikai kérdőívkészítés vázlatos történetét és kortárs magyar kereteit tekinti át a szerző. Ezt követően egy hazai és külföldi – túlnyomórészt amerikai – közvélemény-kutatókkal készült kvalitatív felmérés eredményeiről olvashat az érdeklődő. Mindezt a kötet szempontjából kulcsfontosságú hibrid adatfelvétel jellemzői, tipológiája és értékelése követi. Ez az adatokban igen gazdag mű talán egyik legerősebb fejezete, ahol Stefkovichs egy 2018-as hibrid mintákkal kísérletező kutatást és annak tanulságait mutatja be. Ezt egy összegzés követi, majd a kötet címeként szolgáló zárófejezet, amelyben a jelen választáskutatási problémákra adható lehetséges válaszokat fejtegeti a szerző.

A kötet kellően tagolt, miközben a benne szereplő fejezetek struktúrája áttekinthető ívet alkot, mondanivalója pedig adatokkal gazdagon alátámasztott (mintegy 301 lábjegyzet található a 188 oldalas könyvben), nyelvezete világos és közérthető, de mégis szakmai keretek között marad. Az olvasót az értő magyarázatokon túlmenően összesen 31 táblázat és 14 ábra segíti a tájékozódásban, továbbá a közel 22 oldalas bibliográfia remek kiindulópontot szolgált az egyes témákban, diskurzusokban való elmélyüléshez.

Az első fejezet a magyar választáskutatás történeti leírását adja (15–31. oldalak). Stefkovichs rámutat, hazánkat a nyugati országokéhoz hasonló tendencia jellemezte az adatfelvételi módok tekintetében: a múlt század második felétől a kétezres évekig a személyes lekérdezés dominált, majd – a technológia fejlődésével és terjedésével – egyre inkább a telefonos adatfelvétel vette át a

* Idősorosan szemlélve az elmúlt 4-5 év „tévedéseiről” nem tudni, hogy kivételek, vagy egy átfogó trend kezdetét jelentik-e.

helyét. Ennek okaiként többek közt a kérdezőbiztosi költségek, valamint a válasszmeztagadási arány növekedéseit nevezi meg a szerző. Érdekeségként említhető, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a nagymintás, személyes megkérdezéssel operáló felmérések válaszadási arányai folyamatosan csökkentek, a kilencvenes évek 80 százaléka feletti értékéről 2014-re 70 százalékra estek vissza (Williams–Brick, 2018). Ezen a téren Európát is hasonló mintázatok jellemzik. Például az ESS átlagos válaszadási aránya 69 százalékról 50-55 százalékra csökkent le 2002 és 2016 között (Szeitl–Tóth, 2020). A telefonos kutatás megfelelő alternatívát jelenthet, azonban – ahogy arra Stefkovics rámutat – Magyarországon a véletlenszerű tárcsázás (Random Digit Dialing, RDD) jogi szabályozása ellentmondásos, így a cégeknek marketing alapú mobiltelefonos adatbázisokat kell vásárolnia, amelyek szisztematikus torzításokat tartalmazhatnak (Kmetty, 2012). A kétezres évektől kezdődően az online alapú felmérések is egyre nagyobb arányban jelentek meg, már csak azért is, mert az internetpenetráció dinamikusan nőtt. Ennek kapcsán Stefkovics kiemeli, hogy a fedési hibák igen hangsúlyosan jelenhetnek meg az online kutatások során, hiszen az offline népesség aránya, valamint a nethasználóktól való szocio-demográfiai eltérése is torzítást okozhat. Mindemellett olcsó és kényelmes platformról van szó, mely a jövőre vonatkozóan komoly potenciállal bír. A technológiai fejlődés és beágyazottság okán sokan a Big Datától várnak módszertani áttörést, azonban a metodológia még kiforratlan, nem rendelkezik standardizált mérési eljárásokkal. Mindemellett Magyarországon a Facebook-felhasználók szocio-demográfiai jellemzői eltérnek a választókorú társadalom mintázataitól, ebből fakadóan pedig jelentős torzulás jellemzi a kapott adatokat. Koltai és Stefkovics korábban kísérletet tettek egy súlyozási módszer kialakítására és annak validálására, azonban törekvéseiket nem koronázta siker (Koltai–Stefkovics, 2018). Érdekeség, hogy Magyarországon is van olyan kutatócég, amely online módszertannal végez felméréseket, hiszen az IDEA Intézet közösségimédia-alapú pártpreferencia-kutatásokkal operál. A pontosság és megbízhatóság ebben az esetben sem garantálható, hiszen az online mintavétel során jellemzően felülreprezentáltak a magasabb végzettségű, városi, politikailag érdeklődőbb lakosok. Arról nem beszélve, hogy Magyarország esetében külön kockázati tényezőt jelent, hogy a 16-74 évesek mintegy 11 százaléka nem használ internetet (KSH internethasználók aránya). Visszatérve a kötethez, Stefkovics a fejezet végén a hibrid módszertan hazai történetének vázlatát ismerteti, ahol rámutat: néhány kísérlettől eltekintve – például az ESS magyar csapatának push-to-web próbálkozásai – a hibrid módszer hazai jelenléte nem tekinthető jelentősnek.

A második fejezetben külföldi és magyar közvélemény-kutatásban dolgozó szakemberekkel készült interjúk révén nyerhet betekintést az olvasó a szakma kurrens dilemmáiba, problémáiba (39–64. o.). A hazai megkérdezettek a válasszmeztagadás növekedését, valamint – ezzel összefonódva – a társadalmi

bizalom csökkenését emelték a legfőbb problémák közé. Különösen a 30 év alattiak és az alacsony iskolai végzettségűek bevonása jelent kihívást, őket személyesen is nehéz megszólítani, nem beszélve az ezzel járó csalásokról és az egyre növekvő költségekről. A szakemberek bizalmát leginkább a telefonos lekérdezések élvezik, annak ellenére, hogy a válaszmegtagadási arány kifejezetten magasnak tekinthető. Azonban az RDD (Random Digit Dialing) jogi szabályozásának tisztázatlansága valamelyest visszatartó erőt képvisel. Az online kutatások kedvezőtlen megítélés alá esnek a hazai szakemberek többségénél, mert megbízhatatlannak tartják őket. A hibrid kutatások ritkának számítanak, azonban a beszélgetések alapján néhány kutatócég látja bennük a potenciált és rendszeresen használja is a módszert. Érdekességként a 21. Kutatóközpont hibrid módszertannal készült 2024-es EP-választásra tett becslését említhetjük, hiszen szinte hajszálpontosan tükrözte a valós eredményeket. Igaz, a teljesség kedvéért mindenképp érdemes rögzíteni, hogy az adatfelvétel időpontja igen közel esett a választáshoz s mint az köztudott, a közvélemény-kutatás és a választás időpontjának közelsége javítja a kutatások pontosságát (Závecz, 2018).

A harmadik fejezet témája a kötet alapköveként szolgáló hibrid módszertan ismertetése (65–100. o.). Ennek keretein belül Stefkovics rámutat a kevert módszerek lehetséges előnyeire, valamint hátrányaira. Ahogy azt – széles szakirodalmi háttérre támaszkodva – kifejti, a hibrid kutatások során a válaszadók toborzása és lekérdezése eltérő platformokon is történhet, tehát egy telefonos kutatást megelőzően meghívólevelet küldenek ki, így növelve a válaszadási hajlandóságot. Vagy épp fordítva, a telefonos megkeresést követően online történik meg a lekérdezés. Stefkovics az ilyen eljárásokat *kvázi hibrid kutatás*-nak nevezi. Ezek előnye a válaszadási hajlandóság növelése, anélkül, hogy a mérési hibát befolyásolná, hiszen az adatgyűjtés egy csatornán történik. A következő kategória a *vegyes kérdőív*, ekkor a válaszadók a kérdőív különböző részeit eltérő módon töltik ki. Ennek tökéletes iskolapéldája a kérdezőbiztossal felvett kérdőív önkitöltős része, amely révén korlátozhatóak az olyan torzítások, mint a társadalmilag elvárt válaszadás. Az utolsó kategóriában a hibrid kutatások a módszerek egybefűzésének technikája szerint különülnek el, ekkor ugyanis maga a minta vegyes. Alapvetően három altípusát lehet elkülöníteni: (1) van a többféle adatfelvételi móddal készülő (multimodális), (2) a szakaszos (szeriális) és a (3) párhuzamos hibrid kutatás. Utóbbi (3) esetben ugyanazon kérdőívet két, eltérő platformon (pl.: online vagy papír alapon) lehet kitölteni. Az is egy lehetséges megoldás, ha a mintát egy „kemény változó” mentén felosztják és a két csoportot „A” valamint „B” módszerrel kérdezik meg. A fiatalabbakat optimálisabb online felületen, míg az idősebb korosztályt telefonon keresztül kutatni. Az így születő két részmintát az összevonást követően súlyozzák. Ennek révén jelentősen csökkenthető a fedési hiba. A (2) szakaszos kutatás annyiban tér el az eddigiektől, hogy nemcsak különböző

módokon, hanem különböző időben veszik fel az adatokat. Egy olcsóbb eljárás jelentheti a fő irányt, azonban a kimaradókat költségesebb eszközök révén igyekeznek bevonni a kutatásba. Végezetül a (1) multimodális esetben bizonyos minták egycsatornásak, de a teljes kutatás mégis vegyes. A nemzetközi felmérések jó példaként szolgálnak, hiszen az egyes államok esetében más és más módszer lehet célravezető. Ezekben a kutatásokban a módhatások jelentik a legfőbb kihívást, ellenben a végeredmény még így is kedvezőbb, mint amit a nem megfelelő adatfelvételi módok alkalmazása biztosítana. Összességében a hibrid minta egyértelmű pozitívuma a lefedettség és a jobb válaszadási arány, ugyanis a társadalom különböző rétegeit más és más úton lehet könnyebben elérni. Ebből fakadóan egy csak online, vagy csak telefonos módszertan esetében egyes csoportok nagyobb arányban kimaradhatnak a mintából, ami az eredmények torzulásához vezethet. Továbbá a költségek is jelentősen csökkenthetőek, hiszen egy push-to-web módszerrel, postai adatfelvétel és online adatgyűjtés, valamint telefonos nyomon követés révén kedvező feltételek érhetőek el, az igen költséges személyes jelenlét minimalizálásával. A hibrid módszertan esetében a mérési módhatások jelentékeny problémát jelenthetnek, elég egy önkitöltős és egy személyes lekérdezés kombinálására gondolni. Mindennek ellenére Stefkovics kiemeli, a módhatásokra vonatkozó elérhető tanulmányok eredményei nem egyértelműek, továbbá egyfajta szükséges kompromisszumként is értelmezhető, hiszen a teljes hiba még így is alacsonyabb lehet a hibrid módszertan esetében, hiszen a lefedettség és nemválaszolás optimálisabb számai kompenzálhatják a kutatás más gyengeségeit.

A hibrid kutatások elméleti áttekintése után a hazai alkalmazhatóságuk kerül fókuszba (101–144. o.). Ennek keretein belül Stefkovics egy, a Századvég által végzett, a 2018-as országgyűlési választásokat megelőzően készült, kevert módszertanú adatfelvételt vizsgál. Két hibrid (egy szekvenciális és egy párhuzamos) és egy telefonos mintát hasonlít össze a valós választási eredményekkel. A szakaszos hibrid módszer esetében volt regisztrálható a legalacsonyabb fedési és nemválaszolási hiba, bár bizonyos szocio-demográfiai csoportok – alacsonyabb iskolai végzettségűek – még így is alulreprezentáltak voltak. Az adatok minősége azonban kérdéses volt, különösen a pártválasztás kapcsán. Költségoldal tekintetében ez a mód bizonyult a leginkább erőforrás igényesnek. A párhuzamos kutatás eredményezte a legmagasabb fedési és nemválaszolási hibát, ellenben az adatok megbízhatósága éppen ennél a módnál volt a legjobb, a pártválasztást hibahatáron belül képes volt megbecsülni. Továbbá a költségek is ebben az esetben voltak a legalacsonyabbak. Stefkovics ezen összehasonlítása jelentős segítséget adhat a pártválasztással foglalkozó szakembereknek ahhoz, hogy a különböző dimenziók mentén jobban megbecsülhessék a módszertanok eltérő előnyeit és hátrányait, ehhez igazítva saját kutatásaikat.

A kötet utolsó fejezetében a szerző a kortárs magyar választáskutatás lehetséges reformjait veszi górcső alá (153–160. o.). Ennek keretei közt a hibrid módszertant javasolja a hazai felmérések problémáinak kezelésére, miközben tisztában van vele, hogy a módok keverése nem oldja meg a szakma minden problémáját. Véleménye szerint éppen ezért a válaszadási hajlandóságot nemcsak az eltérő adatfelvételi módokkal lehet növelni, hanem a kutatók kénytelenek lesznek különféle (akár anyagi) ösztönzőket biztosítani a kitöltőknek. A kvalitatív kutatás során tematizálódott bizalmi probléma megköveteli a közvélemény-kutatók szakmai tekintélyének helyreállítását. Ennek kapcsán rámutat a sajtó szerepére és felelősségére is, továbbá óva int a szakma átpolitizálódásától, amely szintén negatívan hat a kutatásokba vetett bizalomra. Az ilyen jellegű folyamatoknak gátat szabhat a tudományos szféra és a közvélemény-kutatói szakma szorosabb együttműködése, valamint az érintett intézetek által létrehozott szakmai szervezet. A vizsgálódási körbe bevont adatok tágítását is javasolja, így az adminisztratív és digitális térben keletkező információk felhasználására tesz javaslatot, mintegy az elsődleges adatfelvétel korrekciójaként, kiegészítéseként.

A kötet egyik legnagyobb erőssége, hogy mind a közvélemény-kutatások iránt érdeklődő szélesebb rétegek, mind a szűkebb hazai, választáskutatással foglalkozó szakembergárda számára izgalmas, befogadható, de mégis rendkívül informatív stimulációt jelent. Hosszútávon pedig jó táptalajt biztosít ahhoz, hogy a magyar közvélemény-kutatói szcéna – követve a nemzetközi trendeket – részben vagy egészben megreformálja a felmérésekkel kapcsolatos szakterületeket, biztosítva a választók részéről megfogalmazott azon igényt, hogy a kutatási adatok találkozzanak egy-egy kiemelt választási esemény végeredményeivel. A hibrid módszertan bemutatására és szakmai alkalmazhatóságára vonatkozó jelen kötetet egy ilyen kísérletként lehet beazonosítani.

IRODALOM

- AAPOR (2020): Task Force on 2020 Pre-Election Polling: An Evaluation of the 2020 General Election Polls. (Utolsó letöltés: 2024. 07. 22.) https://aapor.org/wp-content/uploads/2022/11/AAPOR-Task-Force-on-2020-Pre-Election-Polling_Report-FNL.pdf
- Jennings, Will–Wlezien, Christopher (2018): Election polling errors across time and space. *Nature Human Behaviour*, Vol. 24, 2. March, 276–283. <https://doi.org/10.1038/s41562-018-0315-6>
- Kmetty, Zoltán (2012): A telefonos kutatások speciális problémái. *Statistikai Szemle*, Vol. 90, 1. March, 41–63.
- Koltai Júlia–Stefkovics Ádám (2018): A Big Data lehetséges szerepe a pártpreferencia-becslésben magyarországi pártok és politikusok facebook-oldalainak adatai alapján. *Politikatudományi Szemle*, XXVII. évfolyam, 2. szám, 87–120. <http://doi.org/10.30718/PolTud.Hu.2018.2.87.120>

- KSH: Internethasználók aránya [a 16–74 éves népesség százalékában], (Utolsó letöltés: 2024. 07. 22.) https://www.ksh.hu/stadat_files/ikt/hu/ikt0029.html
- Kurucz Barnabás–Tóth Erik (2024): Kell-e temetni a hazai közvélemény-kutató szakmát? *Index.hu*. (Utolsó letöltés: 2024. 07. 22.) <https://index.hu/belfold/2024/07/01/hazai-kozvelemeny-kutato-cegek-onkormanyzati-orsszaggyulesi-valasztasok/?token=cd6306deac46cd3290579d7b0dd5b546>
- Miklósi Gábor (2019): Hogyan tévedhettek ekkorát a közvélemény-kutatók? *Index.hu*. (Utolsó letöltés: 2024. 07. 22.) https://index.hu/belfold/2019/10/31/toka_gabor_kozvelemenykutatas_paprpreferencia/?token=d221bbccfbc42c1f1007e3b49d333f37
- Stefkovic Ádám (2022): Hova tovább, választáskutatás? Gondolatok a választási előrejelzések módszertani problémáiról. *Századvég*, 2: 11–40.
- Stefkovic Ádám (2024): *Hova tovább, magyar választáskutatás?* Budapest, Századvég Kiadó.
- Sturgis, Patrick–Baker, Nick–Callegaro, Mario–Fisher, Stephen–Green, Jane–Jennings, Will–Kuha, Jouni–Lauderdale, Ben–Smith, Patten (2016): Report of the inquiry into the 2015 British general election opinion polls. Projekt jelentés. NCRM, British Polling Council, Market Research Society. (Utolsó letöltés: 2024. 07. 22.) <http://eprints.ncrm.ac.uk/3789/>
- Szeitl Blanka–Tóth, István György (2020): Hova tovább a nemválaszolókkal? A European Social Survey alapján végzett módszertani kísérlet eredményei. *Szociológiai Szemle*, Vol. 30, 3: 96–114. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2020.3.5>
- Williams, Douglas–Brick, J. Michael (2018): Trends in U. S. Face-To-Face Household Survey Nonresponse and Level of Effort, *Journal of Survey Statistics and Methodology*, Vol. 6, 2, June: 186–211, <https://doi.org/10.1093/jssam/smx019>
- Závecz Gergő (2018): A 2018-as magyarországi országgyűlési választást megelőző közvélemény-kutatások. In: Böcskei Balázs–Szabó Andrea (szerk.) *Várakozások és valóságok. Parlamenti választás 2018*. MTA TK PTI–Napvilág Kiadó, 455–480.

ABSTRACTS

Vanessza Juhász

INFLUENTIAL POLITICIANS AND POLITICAL INFLUENCERS: THE ARGUMENT ANALYSIS OF MEGAFON'S NEGATIVE CAMPAIGN

The research explores the use of online influencers in political campaigns and the possible strategies of discourse manipulation, applying argumentation theory. This is demonstrated using the example of Megafon, a Hungarian influencer agency. In the study, I analyzed a total of 499 Facebook ads published by Megafon, the Fidesz Facebook page, the party's candidates, and Viktor Orbán during the campaign period of the 2022 parliamentary elections. The results indicate that Megafon influencers simplify complex social and political issues through strongly normative content and actively attempt to persuade voters using heuristic, rhetorically appealing, but manipulative and flawed arguments. In contrast, pro-government politicians make significantly fewer normative claims in their posts, shifting the burden of proof to online opinion leaders, which allows the politicians to avoid relying on argumentative fallacies.

Keywords: political communication, political discourse, Megafon, political influencers, social media, argumentation, fallacy analysis, argumentation schemes

Dóra Eszter Varga

ENTERING MALE TERRITORY: AN ANALYSIS OF KATALIN NOVAK'S VISUAL SELF-REPRESENTATION ON FACEBOOK

As political leadership is often associated with traditionally masculine characteristics such as assertiveness and competitiveness, compared to male politicians, the self-representation of women politicians is a priority area of political communication research. Female politicians may be adversely affected by gender stereotypes, since traditionally female characteristics, such as caring and warmth may conflict with the masculine communication characteristics and leadership. Due to these gender stereotypes, women politicians might lose either their likeability or their professional competence, inevitably. The literature suggests that to resolve this conflict, female politicians often use double-

bind communication – they associate visually feminine traits with masculine verbal messages.

Consequently, this study observes how "double-bind" appears in Katalin Novák's Facebook communication and explores whether Katalin Novák's visual self-representation changed during her time as Minister for Family Affairs, and later as President of Hungary.

To answer the research question, Facebook posts of the first month of the two periods that contained still images (N=394) are analysed by a comparative, qualitative visual content analysis. The results show that Katalin Novák's self-representation changed between the two periods: feminine issues (family, children) in the first period were replaced by masculine issues (foreign affairs, national defence) in the second period, which were associated with feminine visual codes, including feminine clothing and full-body shots. This study contributes to the literature on the self-representation of female politicians by elaborating a uniquely complex methodology examining the visualization of gender roles.

Keywords: masculinity-femininity; gender stereotypes; visual political communication; Katalin Novák; qualitative content analysis;

Balázs Brucker

THE ROLE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT'S NATIONAL
MINORITIES INTERGROUP IN PROTECTING
THE INTERESTS OF MINORITIES (2004–2024)

Until the 2004 enlargement of the EU the aim of the National Minority Intergroup was limited to exchanging views on linguistic minority issues. However, after the accession of Central and Eastern European Countries (CEECs) to the EU, the objectives of Intergroup were also extended to autonomy and minority rights related questions. In my study, I analyse whether after the 2004 enlargement of the EU, this semi-formal intergroup with new (extended) competences can contribute to a more effective representation of interests in minority issues.

Keywords: European Union, European Parliament, intergroup, National Minority Intergroup, minority questions, representation of interests

POLITIKATUDOMÁNYI SZEMLE

2025/1

CONTENTS

ESSAYS

- *Vanessza Juhász: Influential Politicians and Political Influencers: The Argument Analysis of Megafon's Negative Campaign* 7
- *Dóra Eszter Varga: Entering Male Territory: An Analysis of Katalin Novak's Visual Self-Representation on Facebook* 31
- *Balázs Brucker: The Role of the European Parliament's National Minorities Intergroup in Protecting the Interests of Minorities (2004–2024)* 67

DISCUSSION

- *Márton Szabó: The need and opportunity for Hungarian political science* 99

BOOK REVIEW

- *Barnabás Kurucz: The future of Hungarian election research (Stefkovics Ádám: Hova tovább, magyar választáskutatás?)* 125

ABSTRACTS 133

TISZTELT LEENDŐ ÉS KORÁBBI SZERZŐINK!

Örömmel értesítjük Önöket, hogy a *Politikatudományi Szemle* 2018. évi 2. számától minden cikkünk egyedi internetes azonosítót, úgynevezett **DOI** megjelölést kap. Ezzel a lapunk nemzetköziesedik, mert a különböző keresőmotorok gyorsabban és hatékonyabban tudják cikkeinket megtalálni.

A DOI azonosítót a szerkesztőség **automatikusan** fogja **adni** az egyes cikkeknek. Felépítése a következő lesz: <https://10.30718/POLTUD.HU.2018.2.8>. A törtvonal előtti rész az ún. **DOI prefix**, amit **minden egyes cikk** megkap az előzetes regisztrációnk alapján. Ez tehát egy állandó elem. A POLTUD.HU utal a lapunkra, a többi rész viszont mindig változik, hiszen az aktuális lapszámhoz és oldalszámhoz igazodik. A DOI azonosító örök, ugyanakkor pénzbe kerül. A DOI-t a szerkesztőség szolgáltatásként nyújtja az Önök számára, ezért a költségeket saját maga állja.

Ezzel Önöknek, Tisztelt Szerzők, tehát nincs külön dolguk.

A DOI ugyanakkor kölcsönösségi, viszonyossági alapon működő rendszer, ezért elvárásokat fogalmaz a szerkesztőségekkel és a szerzőkkel szemben.

Tisztelettel kérjük Önöket, hogy ezentúl az irodalomjegyzékben jelzett hivatkozások és szakirodalmak **mindegyikénél** tüntessék fel az **adott cikkre vonatkozó PONTOS és TELJES DOI azonosítót** [például laptársunknál, a Socio.hu-nál a következő azonosítóról van szó: <https://10.18030/socio.hu.2018.1.69>]. Az egyes cikkek hivatkozását a következő helyen találja meg: <https://search.crossref.org/>

A CrossRef-regisztrációnk során, ami lehetővé teszi a DOI használatát, szerkesztőségünk vállalta, hogy elfogadja ezt a feltételt, azaz minden cikknél feltünteti a szakirodalmi hivatkozásokhoz tartozó DOI azonosítót. Kérjük tehát, hogy Önök is tegyenek eleget ennek az egyébként nem túl nagy kérésnek. Amikor készítik az irodalomjegyzéket, másolják be a vonatkozó cikkhez tartozó DOI azonosítót, és illesszék be a hivatkozás végére.

Kérjük, ne feledjék, mindig a teljes azonosító feltüntetésére van szükség!

Örüljünk együtt ennek az újdonságnak!

Üdvözlettel,

a *Politikatudományi Szemle* szerkesztősége

SZERZŐINKHEZ

(A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI)

1. A Politikatudományi Szemle című referált folyóirat magyar nyelven beküldött kéziratokat – tanulmányokat és könyvrecenziókat – fogad el.
2. A kéziratok minimális terjedelme tanulmányok esetén 40 000 karakter, recenziók esetén 15 000 bruttó (azaz szóközökkel együtt értendő) karakter. A kéziratok maximális terjedelme tanulmányok esetén 50 000, kivételes esetben 60 000 leütés, a recenzióké pedig 25 000 leütés lehet. Az egyes szakterületeket áttekinteni kívánó „state of the art” illetve a „review of article” műfajú szövegek esetében a minimális karakterszám 30 000 a maximális 50 000 bruttó leütés lehet.
3. A kéziratokat Word formátumban kérjük a *posze@tk.hu* címre elküldeni.
4. A kéziratnak tartalmaznia kell:
  - a. egy magyar szöveg-összefoglalót;
  - b. egy angol nyelvű szöveg-összefoglalót (abstract);
  - c. kulcsszavakat, valamint
  - d. a szerző titulussát és pontos munkahelyi adatait. A szerző neve a tanulmány felett szerepeljen.
5. Szöveg közbeni kiemelésként *dólt betű* alkalmazható; ritkítás, aláhúzás, vastag betű, csupa nagybetű csak egészen kivételes esetben fogadható el.
6. A közvetlen hivatkozásokat a szövegtörzs tartalmazza, ezek ne jegyzetekben szerepeljenek. Minden idézetet, hivatkozást igénylő állítást vagy kifejezést követően zárójelben tüntessék fel a szerző vezetéknevét, az idézett vagy hivatkozott mű publikálásának évszámát és – ha szükséges – az idézett oldalakat a következő formában: (Arendt, 1992: 25.) vagy (Arendt, 1992: 135–138.).
7. A jegyzetek a főszöveg kiegészítéseit tartalmazzák (tehát nem hivatkozásokat). A jegyzetek helyét a tanulmányon belül felső indexben lévő arab számmal jelölgék (így: ¹), a jegyzeteket pedig kérjük a szöveg végén számozott formában elhelyezni. Indokolt esetben lábjegyzet alkalmazható, amelyet – ha csak kis

számban fordul elő – a szövegben csillaggal (*) kell jelölni, s az oldal alján kell elhelyezni.

8. Kérjük, hogy a felhasznált irodalom jegyzéke csak a ténylegesen hivatkozott publikációkat tartalmazza. Az explicit módon hivatkozott forrásokon kívül az irodalomjegyzék legfeljebb még 10–15 forrásmegjelölést tartalmazhat.

A Politikatudományi Szemle 2018. évi 2. számától minden cikkünk egyedi internetes azonosítót, úgynevezett DOI megjelölést kap. Kérjük szerzőinket, hogy az irodalomjegyzékben jelzett hivatkozások és szakirodalmak **mindegyikénél** tüntessék fel az **adott cikkekre vonatkozó PONTOS és TELJES DOI azonosítót, így: [https://doi.org/...](https://doi.org/)**

9. Az irodalomjegyzéket a tanulmány végén közöljük, a következőképpen oldva fel a szöveg közti utalásokat:

a) könyveknél:

Arendt, Hannah (1992): *A totalitarizmus gyökerei*. Budapest, Európa.

b) tanulmánykötetben, gyűjteményes kötetben megjelent szövegek esetében: Mickiewicz, Ellen (2000): Institutional Incapacity, the Attentive Public, and Media Pluralism in Russia. In: Richard Gunther and Anthony Mughan (eds.): *Democracy and the Media*. Cambridge, Cambridge University Press. 29–79.

c) folyóiratban megjelent tanulmány esetében:

Selck, J. Torsten (2004): On the Dimensionality of European Union Legislative. *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 16, No. 2. April, 203–222. pp. <https://doi.org/10.1177/0951629804041119>

10. A táblázatokat és az ábrákat megfelelően formázva, az eredetüket feltüntetve, a szövegbe építve kérjük. A fekete-fehér ábrákat Excel formátumban, a közlés előtt kérjük mellékelni. A táblázat formázási szabálya:

1. táblázat. Cím.

elnevezés	adat 1	adat 2
párt 1	33,0	0,33
párt 2	34,0	0,34
párt 3.	33,0	0,33
Összesen	100,0	1,00

* megjegyzés.

Forrás:

11. A szerkesztőségbe beérkezett – formailag megfelelő – kéziratokat a szerkesztőség előzetes szűrése után két opponensnek küldjük ki. Az opponensek szerzők nevének feltüntetése nélkül kapják meg a kéziratokat. A közlés feltétele két opponens támogató véleménye. Az opponensek által javítandónak értékelt kéziratokat átdolgozásra visszajuttatjuk a szerzőkhöz. A két opponens egybehangzó elutasítása esetén a kéziratot nem publikáljuk.

12. Kézirat beérkezési és lehetséges közlési határideje.

beérkezési határidő	a közlés első lehetséges határideje
január 15.	első szám
március 15.	második szám
május 31.	harmadik szám
szeptember 15.	negyedik szám

A szerkesztőség fenntartja magának a jogot, hogy az egyes cikkek közlési sorrendjét, maga határozza meg.

13. A szerkesztőség a beérkezett kéziratokért honoráriumot nem fizet.

Köszönjük, hogy megfelelően előkészített kézirat beküldésével segítik munkánkat.